

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Michaela Býčková

Domácí násilí
(zejména z trestněprávního a kriminologického hlediska)

Domestic violence
**(especially from the perspective of criminal law and
criminology)**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra trestního práva

11. duben 2019

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této rigorózní práce má celkem 288 496 znaků, včetně poznámek pod čarou a včetně mezer.“

V Praze dne 11. 4. 2019

Mgr. Michaela Býčková

Poděkování:

Děkuji vedoucí mé rigorózní práce JUDr. Marii Vanduchové, CSc. za odborné vedení mé práce, poskytnuté konzultace a užitečné rady při zpracování této rigorózní práce.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Úvod do problematiky domácího násilí	5
2.1	Definice domácího násilí	5
2.2	Specifika domácího násilí	8
2.3	Druhy násilného jednání	11
2.3.1	Fyzické násilí	12
2.3.2	Psychické násilí.....	12
2.3.3	Sociální násilí.....	13
2.3.4	Sexuální násilí.....	13
2.3.5	Ekonomické násilí	14
3	Příčiny domácího násilí, pachatel a oběť	16
3.1	Příčiny domácího násilí	16
3.2	Pachatel domácího násilí	19
3.3	Oběť domácího násilí a popsané syndromy	20
3.4	Proces viktimizace oběti	27
4	Mezinárodní úmluvy na poli domácího násilí.....	29
4.1	Všeobecná deklarace lidských práv (1948)	29
4.2	Úmluva o ochraně lidských práv a svobod (1950).....	30
4.3	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979).....	30
4.4	Deklarace pro odstranění násilí proti ženám (1993)	31
4.5	Vídeňská deklarace a akční program (1993)	32
4.6	Pekingská deklarace a akční platforma (1995)	33
4.7	Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácímu násilí neboli Istanbulská úmluva (2014)	36

5	Domácí násilí v trestním právu.....	45
5.1	Trestní právo hmotné.....	45
5.2	Trestní právo procesní.....	78
5.3	Zákon o obětech trestných činů.....	95
6	Domácí násilí v mimotrestních předpisech.....	103
6.1	Institut vykázání.....	103
6.2	Prodloužení institutu vykázání formou předběžného opatření dle zákona o zvláštních řízeních soudních.....	110
6.3	Zákon o sociálních službách.....	114
6.4	Přestupky na poli domácího násilí.....	119
6.5	Zákon o advokacii.....	122
6.6	Otázka SJM a výživného.....	123
7	Komparace se slovenským právním řádem.....	127
7.1	Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.	127
7.2	Institut vykázání a předběžné opatření dle občanského soudního pořádku 131	
7.3	Trestný poriadok č. 301/2005 Z.z.....	132
7.4	Výsledky komparace.....	133
8	Případové studie.....	135
9	Závěr.....	142
10	Seznam literatury.....	146
11	Abstrakt.....	159
12	Abstract.....	160

1 Úvod

„Zákeřnému kriminálnímu problému domácího násilí nikdo nevěnuje tolik pozornosti, kolik si zaslouží“ Tak zní výrok amerického právníka W. F. Smithe.¹

Domácí násilí je součástí prakticky každé kultury na zemi a provází lidstvo po celou dobu jeho existence. Domácí násilí se vyskytuje napříč celou společností a můžeme se s ním setkat u všech skupin obyvatelstva bez ohledu na jejich národnost, vyspělost, ekonomickou situaci, věk, pohlaví, etnikum nebo náboženské vyznání. Oběti domácího násilí se řadí mezi vůbec jedny z nejvíce traumatizovaných obětí všech trestných činů a nesou si v sobě toto břemeno po celý svůj život. Málokdy se obejdou bez pomoci odborníků.

Vzhledem k tomu, že se jedná o velice závažné téma, je důležité, aby se mu společnost věnovala, věděla o něm a nezavírala před ním oči. Oběti domácího násilí tuto nepříjemnou stránku svého života často před okolím skrývají, tudíž se může zdát, že tato problematika je pouze okrajová a drtivá většina lidí, se kterými jsem se setkala a o tomto tématu mluvila, mi řekla, že ve svém okolí nemají nikoho, kdo by se s domácím násilím setkal. Oběti domácího násilí však i přesto existují. A je jich mnoho. Vzhledem k tomu, že oběti se často bojí promluvit, čísla uvedená ve statistikách jsou dle mého názoru jen zlomkem skutečného počtu osob, které s domácím násilím přišly do styku. Dle sociologických šetření STEM v letech 2001 - 2006 bylo dokonce zjištěno, že domácí násilí se odehrává v každé čtvrté rodině.² Domácí násilí bývá dokonce považováno za nejrozšířenější formu násilného jednání vůbec. *Uvádí se, že pravděpodobnost být napaden a poraněn či usmrcen v bezpečí domova členy rodiny je třikrát větší pravděpodobnost než napadení na ulici a že každou osmou českou ženu partner bije.*³ To jsou děsivá čísla.

Cílem této práce je detailní zhodnocení právní úpravy domácího násilí, zejména z trestněprávního a kriminologického pohledu spolu se zamyšlením se nad úpravou *de lege ferenda*. Dalším, avšak neméně důležitým cílem této práce je

¹ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí z pohledu žen a dětí. Praha: proFem, 2016, str. 33

² Ševčík, D., Špaténková, N.: Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, str. 7

³ Novotný, O., Zapletal J., a kol., Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, str. 274

analýza témat, která aktuálně rezonují ve společnosti. Poslední dobou je slyšet především o Istanbulské úmluvě, ke které se jak politici, tak i laická veřejnost hojně vyjadřují v médiích a příznivci i odpůrci přichází s velkým množstvím argumentů, zda by úmluvu Česká republika měla ratifikovat či nikoliv. Tato úmluva tedy nemohla zůstat bez povšimnutí, a v této práci je jí věnována značná pozornost, jakožto jednomu z vůbec nejaktuálnějších témat spjatých s problematikou domácího násilí.

Svou práci jsem rozdělila do několika kapitol. Úvodní část je zaměřena na úvod do problematiky domácího násilí, kdy objasňuji zejména definici pojmu domácího násilí, jeho specifika a jednotlivé druhy násilného jednání.

Následující kapitolu věnuji příčinám domácího násilí, jeho obětem a pachatelům. Cílem této kapitoly je stanovit, zda existuje typický pachatel domácího násilí či zda můžeme u obětí hledat některé společné rysy. V této kapitole bude také rozebrán proces viktimizace oběti a některé typické syndromy, které se u obětí vyskytují. Závěr kapitoly bude věnován sekundární viktimizaci, která je u obětí domácího násilí velice běžná a tudíž jsou ze strany zákonodárců patrné snahy o předcházení sekundární viktimizace.

Další kapitola se věnuje mezinárodním úmluvám na poli domácího násilí, kde jsem se detailně zaměřila na již výše zmíněnou Istanbulskou úmluvu.

Stěžejní kapitolou práce je Domácí násilí v trestním právu. Tato kapitola je rozdělena na tři části, a to trestní právo hmotné, trestní právo procesní a zákon o obětech trestných činů. Trestní zákoník a trestní řád představují dva základní právní předpisy, jimiž se řídí trestní právo v České republice. Vzhledem k tomu, že tato práce pojednává o domácím násilí, považuji za důležité z trestních předpisů podrobněji zmínit i zákon o obětech trestných činů, který je poměrně novým příspěvkem mezi trestněprávními předpisy, nicméně příspěvkem velice důležitým, neboť pomáhá mimo jiné právě i těm nejzranitelnějším obětem, mezi které oběti domácího násilí nepochybně patří. Z pohledu trestního práva hmotného rozebírám jednotlivé trestné činy, které jsou nejčastější páchany v souvislosti s domácím násilím, přičemž naprosto klíčový je trestný čin týrání osoby žijící ve společném

obydli dle § 199 trestního zákoníku. Závěr kapitoly obsahuje statistická data týkající se výskytu jednotlivých trestných činů.

Z procesního pohledu je nutné zmínit nejtypičtější důkazní prostředky v trestním řízení a problémy spojené s jejich užitím. Velice zajímavým procesním tématem, které nezůstalo bez povšimnutí, je zahájení trestního stíhání, které u některých trestných činů souvisejících s pácháním domácího násilí, může být zahájeno pouze se souhlasem poškozeného. S tím úzce souvisí diskutovaný institut soukromé žaloby, který není českému právu úplně cizí, neboť zde fungoval až do roku 1950. Otázkou zůstává, měl by se do českého práva opět vrátit?

Aby mohlo být téma domácího násilí komplexně zpracováno, považuji za důležité přiblížit domácí násilí i ve světle mimotrestních právních předpisů. Zcela klíčovou roli zde hraje zákon o Policii ČR, který zakotvil institut vykázaní. Vykázaní je dle mého názoru jedním z nejúčinnějších nástrojů oběti, díky kterému se může proti násilníkovi okamžitě bránit, vykázat ho ze společné domácnosti na dobu 10 dní a získat tak cenný čas pro zvážení dalších životních kroků a vyhledání odborné pomoci.

Pro zpracování tématu domácího násilí v plné hloubce a zároveň toužíc pochopit, co se odehrává v myslích obětí, pokládala jsem za důležité, poznat jejich osobní příběhy. S ohledem na skutečnost, že od intervenčních center se mi z důvodu zachování mlčenlivosti dostalo odmítnutí, rozhodla jsem se po obětech začít pátrat sama. Po delším procházení nejrůznějších internetových skupin, které se zaměřují na pomoc obětem domácího násilí, jsem oslovila několik osob s dotazem, zda by byly ochotny podělit se se mnou o svůj příběh. I přesto, že pro tyto oběti bylo velice obtížné o své minulosti hovořit, téměř ve všech případech jsem se setkala s obrovskou vděčností za to, že se někdo chce tímto tématem zabývat. Oběti měly z minulosti převážně takové zkušenosti, že všichni nad domácím násilím zavírali oči. V kapitole Případové studie tedy zpracovávám reakce respondentů, které konfrontuji s teoretickými poznatky, jež jsou uvedeny v úvodní části této práce.

Závěrem pak práce přináší komparaci české právní úpravy domácího násilí s právní úpravou Slovenské republiky. Ač si troufám říci, že slovenský právní řád

je, v důsledku společné historie obou států, tomu českému nejbližší, byla pro mě překvapením zejména výše sazeb u jednotlivých trestných činů, které jsou ve srovnání s českým právem o poznání přísnější.

Byla bych ráda, aby tato práce přinesla ucelený pohled na domácí násilí, o jeho motivech, příčinách, ale především o možnostech jeho řešení, kterých je opravdu celá řada a mimo trestní právo lze postupovat i prostřednictvím práva soukromého. Příběhy jednotlivých obětí, které jsem za celou dobu svého bádání nasbírala, slouží k tomu, aby především doplnily veškeré teoretické údaje zde uvedené, a aby čtenář pochopil, že domácí násilí není jen problémem, o kterém se doslýchá z médií, nýbrž že skutečně existují lidé, kterých se toto téma osobně dotýká a že jich rozhodně není málo.

2 Úvod do problematiky domácího násilí

2.1 Definice domácího násilí

Abychom mohli plně pochopit veškeré aspekty domácího násilí, je třeba si nejprve objasnit definici tohoto pojmu, která není zcela jednoznačná, může být i velice široká a její vymezení lze nalézt v mnoha pramenech.

Pojem domácí násilí není definován v žádném českém právním předpise. Při vymezení pojmu domácí násilí můžeme vycházet z mezinárodních úmluv, které však obvykle definují pojem násilí na ženách, bez vztahu k násilí, které je páčáno v domácnosti. Přímo pojem domácí násilí byl úplně nově vymezen v Istanbulské úmluvě. Definice, které se zabývají násilím nejen ve vztahu k ženám lze nalézt jak v mezinárodních úmluvách, tak i v odborné literatuře. Definici přináší také důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Pro porovnání uvádím několik definic níže.

Deklarace OSN o eliminaci násilí proti ženám přijata generálním shromážděním dne 23. 2. 1994 vymezuje násilí proti ženám ve svém čl. 1 jako *„jakýkoliv akt násilí na základě pohlaví, jež má za následek nebo pravděpodobně vede k fyzické, sexuální nebo psychické újmě či utrpení žen, včetně vyhrožování těmito činy, zastrášování nebo svévolným omezováním svobody, ať už ve veřejném nebo soukromém životě.“*⁴

Pekingská deklarace a akční platforma přijatá dne 15. 9. 1995 termín násilí na ženách v čl. 113 definuje jako *„jakýkoliv čin násilí proti druhému pohlaví, který vede, anebo je pravděpodobné, že povede, k tělesnému, sexuálnímu nebo psychologickému poškození nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, vynucování anebo úmyslného zbavení svobody, ať už k tomu dochází v soukromí nebo na veřejnosti.“*⁵ Deklarace následně přichází s deklaratorním výčtem druhů násilí, mezi které patří fyzické, sexuální, psychologické násilí, včetně bití, násilí

⁴ United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women A/RES/48/104, Article 1 (cit. 21. 2. 2017). Dostupné z http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/48/104

⁵ Pekingská deklarace a akční platforma ze dne 4. a 15. 9. 1991, článek 113 (cit. 21. 2. 2017). Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/12427/Peking-1995_1.pdf

v souvislosti s věnem, manželské znásilnění, vykořisťování a násilí, jehož se dopouští stát.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí přijatá v Istanbulu dne 11. 5. 2011 pak ve svém čl. 3 přichází s definicí jak domácího násilí, tak i definicí násilí vůči ženám. „*Domácím násilím se rozumí veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického či ekonomického násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely či partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společnou domácnost s obětí. Násilí vůči ženám je chápáno jako porušování lidských práv a forma diskriminace žen a budou se jím rozumět veškeré činy genderového násilí, jež vyústí anebo mohou vyústit ve fyzickou, sexuální, psychickou či ekonomickou újmu či strádání žen, včetně hrozeb takovýmito činy, donucování nebo svévolného omezování svobody, ať k nim dochází na veřejnosti nebo v soukromí.*“⁶ Definice uvedená v Istanbulské úmluvě je pak z pohledu českého práva velice zajímavá v tom, že domácí násilí nezužuje pouze na případy násilí proti osobě ve společném obydlí (srov. § 199 trestního zákoníku), nýbrž domácí násilí chápe jako jakékoliv násilí v rodině nebo domácnosti a to bez ohledu na to, zda pachatel s obětí sdílí nebo sdílel společnou domácnost.

Další definice lze nalézt také v odborné literatuře. „*Pojmem domácí násilí se rozumí komplikovaný a strukturovaný problém, do něhož se zahrnují všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí (nejčastěji se jedná o hrubé slovní urážky, ponižování, ublížení na zdraví, znásilnění, zneužívání, permanentní kritiku, zesměšňování, výhrůžky a vydírání, včetně ekonomického, nevšímavost, či odmítání, ke kterým dochází uvnitř rodinného kruhu).*“⁷ Naproti tomu Čírtková domácí násilí definuje jako „*opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří*

⁶ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 11. 5. 2011 (cit. 21. 1. 2017). Dostupné z

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462471>

⁷ Huňková, M., Voňková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím). Stráž pod Ralskem: Justiční akademie ČR, 2004, str. 36, 37

*jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.*⁸

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 135/2006 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, domácí násilí definuje jako „označení pro násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“⁹

Z výše uvedeného příkladného výčtu definic lze dovodit závěr, že pojem domácího násilí je pojmem velice širokým, nejednotným a jeho chápání může být v určitém čase, místě a kultuře odlišné. Všechny definice se ovšem shodují v tom, že násilí spočívá v psychologickém, fyzickém nebo sexuálním týrání. S vývojem společnosti pak v novějších definicích nacházíme i týrání ekonomické nebo sociální.

Násilí může mít nejrůznější podoby a příčiny. Některé z definic pracují s premisou, že k domácímu násilí dochází pouze uvnitř rodinného kruhu. Toto vymezení neodpovídá pohledu trestního práva, neboť k naplnění skutkové podstaty týrání osoby žijící ve společném obydlí, plně postačuje, aby došlo k týrání osoby žijící s pachatelem ve společném obydlí. Tedy nemusí se nutně jednat o člena rodiny a obětí násilí se může stát i například spolubydlící na koleji. Další z definic také hovoří o násilí na ženách, přičemž, ze statistik vyplývá, že obětmi domácího násilí

⁸ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada), str. 9

⁹Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 135/2006 Sb. (cit. 27. 5. 2018). Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13407>

mohou být i muži a samozřejmě nelze opomenout ani násilí páchané na dětech, v homosexuálních párech či na seniorech.

2.2 Specifika domácího násilí

Domácí násilí představuje velice specifický jev v mnoha svých aspektech. V prvé řadě se toto jednání obvykle odehrává v soukromí za zavřenými dveřmi, tedy bez svědků, a to mezi osobami, které jsou si nějakým způsobem blízké. Významnou roli také hraje ekonomická závislost mezi pachatelem a obětí domácího násilí. *Navíc se jedná snad o jediný trestný čin či přestupek, v jehož případě pachatel neopouští místo činu – díky určité toleranci totiž neočekává, že by za své chování mohl být odsouzen či potrestán.*¹⁰ Vzhledem k absenci svědků bývá mnohdy obtížné pachateli tato jednání prokázat a oběti se mohou potýkat s nedůvěrou a bagatelizováním svých tvrzení. Velkým problémem domácího násilí je dle mého názoru skutečnost, že společnost tento druh násilí neodsuzuje tak silně jako jiné typy násilí. Mnohdy se můžeme setkat s lhostejností, zlehčováním či obviňováním oběti, že si partnerovo jednání způsobila sama či k němu dala nějakou záminku. V důsledku tohoto přístupu společnosti trvá oběti obvykle velmi dlouhou dobu, než se odhodlá tento problém nějakým způsobem řešit. Oběti, se kterými jsem se setkala, mnohdy v násilném partnerství setrvávají dlouhá léta, a to zejména ze strachu čelit reakcím svého okolí nebo ze strachu, zda zvládnou odloučení od partnera, a to jak po emoční, tak i finanční stránce. Velkým tématem pak také bývají děti, neboť násilníci obětem mnohdy vyhrožují, že děti už nikdy neuvidí. Velice často také dochází k situacím, kdy oběť doufá ve zlepšení situace a stále dává partnerovi novou a novou šanci.

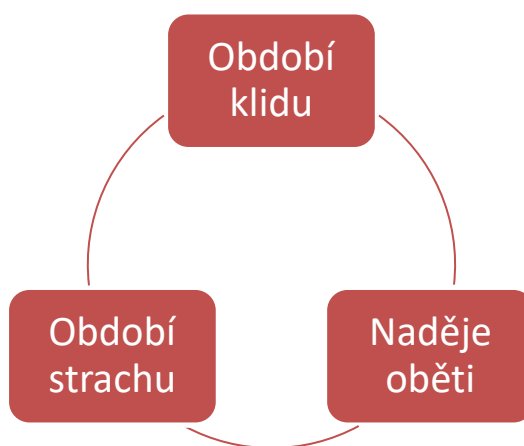
Domácí násilí nepředstavuje pouze jednorázový útok, nicméně se jedná o stav trvající, jehož intenzita se naopak s postupem času stupňuje. Zpočátku není obvykle snadné domácí násilí rozpoznat, neboť jeho projevy mohou navenek působit jako žárlivost, přehnaná péče či zájem ze strany budoucího agresora. S tímto jsem se setkala i u svých respondentů, kteří často odpovídali, že vztah zpočátku probíhal

¹⁰ Čuhelová, K. Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, str. 1

naprosto normálně a až s odstupem doby si oběti uvědomily, že některé chování jejich partnerů nebylo úplně v pořádku.

V násilném vztahu se zpravidla opakují tři cykly, které odborná literatura pojmenovává jako takzvanou spirálu násilí. Těmito fázemi jsou:

- *Období klidu - láska (usmíření, klid, převaha pozitivního chování násilníka směrem k oběti),*
- *naděje oběti (že se vše zlepší, že se násilník změní, vytěsnění „ošklivých zážitků, fixace „dobrých“ chvil),*
- *strach oběti (psychický, fyzický nátlak, útok, který má za cíl oběť pokořit, donutit se chovat, jak si přeje násilník).“¹¹*

Podle Johnsona¹² je domácí násilí členěno do těchto čtyř kategorií.

- **intimní terorismus (*intimate terrorism*)**

Ke znázornění intimního terorismu využívá Smith takzvané kolo síly a kontroly, které bylo vytvořeno na základě svědectví týraných žen v Duluth,

¹¹ Huňková, M., Voňková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím). Stráž pod Ralskem: Justiční akademie ČR, 2004, str. 57

¹² Johnson, Michael P. A typology of domestic violence [online]: intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence / Michael P. Johnson. 2008. Boston: Northeastern University Press; Hanover, [N.H.] : Published by University Press of New England, 2008, str. 7 - 12

Minnesota. Tento diagram znázorňuje prostředky, prostřednictvím kterých pachatel psychicky týrá svou oběť. Jsou jimi ekonomické týraní, mužská privilegia, děti, izolace, emocionální zneužívání, popírání, zastrašování, donucování a hrozby. Samotné násilí je pak vyobrazeno na okraji kola, neboť veškeré tyto prostředky spojuje.

13

- **násilný odpor (*violent resistance*)**

Násilný odpor je druh násilí, které přichází ze strany oběti, a to jako reakce na páchané násilí ze strany agresora. Násilí oběti může být motivováno buď snahou se chránit, nebo touhou po pomstě, kdy oběť chce pachateli vrátit příkoří, které jí páchá a nechce se vzdát bez boje. Dalším motivem může být doufání, že pachatel s násilím přestane, když uvidí, že se oběť brání. Některé ženy se násilí brání bezmyšlenkovitě, neboť je to pro ně automatická reakce, zatímco jiné ženy si protiútok předem promýšlí.¹⁴

- **situační násilí (*situational couple violence*)**

Situační násilí je poměrně častým typem. Nejedná se zde o snahu kontrolovat partnera, nicméně situační násilí je obvykle vyprovokováno v důsledku nějaké

¹³ JOHNSON, Michael P. A typology of domestic violence [online]: intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence / Michael P. Johnson. 2008. Boston : Northeastern University Press ; Hanover, [N.H.] : Published by University Press of New England, 2008, str. 7

¹⁴ cit. tamtéž, str. 10 - 11

události. Násilí může být pouze ojedinělé a nemusí se dokonce ani opakovat. Může se také ale jednat o chronický problém, který se bude objevovat ve vztahu opakovaně. Motivem situačního násilí může být extrémní rozčilení nebo frustrace, se kterou se násilník nedokáže vnitřně vyrovnat, a tak jeho emoce přerostou v útok. Dále může být motivem snaha násilníka na sebe upozornit, když nabyde dojmu, že ho oběť neposlouchá. Rozdílem oproti intimnímu násilí není způsob útoku, nicméně u situačního násilí absentuje touha po ovládnutí a převzetí moci nad partnerem.¹⁵

- **vzájemná násilná kontrola (*mutual violent control*)**

Vzájemná násilná kontrola se týká pouze velice malého počtu případů. Jedná se o situace, kdy oba dva partneři jsou zároveň násilníky a oba dva mají potřebu převzít kontrolu nad jejich vztahem.¹⁶

Co se týká obětí domácího násilí, tak se jedná o jedny z nejvíce traumatizovaných obětí trestné činnosti, neboť je pro oběť obzvláště obtížné vypořádat se s tím, že jí dlouhodobé příkoří činila jedna z nejbližších, či nejbližší osoba vůbec. Není výjimkou, že u těchto obětí mnohdy dochází k rozvoji alkoholismu, psychických poruch osobnosti, sebevraždám, či končí na ulici jako bezdomovci. Nejčastějšími oběťmi jsou ženy, a to až 96 % všech případů.

2.3 Druhy násilného jednání

Násilí můžeme rozdělit na několik základních podmnožin. Jedná se o fyzické násilí, psychické násilí, sociální násilí, sexuální násilí, ekonomické násilí. Tyto jednotlivé druhy násilného jednání se obvykle prolínají a jen zřídka bývá přítomen pouze jeden druh. Není ani výjimkou, že se při páchání domácího násilí vyskytují všechny najednou.

¹⁵ cit. tamtéž, str. 11 - 12

¹⁶ cit. tamtéž, str. 12

2.3.1 Fyzické násilí

Mezi fyzické násilí patří veškeré druhy útoků, které oběť poškozují tělesně. Jedná se o bití, kopání, škrábání, útoky pěstí, fackování, pálení, bodání nožem, řezání nožem, uhození tvrdými předměty atd.

Z průzkumů vyplývá, že 31 % žen starších 15. let zažila nějakou formu fyzického násilí.¹⁷

2.3.2 Psychické násilí

Psychické násilí se vyznačuje tím, že pachatel oběť poškozuje nikoli po stránce fyzické, ale po stránce psychické. Důležitým aspektem psychického násilí je, že každý jedinec vnímá psychické násilí jiným způsobem. Zajímavým příkladem je určování stylu oblékání. Zatímco pokud muž bude ženě určovat, jaké oblečení má nosit, bude toto ze strany ženy vnímáno jako snaha o její ovládnutí. Pokud však žena určuje způsob oblékání svého muže, obvykle s tím muž nemá žádný problém a tuto skutečnost nebude považovat za projev domácího násilí.

Většina obětí domácího násilí ve svých výpovědích udává, že nejtrýznivější na domácím násilím je právě psychické násilí.¹⁸ Příkladem se může jednat o vyhrožování, pronásledování, zesměšňování, ponižování, nadávky, zastrašování, obviňování, ignorování, omezování osobní svobody, izolace od vnější společnosti, atd. Tyto vzorce chování u oběti následně mohou rozvinout celou škálu psychologických problémů a poruch, objevují se pocity méněcennosti, ztráty radosti ze života, úzkosti, deprese, strach, návaly paniky a v krajních případech i myšlenky na sebevraždu. S těmito psychologickými poruchami se oběti v mnohých případech musí vyrovnávat ještě dlouhou dobu poté, co se z bludného kruhu domácího násilí vymaní, neboť rány na těle se hojí mnohem rychleji než rány na duši.

¹⁷ FRA - European Union Agency for fundamental rights. Violence against women: an EU-wide survey. Luxembourg Publications Office of the European Union, 2015. str. 21 [online] (cit. 24. 2. 2019). Dostupné z <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-survey-methodology-sample-and-fieldwork>

¹⁸ Kratkoczka V., Vybíral Z. Prožitky nesezdaných partnerů ve vztazích s psychickým násilím. Aplikovaná psychologie II č. 3/2017, str. 136

Zcela specifickým rysem psychického násilí je skutečnost, že psychické násilí je přítomno ve všech případech domácího násilí, neboť i když pachatel svou oběť napadá pouze fyzicky, u oběti vždy dochází i k utrpení psychickému. „*Ryze psychické domácí násilí, kde zcela absentuje složka fyzického napadání, je co do výskytu vzácnější. Viktimologické průzkumy a údaje z poradenských míst nasvědčují tomu, že výskyt čistě psychického týrání zřejmě dosahuje zhruba 18% z celkového objemu domácího násilí (Shipway, 2004). Tento údaj je však nutno chápat jako orientační. Některé zahraniční studie ukazují, že domácí násilí v podobě těžkého psychického týrání postihuje 4-6% mužů a žen (Hoffmann – Wondrak, 2006).*“¹⁹

2.3.3 Sociální násilí

Sociální násilí si klade za cíl držet oběť zcela v izolaci od veškerého okolního světa. Oběť se nemůže svobodně setkávat s rodinou, přáteli nebo chodit do práce. Pachatel tohoto typu násilí své oběti kontroluje e-maily, SMS zprávami, nedovolí jí přijmout telefonát, zamyká ji v pokoji, kontroluje chování oběti na veřejnosti, instaluje do domu kamery apod.

2.3.4 Sexuální násilí

Udává se, že mezi ženami v EU zažilo 11 % žen starších 15. let nějakou formu sexuálního násilí, a to buď ze strany partnera nebo ze strany jiné osoby.²⁰

Sexuální násilí nespočívá pouze ve znásilňování odehrávajícím se v partnerském vztahu, nýbrž sexuální násilí může mít mnoho forem jako například sexuální obtěžování, navádění k potratu, zakazování antikoncepce, nucení k prostituci, mrzačení ženských genitálií apod.

Světová zdravotnická organizace definuje znásilnění jako *fyzické nebo jinak vynucené proniknutí penisu, jiné tělesné části nebo předmětu – i pokud je jen*

¹⁹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada), str. 20

²⁰ FRA - European Union Agency for fundamental rights. Violence against women: an EU-wide survey. Luxembourg Publications Office of the European Union, 2015. str. 21 [online] (cit. 24. 2. 2019). Dostupné z <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-survey-methodology-sample-and-fieldwork>

*částečné – do vulvy nebo análního otvoru.*²¹ Odlišnou definici trestného činu znásilnění přináší trestní zákoník, který jej definuje jako donucení k pohlavnímu styku násilím, pohrůzkou násilí, jiné těžké újmy nebo zneužitím bezbrannosti.

Součástí sexuálního násilí mohou být i doprovodné fyzické útoky za účelem obětí zcela ponížit, degradovat a demonstrovat při tom svoji moc. Dle statistik Světové zdravotnické organizace (WHO) vyplývá, že s určitou formou sexuálního násilí ze strany partnera, má zkušenost každá čtvrtá žena.²²

Trestné činy proti důstojnosti v sexuální oblasti jsou vnímány po trestných činech proti zdraví hned jako ty nejzávažnější trestné činy vůbec. Oběti sexuálního násilí jsou silně traumatizovány, a to na dlouhou dobu. Sexuální násilí je obzvláště traumatizující zejména tehdy, je-li páčáno na dětech. Velice závažné dopady může mít sexuální násilí také na mladé dívky, které se mohou začít chovat promiskuitně nebo se poškozovat či propadat anorexii.²³

2.3.5 Ekonomické násilí

Pachatel nenechá obětí, aby svobodně nakládala se svými nebo společnými financemi, což může spočívat buď ve snaze násilníka zbavit svou obětí veškerých finančních prostředků, nebo naopak snaha, aby obětí násilníka finančně vydržovala.

Ekonomické násilí se může zpočátku jevit jako neškodné, neboť dochází i k situacím, kdy pachatel obětí manipuluje a říká jí, aby nechodila do práce, že si mohou dovolit pouze jeden příjem, neboť pachatel dokáže rodinu plně zabezpečit. Již od počátku však tato taktika může být motivována vidinou toho, že obětí se na

²¹ World health organization, World report on violence and health, Geneva 2002, str. 149 [online] (cit. 2. 8. 2018). Dostupné z http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=D165083B2633CBAB17928CDAFECAE841?sequence=1

²² Kutálková, P., Kobová, E. ed. Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?. Praha: In Iustitia, 2014, str. 17

²³ Bentovim, A. Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada), str. 53

pachateli stane finančně závislá a ten ji pak bude moci jednoduše ovládat a manipulovat s ní.

Pro oběti ekonomického násilí je situace obzvláště obtížná, neboť bez potřebných finančních prostředků jen obtížně sbírají odvahu k tomu, aby od pachatele odešly a postavily se na vlastní nohy.

3 Příčiny domácího násilí, pachatel a oběť

3.1 Příčiny domácího násilí

K objasnění příčin páchaní domácího násilí se v průběhu doby rozvinulo několik teorií. V odborné literatuře téměř každý autor přichází s vlastním dělením příčin domácího násilí a důvodů jeho vzniku. V následující kapitole bych tedy ráda zmínila ty druhy příčin, které mě osobně zaujaly nejvíce a se kterými se ztotožňuji.

Dle Voňková a Spoustové²⁴ lze příčiny domácího násilí vydělit takto:

- **teorie individuálních faktorů** – tato teorie se zabývá vnitřní psychikou pachatelů a specifickými rysy jejich osobnosti;
- **teorie sociálně-psychologických faktorů** – tato teorie hledá příčinu domácího násilí ve vnitřních pohnutkách pachatele, které mohou mít příčinu v jeho dětství;
- **teorie sociálně-kulturních faktorů** – tato teorie pracuje především s premisou, že násilné předpoklady si v sobě nese pachatel z důvodu kultury a prostředí, ve kterém vyrůstal a z důvodu sdílení určitých hodnot, jež formovaly jeho myšlení.

„V současné době je akceptována multifaktorová teorie D. G. Duttona, která uvádí čtyři příčiny domácího násilí spočívající:

- ***v makrosystému**, kdy domácí násilí je vyvoláváno převládající patriarchální hierarchií hodnot, která je založena na nadvládě mužů. V hierarchicky uspořádané společnosti mají vůdčí úlohu muži;*
- ***v ekosystému**, tj. životním a sociálním okolí jedinců, které je ovlivňuje. Jde o působení formálních i neformálních struktur a životní situace, např. nezaměstnanosti, nízkého příjmu, nízké vzdělanosti a nedostupnosti sociální sítě;*
- ***v mikrosystému**, který představuje rodina jako taková, a rizika plynoucí z podstaty rodinného života. Těmi jsou soukromí rodiny a s ním související obtížné uplatňování mechanismů sociální kontroly, neformální právo ovlivňovat život členů rodiny, předepsané role v rodině, znalost druhého partnera. Partneři*

²⁴ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: profem, 2016, str. 34

vědí, co si mohou dovolit, jak zranit, jak utěšit, znají reakce partnera na běžné i zátěžové situace;

- **ontogenetická teorie násilí** přihlíží především k individuálním charakteristikám pachatele i oběti a jejich vzájemné interakci. ²⁵

Příčin násilného chování může být velké množství. V odborné literatuře bývají vymezovány nejčastěji tímto způsobem:

- **Těžký stres nebo spolupůsobení několika stresujících okolností** – existuje spousta faktorů, které mohou být spouštěčem stresu a následně vyústit v páchání domácího násilí. Mezi tyto spouštěče stresu patří špatná finanční situace, zdravotní problémy, úmrtí v rodině, problémy v zaměstnání nebo ztráta zaměstnání, partnerské problémy apod.
- **Frustrace** – osoba může být frustrována například stresujícími okolnostmi, které byly uvedeny výše. V případě, že osoba není schopná se s touto frustrací vyrovnat, může se to odrazit v jejím násilném chování, přičemž cílem násilí nemusí být nutně osoba, která u násilníka frustraci spouští. Násilník se může tzv. vybit i na jiné osobě, která s jeho frustrací nemá nic společného.
- **Ohrožení** – spouštěčem domácího násilí v případě ohrožení může být vzájemná násilná kontrola, která byla popsána v kapitole výše, tedy situace, kdy jsou oba partneři vzájemně násilníky. V takovém případě se pachatel bojí o své zdraví nebo život, tak se v důsledku ohrožení stává také násilníkem.
- **Charakteristiky vztahu** – jedná se obvykle o nezdravé vztahy, ve kterých převládá závislost na druhém partnerovi, kdy na jednu stranu ve vztahu sice probíhá násilí, ale na druhou stranu si partneři neumějí představit život bez sebe navzájem.
- **Partnerské neshody** – v některých vztazích mohou partnerské neshody, které jsou v jiných vztazích naprosto běžné, přerůst až v domácí násilí. Konflikty mezi partnery jsou obvykle o výchově dětí, finanční situaci, sexuálním životě, péči o domácnost apod.

²⁵ Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí z pohledu žen a dětí. Praha: proFem, 2016, str. 34 - 35

- **Boj o moc** – v partnerství by se oba partneři měli ideálně podílet na důležitém rozhodování společně. V případě, že tento ideální model nefunguje a dochází k uzurpování moci jedním z partnerů, může toto chování vyústit až v domácí násilí ve snaze převzít naprostou kontrolu nad rozhodováním a nad chováním druhého partnera.
- **Vzory a modely chování** – k těmto situacím dochází zejména tehdy, kdy násilná osoba byla už jako dítě obklopená násilím – např. vyrůstala v rodině, kde probíhalo domácí násilí. V takovém případě se může stát, že osoba toto jednání automaticky převezme a přenáší si ho s sebou do dalších vztahů.
- **Identifikace s agresorem** – násilnou osobou se může stát i ten, kdo byl jako dítě podrobován krutému fyzickému trestání. K tomu, aby se osoba s tímto vyrovnala, stává se také agresivní, protože již ve svém životě nechce být nadále slabá, ale silná a mocná.
- **Alkohol a drogy** – za domácím násilím se často skrývají právě návykové látky. Může docházet i k situacím, že osoba, která není pod vlivem, se chová ke svému partnerovi naprosto normálně a spouštěčem agresivity jsou právě alkohol nebo drogy. V takovýchto případech oběť velice často pachatele omlouvá, protože ve střízlivém stavu se k ní chová hezky. Navíc tato forma násilí bývá nejvíce omlouvána i ze strany společnosti, neboť ke konzumaci alkoholu panuje poměrně vysoká míra tolerance.
- **Zdravotní problémy** – spouštěčem násilí mohou být i některé zdravotní problémy násilníka jako je například cukrovka, chudokrevnost, poranění hlavy, epilepsie, poškození mozku nebo nejrůznější psychická onemocnění a poruchy osobnosti.²⁶

²⁶ Ševčík, D., Špatenková, N. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, str. 61-65

3.2 Pachatel domácího násilí

3.2.1 Muž jako pachatel

Typickým pachatelem domácího násilí je muž. I přesto, že se v současnosti dozvídáme stále více informací o mužích jakožto obětech domácího násilí, jejich pozice v roli pachatele, je zatím stále výrazně dominantní.

Skutečnost, že drtivou většinou pachatelů domácího násilí jsou právě muži, není ničím překvapivým, neboť muži jsou celkově dominantní skupinou pachatelů ve všech oblastech trestné činnosti. Muži dokonce tvoří více jak 85 % pachatelů trestné činnosti a u sexuálně motivovaného násilí dokonce ve více jak 90 %.²⁷

Muži jako pachatelé domácího násilí jsou často charakterizováni jako jedinci s nízkou sebedůvěrou, trpící úzkostmi spojenými s nedostatkem sebevědomí a schopností. Mají problémy převzít kontrolu nad svým chováním a projevuje se u nich tendence k impulsivnosti a agresivitě.²⁸ Dalšími rizikovými faktory u mužů násilníků je vyrůstání v násilné domácnosti, silná žárlivost, vyznávání rozdělení genderových rolí, problematické sexuální chování, tzv. dvojí tvář (na jedné straně jsou velice pozorní a starostliví, avšak na straně druhé jsou násilní), chovají se jako děti, nejsou schopni převzít odpovědnost.

3.2.2 Žena jako pachatel

I přesto, že typickým pachatelem domácího násilí je právě muž, může jím být i žena. Spolehlivě zjistit přesný počet ženských pachatelek domácího násilí není možné, neboť specifikum mužských obětí v případě domácího násilí je takové, že se za vzniklou situaci natolik stydí, že o ní nikdy nepromluví. Je zde tedy vysoká míra latence. Ženy jsou však dle některých autorů pachatelkami domácího násilí údajně

²⁷ Zpráva Muži a násilí v České republice (cit. 7. 4. 2019). Dostupné z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/zprava-muzi-a-nasili-v-ceske-republice-150013/>

²⁸ Rode, D., Rode, M., Risk factors in committing domestic violence in light of gender psychology. *Current Issues in Personality Psychology* [online]. 2018, 6(2), 143-153, str. 144

v pouhých 3 % případů.²⁹ Někteří autoři uvádí, že charakteristickým znakem ženského násilí je násilí v sebeobraně, které může vést až k usmrcení partnera. K této situaci dochází po dlouhém a krutém týrání a zneužívání ženy, která již ze své situace nevidí východisko. Výzkumy prokazují, že pro to aby žena muže nakonec zabila, je v násilném vztahu zásadní frekvence násilných činů muže, zneužívání alkoholu, vážná zranění způsobená ženě, sexuální útoky vedené proti ní, časté výhrůžky muže, že ženu zabije a v neposlední řadě také sebevražedné myšlenky ze strany ženy.

Nicméně převažujícím názorem je to, že jen minimum násilí ze strany žen se děje v sebeobraně. Agresivita bývá často na obou stranách a ženy se stejně tak jako muži mohou násilného jednání dopouštět i bez předchozího ataku ze strany partnera. Intenzita a závažnost násilného jednání ze strany žen však obvykle nebývá natolik extrémní jako ze strany mužů. Dle mého názoru je toto dáno především fyziologickou stavbou těla, kdy muži se v případech extrémního násilí dokáží lépe ubránit než ženy. Násilí páchané ženami tedy obvykle spočívá ve slovním napadání a psychickém týrání. Vyhrůžování či sexuální násilí jsou zastoupeny pouze minimálně.

3.3 Oběť domácího násilí a popsané syndromy

Obětí domácího násilí může být kdokoliv. Jen stěží budeme hledat typické znaky, které člověka předurčují k tomu, aby se stal obětí domácího násilí. Jediné kritérium, které je na první pohled do očí bijící je pohlaví, neboť typickou obětí je žena. Oběťmi však mohou být i muži, děti, senioři nebo zdravotně postižené osoby. I přes tuto velkou rozmanitost u většiny obětí byly shledány určité rizikové faktory, které mohou zapříčinit, že u osoby existuje vyšší pravděpodobnost, že se stane obětí domácího násilí. Mezi tyto faktory patří týrání osoby v dětství, zhoršené psychické nebo fyzické zdraví, tendence k emocionálnímu připoutání a pocity viny, které postrádají logiku. U kombinace všech těchto faktorů je vysoké riziko vzniku **syndromu připoutání**, který se projevuje loajalitou k násilníkovi, neschopností

²⁹ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, str. 23

vyhledat pomoc a opustit patologický vztah.³⁰ Syndrom připoutání se v nějaké míře projevuje prakticky u všech obětí domácího násilí. Ve svém výzkumu jsem se setkala s případem (a tyto případy rozhodně nejsou ojedinělé), kdy oběť snášela psychické a fyzické týrání po dobu šestnácti let. U těchto obětí velice často dochází k omlouvání pachatele nebo udržování naděje, že situace se zlepší. Typické je také zlehčování, kdy si oběť například říká „*vždyť mi dal jen jednu facku, nic tak hrozného se nestalo, má toho hodně v práci, kdybych ho neprovokovala, neudělal by to apod.*“

Dalším syndromem, se kterým se u obětí domácího násilí můžeme setkat, je **syndrom týrané ženy**, který je v případě mužských obětí nazýván jako syndrom týrané osoby. Syndrom týrané ženy se skládá ze znaků a symptomů, které byly objeveny u žen, které se staly oběťmi psychického, fyzického nebo sexuálního zneužívání v intimních vztazích, kdy partner nutil ženu dělat cokoli, co si umanul, aniž by bral ohledy na její práva nebo pocity. S ohledem na skutečnost, že obětí může být i muž, dají se tyto poznatky analogicky vztáhnout i na mužské oběti. Syndrom týrané ženy se projevuje podobným způsobem jako posttraumatický stres. Jeho projevy jsou následující:

- neodbytné vzpomínky na traumatické události;
- abnormální stavy úzkosti, emocionální znečitlivění obvykle popisováno jako deprese, popření událostí;
- narušené mezilidské vztahy;
- zkreslení vnímání sebe samé a somatické nebo psychické problémy;
- problémy se sexuální intimitou.³¹

Vedle syndromu týrané ženy se můžeme setkat také se **syndromem týraného dítěte**. Syndrom týraného dítěte je typický pro dítě, které je buď samo terčem útoků nebo musí přihlížet násilí, které je pácháno mezi rodiči. V tomto případě se jedná o psychické týrání dítěte. V případě, že ze strany lékaře dojde k podezření, že u dítěte

³⁰ Cimrmanová, T. Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí. Praha: Karolinum, 2013, str. 88.

³¹ Walker, Lenore E. The battered woman syndrome [online] / Lenore E.A. Walker ; with research associates. 2009, str. 41-42

dochází k jakémukoliv způsobu týrání, je povinen toto jednání v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a v souladu s trestním zákoníkem, oznámit. V tomto případě se jedná o prolomení lékařského tajemství, neboť ochrana dítěte je lékařskému tajemství nadřazena.

Syndromem, který bývá spojován s domácím násilím, je v neposlední řadě také **stockholmský syndrom**. Stockholmský syndrom je paradoxním rozvojem vzájemných pozitivních pocitů mezi rukojmím a jeho únoscem. Poprvé byl Stockholmský syndrom pojmenován v roce 1973 při bankovní loupeži ve Stockholmu, při které byli po několik dní drženi 4 rukojmí. Po propuštění se u těchto rukojmích projevil paradoxně pozitivní vztah k jejich únoscům, když únosce bránili a odsoudili policii a záchranáře. Jedna z obětí si dokonce se svým únoscem vytvořila intimní vztah.³²

Stockholmský syndrom se samozřejmě nemusí projevit u každé oběti. Na základě zkoumání 9 skupin psycholog Dee Graham vymezil čtyři kritéria, na základě kterých dochází u obětí obvykle k rozvinutí Stockholmského syndromu:

- oběť vnímá, že její přežití je v ohrožení a je přesvědčena, že hrozby násilníka budou naplněny;
- oběť vnímá drobné laskavosti, které násilník v souvislosti s násilím oběti poskytuje;
- oběť zažívá izolaci;
- oběť vnímá, že nemá šanci na útěk.³³

Běžnému člověku s největší pravděpodobností přijde na mysl, že přeci není možné, aby si oběti k pachateli vytvořili nějaký blízký nebo snad dokonce láskyplný

³² Cantor, C; Price, J. Traumatic entrapment, appeasement and complex post-traumatic stress disorder: evolutionary perspectives of hostage reactions, domestic abuse and the Stockholm syndrome. The Australian And New Zealand Journal Of Psychiatry. England, [online] 41, 5, 378

³³ Namnyak, M., N. Tufon, R. Szekely, M. Toal, S. Worboys A E. L. Sampson. Stockholm syndrome': psychiatric diagnosis or urban myth?. Acta Psychiatrica Scandinavica [online]. 2008, 117(1), 4-11

vztah. Odborníci však toto jednání přisuzují tomu, že se jedná o obrannou reakci mozku, který ví, že člověku hrozí vážné nebezpečí a tímto způsobem bojuje o přežití.

Stockholmský syndrom se u obětí projevuje zejména tím způsobem, že oběť cítí náklonnost vůči agresorovi, oběť se negativně vymezuje vůči rodině, přátelům nebo záchranným složkám, které podnikají kroky na její záchranu, agresor projevuje náklonnost směrem k oběti, oběť agresora podporuje, oběť se odmítá zapojit do akce k jejímu vysvobození.³⁴

U obětí může dále docházet k rozvinutí **posttraumatické stresové poruchy**. O rozvinutí této poruchy obvykle rozhoduje několik faktorů, kterými jsou zejména predispoziční faktor, tedy to, jak oběť vnímá sama sebe ještě před tím, než dojde k domácímu násilí, jak je psychicky odolná atd., dále také záleží na míře brutality, které byla oběť vystavena a v neposlední řadě také na tom, jak reagovalo okolí, zda oběť byla na řešení situace sama nebo zda ji někdo podpořil.

3.3.1 Žena jako oběť

Obětí domácího násilí může být kdokoliv. Přesto však v drtivé většině případů (odborná literatura udává až 96%) jsou obětí ženy. Některé ženy ovšem představují více ohroženou kategorii než ženy jiné. Jsou jimi například ženy, které někdo týral v dětství, ženy, které otěhotní v nízkém věku, ženy z neúplných rodin, zneužívající drogy, závislé na alkoholu, jejichž partner zneužívá drogy nebo je závislý na alkoholu nebo propadá gamblerství. Obětí domácího násilí však může být i vzdělaná a úspěšná žena, jak ukázal i můj výzkum, kdy se mezi respondenty objevila i jedna vysokoškolsky vzdělaná žena, která dokonce i svoji finanční situaci hodnotila jako subjektivně dobrou.

Z průzkumu FRA - European Union Agency for fundamental rights, který byl proveden napříč 28 členskými státy EU a dotazováno bylo 42 000 žen vyplývá, že každá třetí žena starší 15. let zažila fyzické nebo sexuální násilí. 22 % žen starších

³⁴ Love and Stockholm Syndrome: The Mystery of Loving an Abuser, Carver, Joseph. 2003 [online] (cit. 18. 5. 2018). Dostupné z http://drjoecarver.makeswebsites.com/clients/49355/File/love_and_stockholm_syndrome.html

15 let, které jsou ve vztahu zažily psychické nebo sexuální násilí dokonce ze strany svého partnera. Tato čísla jsou naprosto alarmující. Navíc se jedná o průzkum v rámci EU, tudíž jsem přesvědčena, že celosvětová data, zejména z rozvojových zemí by byla ještě mnohem horší.³⁵

V odborné literatuře je popsán typický portrét týrané ženy, který se projevuje v následujících aspektech:

- *je materiálně závislá na partnerovi;*
- *je podřízená (submisivní a poslušná);*
- *udržuje minimální nebo žádné sociální kontakty s dalšími lidmi;*
- *často omlouvá partnerovo chování jeho náladou nebo nepříjemnostmi, které prožil v práci, či jako důsledek zážitků z dětství;*
- *je vystrašená;*
- *trpí pocitem vlastní bezmoci, beznaděje a bezcennosti;*
- *myslí si, že situace nemá řešení, ačkoli už nemůže déle snést partnerovo násilí;*
- *má intenzivní pocity viny a je přesvědčená, že to, co se jí přihodilo, si zaslouží;*
- *rychle si zdůvodní, že je to poslední bití, které ji potkalo, bezmezně věří, že se partner „zlepší“;*
- *stydí se vyprávět o svých zkušenostech a způsobech, jakými s ní partner zachází;*
- *má snahu používat sex jako pokus o upevnění intimního vztahu se svým partnerem;*
- *je silně emocionálně závislá na partnerovi – neumí si představit život bez něho, ale ani s ním.³⁶*

Ženy jakožto oběti domácího násilí se potýkají s určitým vnitřním bojem, kdy by od násilníka sice rády odešly, nicméně nechtějí zničit rodinu, neboť mnohdy se pachatel chová zle jen k nim, ale dětem je dobrým otcem. Dále ženy často odrazuje tíživá finanční situace, do které by se svým odchodem dostaly, musely by začít řešit

³⁵ FRA - European Union Agency for fundamental rights. Violence against women: an EU-wide survey. Luxembourg Publications Office of the European Union, 2015. s. 21, [online] (cit. 24. 2. 2019). Dostupné z <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-survey-methodology-sample-and-fieldwork>

³⁶ Ševčík, D., Špatenková, N. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, str. 92

problém s bydlením, potýkat se s reakcemi okolí a zároveň by žily ve strachu, že je partner vyhledá a pomstí se jim za jejich odchod. Ženy se také často bojí někomu svěřit, neboť se obávají, že jim nikdo nebude věřit, což se v mnoha případech i děje, protože spousta pachatelů se navenek dokáže tvářit mile a pozitivně a okolí tak často bývá velice překvapeno a může reagovat i odmítavě. Velkým problémem bývá i strach z osamělosti, kdy se zejména starší ženy obávají toho, že si již nového partnera nenajdou. Ženy mnohdy uvěří tvrzením pachatele a začnou o sobě silně pochybovat, nevěří si a v důsledku nízkého sebevědomí je pro ně nalezení východiska z této situace ještě obtížnější.

3.3.2 Dítě jako oběť

I v případech, kdy děti nejsou přímými oběťmi domácího násilí, téměř vždy je domácí násilí, které probíhá v rodině, nějakým způsobem poznamená. Děti jsou obvykle svědky násilných scén mezi rodiči, což pro ně z psychologického hlediska může mít stejné, ne-li horší následky, jako by byly samy terčem útoků. Pokud násilí není vykonáváno přímo na dítěti, hovoříme o tzv. nepřímé viktimizaci. Týrané dítě bude obvykle trpět syndromem týraného dítěte CAN (Child Abuse and Neglect). Dítě v důsledku toho, že je přítomno konfliktům mezi rodiči trpí depresi, nejrůznějšími poruchami, stresem, úzkostmi, může mít problém se adaptovat v kolektivu a celkově dochází k nepříznivému ovlivnění jeho psychiky. Stejně symptomy se projevují i u dětí, kteří jsou přímými oběťmi domácího násilí. Mimo psychologických projevů zde však dochází k projevům fyzickým, kdy dítě trpí bolestmi břicha, hlavy, zvracením apod.

Velkým problémem je skutečnost, že děti, které jsou oběťmi domácího násilí, si tuto zkušenost s sebou nesou i do dospělého života. A to buď takovým způsobem, že převezmou agresorovy vzorce chování a i ony se následně na svých partnerech dopouští týrání, anebo se naopak samy stávají oběťmi násilí i v dospělosti. Obvykle záleží na tom, se kterým z rodičů se dítě ztotožní. Jeho vzorec chování si následně přenáší do dospělého života.

Údajně platí, že děti, které se staly svědky domácího násilí jsou traumatizované více, než děti, které prožily válečný konflikt, avšak v milující nenásilné rodině.³⁷

Orgánem chránícím zájmy dětí je v České republice orgán sociálně-právní ochrany dítěte (dále jen „OSPOD“). Povinností OSPOD je *zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.*³⁸ V případě, kdy se OSPOD dozví, že dítě je obětí domácího násilí, je povinen z úřední povinnosti konat a prověřit rodinné poměry. Krajním případem může být až návrh na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti.

3.3.3 Muž jako oběť

Zatímco domácí násilí páchané na ženách je velkým tématem, násilí páchané na mužích bývá obvykle upozadřováno, a to zejména z toho důvodu, že muži jen málokdy dokáží tento problém veřejně přiznat. I tak se však objevuje literatura, která se problematikou násilí na mužích zabývá. V případě mužských obětí se jedná většinou o submisivní jedince, starší nebo invalidní muže. Mnohdy se u mužů také projevuje určitá forma galantnosti, kdy mají zakořeněno, že ženy se nebijí, tudíž se proti útokům z jejich stran ani nebrání.³⁹

Nejspíše z důvodu toho, že muži jsou minoritní skupinou obětí domácího násilí, je této problematice věnována menší pozornost i v mezinárodních úmluvách. Veškeré mezinárodní úmluvy, které nějakým způsobem násilí rozlišují z genderového hlediska, uvádějí specificky násilí na ženách.

³⁷Domácí násilí může mít na dítě horší vliv než válečný konflikt (cit. 22. 2. 2019). Dostupné z <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/-domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nej-valecny-konflikt-180.html>

³⁸Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod (cit. 15. 5. 2018). Dostupné z <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>

³⁹ Ševčík, D., Špatenková, N. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, str. 22

Důvodů, které mohou vést k tomu, že násilí na mužích není věnována taková pozornost, může být více. Muži se mnohdy velice stydí za to, že jsou oběťmi domácího násilí a tudíž o tomto problému s nikým nemluví, mají strach z toho, že jim nikdo neuvěří, či si ani nepřipouští, že ze strany jejich partnerky dochází k domácímu násilí.

V souvislosti s týranými muži, kteří se stali obětí domácího násilí, mluví odborníci o fenoménu dvojích zavřených dveří. (Loseke, Gelles a Gavanaugh 2004) První dveře reprezentují bariéry společné všem obětem domácího násilí, druhé dveře představují specifické obavy týraných mužů ze zveřejnění jejich osudu. Ve viktimologii se pro tento jev obecně používá termín dvojitá latence: zločin zůstane utajen před justicí (první latence) i před výzkumníky (druhá latence).⁴⁰

Nicméně bylo prokázáno, že domácí násilí má stejné následky jak na mužích, tak i na ženách. Muži také trpí syndromem týrané osoby, obvykle mají velký problém s tím, aby ženu, která je týrá, opustili. Věří ve změnu v ženě chování, mají nízké sebevědomí, cítí se poníženi před přáteli, rodinou nebo okolím, přičemž v některých případech toto ponížení dokonce mohou vnímat i silněji než ženy.⁴¹

3.4 Proces viktimizace oběti

Viktimizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou.⁴²

Chování oběti téměř vždy nějakým způsobem ovlivní samotný průběh páchaní domácího násilí. Oběť může pachatele k činu vyprovokovat a následně tím, že si jednání pachatele nechá líbit, může přispívat k tomu, že se jednání opakuje nebo stupňuje. K páchaní domácího násilí však může dojít i bez jakéhokoliv předchozího podnětu ze strany oběti. Poměrně často je možné se setkat s tím, že pachatelé se následně snaží při vyšetřování trestné činnosti přenést určitý díl viny na oběť, když tvrdí, že ho oběť provokovala a je tedy odpovědná za jeho činy.

⁴⁰ Čírtková L. Muži jako oběti domácího násilí, Právo a rodina č. 7/2010 (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z <https://www.domacinasil.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/>

⁴¹ Morales, Elizabeth. Battered Men: Implementing Educational Programs for an Overlooked Problem. Public Interest Law Reporter [online]. 2003, 8(1), 7, str. 1

⁴² Novotný, O., Zapletal, J., a kol., Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, str. 131

Takovéto osočování oběti je pro ni však velmi traumatizující a může vést k sekundární viktimizaci.

Každá oběť se v průběhu útoku chová jinak. Některá se aktivně brání, snaží se zavolat pomoc, opětuje útok, snaží se o útek a podobně. Některé oběti naproti tomu zůstávají pasivní, a to buď z důvodu naprosté paralyzace nebo ze strachu o to, že násilník své jednání bude eskalovat. Je velice obtížné poskytnout nějaký univerzální návod na to, jak by se oběť měla ideálně zachovat.

Pro vztah oběť-pachatel je v domácím násilí typické to, že se jedná obvykle o partnery, případně rodinné příslušníky. Při odhalování trestné činnosti je tedy práce orgánů činných v trestním řízení značně ulehčena v tom ohledu, že oběť vždy přesně dokáže identifikovat pachatele.

Oběti vlivem domácího násilí může být způsobeno hned několik druhů újmy. Je jimi újma na zdraví, psychice, majetku, cti a v krajním případě újma na životě. Pro domácí násilí je typické to, že psychická újma je obvykle tou nejsilnější újmou, kterou oběť pociťuje. Některé z druhů újmy nastávají bezprostředně při nebo po páchání trestné činnosti, avšak typicky právě psychická újma může nastat až po určitém čase.

4 Mezinárodní úmluvy na poli domácího násilí

S ohledem na skutečnost, že domácí násilí je problémem, který se dotýká lidí po celém světě, ráda bych v této kapitole nastínila zásadní mezinárodní úmluvy, které se domácího násilí nějakým způsobem dotýkají. Navíc česká právní úprava na poli domácího násilí vychází především z níže zmíněných úmluv, krom Istanbulske úmluvy, ke které zatím Česká republika nepřistoupila. Na základě těchto úmluv také bývají zřizovány různé orgány či instituce, které se domácím násilím zabývají, či kontrolují, zda Česká republika při své legislativě postupuje v souladu s mezinárodními dohodami.

Jednotlivé úmluvy jsou řazeny chronologicky dle data jejich přijetí. Za zásadní dokument v regionu je považována Istanbulska úmluva proti domácímu násilí. Nejkomplexnějším dokumentem upravujícím práva žen je jednoznačně Pekingska deklarace. Z tohoto důvodu budou tyto dvě úmluvy rozebrány podrobněji.

4.1 Všeobecná deklarace lidských práv (1948)

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata 10. 12. 1948 a představuje vůbec první univerzální mezinárodní lidskoprávní kodex obsahující katalog lidských práv. Deklarace byla schválena Valným shromážděním OSN vznikla v návaznosti na ukončení druhé světové války a hrůzné činy s ní spojené. Jedná se o právně nezávazný dokument, který nicméně společně s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech a Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech posloužil jako podklad a zdroj inspirace pro ostatní lidskoprávní úmluvy. Všeobecná deklarace lidských práv byla v průběhu let rozšiřována, tudíž dnes *obsahuje i ochranu žen, dětí, tělesně či duševně postižených, ochranu menšin, migrujících pracovníků a dalších ohrožených skupin. Tyto skupiny mají v současné době práva, která je chrání před nejrůznějšími formami diskriminace, jež byly po léta v mnoha společnostech považovány za běžné.*⁴³ Dnes se 10. prosinec oslavuje jako mezinárodní Den lidských práv.

⁴³ Lidská práva (cit 4. 5. 2018). Dostupné z <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/lidska-prava/>

V úvodu si deklarace klade za nejvyšší cíl „*vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě projevu a přesvědčení.*“ Deklarace obsahuje 30 článků, které deklarují rovnost, zákaz diskriminace, právo na život, svobodu, osobní bezpečnost, rovnost před zákonem, soudní ochranu, spravedlivé a veřejné vyslechnutí nezávislým soudem, presumpci nevinu, právo volného pobytu a pohybu, právo azylu, manželství, rodinného života, vlastnit majetek. Dalšími právy je svobodné myšlení, svědomí a náboženství, přesvědčení, projev, shromažďování a sdružování, volební právo, sociální zabezpečení, svobodnou volbu zaměstnání, odměnu za práci, právo na odpočinek, právo na vzdělání a povinné základní vzdělání, právo účasti na kulturním životě společnosti, právo na rozvoj osobnosti. Deklarace zakazuje zasahování do soukromého života, svévolné zbavení státní příslušnosti, otroctví, nevolnictví, mučení, nelidské a ponižujícího zacházení, svévolného zatčení a závěrem také vyvíjení činnosti směřující k potlačení některých práv nebo svobod uvedených v deklaraci.

4.2 Úmluva o ochraně lidských práv a svobod (1950)

Tato úmluva je jednou z prvních zásadních lidskoprávních úmluv na půdě Evropy. Sjednána byla Radou Evropy a podepsána byla v Římě dne 4. 11. 1950. Tato úmluva zakotvila základní práva a svobody a vytvořila také mezinárodní mechanismu pro jejich vynucování Mezinárodním soudem pro lidská práva ve Štrasburku. Na základě protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod byla článkem 5 tohoto protokolu zakotvena rovnost mezi manželi, když čl. 5 stanoví, že manželé mají při uzavírání manželství, za jeho trvání i při rozvodu rovná práva a povinnosti mezi sebou a ve vztazích k dětem.

4.3 Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979)

Tato úmluva byla přijata Valným shromážděním OSN a tehdejší Československá socialistická republika ji podepsala roku 1980. Úmluva ve svých jednotlivých člancích ukládá státům povinnost zasadit se o vymýcení diskriminace žen ve všech oblastech života, zejména v oblasti vzdělání, péče o zdraví, zaměstnání, manželství, rodiny, pracovních podmínkách, politických právech, hospodářského a společenského života, rovnosti před zákonem atd. Úmluva dále ustavila Výbor pro

odstranění diskriminace za účelem kontrolování dodržování ustanovení sjednaných touto úmluvou. V České republice dodržování Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen kontroluje Rada vlády pro rovnost žen a mužů, která byla zřízena v roce 2001. Mezi úkoly Rady patří identifikace aktuálních problémů ve společnosti, které se týkají rovnosti mezi muži a ženami, zaujímání stanovisek k vládním návrhům ohledně rovnosti mužů a žen, spolupráce s neziskovými orgány apod.

4.4 Deklarace pro odstranění násilí proti ženám (1993)

Deklarace byla přijata valným shromážděním OSN v důsledku potřeby přijmout univerzální předpis, který bude chránit práva žen, která až do této doby byla historicky nerovná, což vedlo k dominanci a diskriminaci žen ze strany mužů. Deklarace se stala prvním mezinárodním dokumentem, který specificky vymezil násilí páchané na ženách a poskytl rámec pro národní a mezinárodní právní úpravy. Deklarace bere na vědomí také skutečnost, že některé skupiny žen jakými jsou migrantky, uprchlice, ženy žijící na venkově, mladé dívky, postižené ženy nebo staré ženy jsou obzvláště zranitelné a náchylnější k páchanému násilí.

Deklarace obsahuje mimo rozsáhlejších úvodních ustanoveních pouze 6 článků. V čl. 1 deklarace vymezuje násilí na ženách takto: *jedná se o jakýkoli úkon násilí na základě pohlaví, které má za následek, nebo pravděpodobně povede k fyzické, sexuální nebo psychické újmě či utrpení žen, a to včetně vyhrožování těmito činy, zastrásováním nebo svévolným omezováním svobody, ať už ve veřejném nebo soukromém životě.*⁴⁴

Deklarace dále uvádí příklady násilí, u kterých je však výslovně uvedeno, že se nejedná o konečný výčet. Jako druhy násilí deklarace vyjmenovává fyzické, sexuální a psychologické násilí objevující se v rodině zahrnující bití, sexuální zneužívání mladých dívek v domácnostech, manželské znásilnění, nemanželské násilí, násilí související s vykořisťováním, násilí související s věnem, zohyzďování ženských genitálií a další bolestivé praktiky vycházející z tradic. Dále deklarace

⁴⁴ NE násilí na ženách: oranžová je symbolem ze dne 25. 11. 2014 (cit. 8. 5. 2018). Dostupné z <http://www.osn.cz/ne-nasili-na-zenach-oranzova-je-symbolem/>

uvádí fyzické, sexuální a psychologické násilí objevující se ve společnosti, které zahrnuje znásilnění, sexuální zneužívání, sexuální obtěžování na pracovišti, ve vzdělávacích institucích nebo kdekoli jinde, obchodování se ženami a nucenou prostituci.

Za účelem dodržování této deklarace je státům uložena povinnost odsuzovat násilí a neodvolávat se na žádné zvyky, tradice a náboženské úvahy. Toto je problematické zejména v arabských zemích, kde náboženství hraje velice silnou roli ve vztahu k ženám. Státy jsou dle deklarace dále povinny zakotvit do své legislativy sankce za jednání, kterým je páčáno násilí na ženách, spolupracovat s nevládními organizacemi, poskytnout týraným ženám sociální zázemí, poradenství, zdravotní péči a učinit veškeré nezbytné kroky k ochraně těchto žen.

4.5 Vídeňská deklarace a akční program (1993)

Vídeňská deklarace a akční program byla schválena během světové konference o lidských právech, která se konala ve Vídni. Konference se zúčastnilo na 7000 účastníků, mezi kterými nechyběli akademici, národní instituce a zástupci více než 800 nevládních organizací.⁴⁵ Tato deklarace je považována za jeden z nejvýznamnějších dokumentů o lidských právech, *shrnuje universální podstatu myšlenky lidských práv a vyslovuje potřebu bojovat proti všem formám rasismu, xenofobie a netolerance. Klade důraz také na práva žen, dětí, menšin a domorodého obyvatelstva.*⁴⁶ Zároveň došlo také k založení Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva, jehož úkolem je hájit lidská práva po celém světě, podporovat vzdělávací aktivity, reformy a monitorovat situaci na poli lidských práv.

⁴⁵ World Conference on Human Rights, 14-25 June 1993, Vienna, Austria (cit. 15. 5. 2018). Dostupné z <http://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/ViennaWC.aspx>

⁴⁶ Lidská práva v datech (cit. 15. 5. 2018). Dostupné z <http://www.archiv.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=543>

Konference podnikla historicky významné kroky k podpoře a ochraně práv žen a dětí tím, že vytvořila nový mechanismus – zvláštního zpravodaje pro násilí na ženách, který byl ustanoven v roce 1994.⁴⁷

4.6 Pekingská deklarace a akční platforma (1995)

*Pekingská deklarace a akční platforma dodnes představuje jeden z nejkompexnějších a nejprogresivnějších dokumentů OSN v oblasti prosazování rovnosti žen a mužů.*⁴⁸ Deklarace se skutečně jednotlivými problematikami zabírá velice podrobně a komplexně, přičemž s každou jednotlivou problematikou spojuje velké množství strategických cílů, které jsou ukládány vládám jednotlivých zemí za účelem naplnění cílů deklarace.

Cílem této deklarace je především odstranění veškeré diskriminace v soukromém i veřejném životě žen, k čemuž má dojít prostřednictvím 12 strategických cílů a strategických opatření, které deklarace vymezuje a zároveň vyzývá vlády, státní správy, mezinárodní společenství a občanskou společnost, aby v těchto oblastech podnikly strategická opatření. Jedná se o následující oblasti:

- 1) Ženy a chudoba – ženy žijí v masivní chudobě zejména v rozvojových zemích. Jednotlivá ohniska chudoby se však vyskytují i uprostřed bohatých rozvinutých států. Nejvíce zasaženy chudobou jsou ženy žijící ve venkovských domácnostech. Chudoba je zde způsobena zejména válečnými konflikty, genderovou nerovností ve sdílení moci či potřeba pečovat o velké množství rodinných příslušníků. Deklarace uvádí, že *aby se vymýtila chudoba a bída a aby se dosáhlo udržitelného rozvoje, musí se ženy a muži plně a stejnou měrou zapojit do formulování zásad a strategií makroekonomické a sociální politiky, jejichž cílem bude vymýcení chudoby.* K vymýcení chudoby je zejména

⁴⁷ World Conference on Human Rights, 14-25 June 1993, Vienna, Austria (cit 15. 5. 2018). Dostupné z <http://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/ViennaWC.aspx>

⁴⁸ Pekingská deklarace a akční platforma – i po dvaceti letech jsou její cíle stále aktuální ze dne 15. 9. 2015 (cit. 11. 5. 2018). Dostupné z <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/pekingska-deklarace-a-akcni-platforma--i-po-dvaceti-letech-jsou-jeji-cile-stale-aktualni-134637/>

podstatné, aby ženám byl zajištěn přístup k veřejným službám, zdrojům a měly rovné příležitosti s muži.

- 2) Vzdělání žen a jejich příprava na povolání – vzdělání, které je poskytováno mužům i ženám bez rozdílu, přispívá k jejich následné rovnosti. Gramotnost žen je zcela zásadním kritériem pro zlepšení jejich života a jejich postavení ve společnosti. Nejobtížnější přístup k základnímu vzdělání mají stále ženy v některých částech Afriky a střední Asii. Odhadem stále ve světě existuje 60 milionů dívek, které nemají žádný přístup k základní školní výuce a přes dvě třetiny z 960 milionů negramotných dospělých osob jsou ženy. Je zcela zásadní, aby vlády poskytovaly rovný přístup ke vzdělání a odstranily veškeré formy diskriminace, odstranily negramotnost, zlepšily přístup žen k vědě a technologii, a přidělovaly na vzdělání dostatečné prostředky.
- 3) Ženy a zdraví – mnoho žen, zejména v rozvojových zemích trpí nedostatečným přístupem ke zdravotní péči. Ženy v rozvojových zemích často bývají jako velmi mladé nuceny do manželství, bývají znásilňovány, nuceny k prostituci nebo jsou mrzačeny jejich pohlavní orgány. Toto všechno pro ženy představuje vážné zdravotní riziko, včetně rizik nákazy HIV, nebezpečného porodu v nízkém věku nebo rizikového potratu. Ohroženy jsou ale i staré ženy, u kterých zase stoupá počet nemocí způsobených stářím. Vlády by tak měly zlepšovat přístup žen ke kvalitní zdravotní péči, posílit programy prevence, zaměřit se na přenosné pohlavní choroby, rozvíjet výzkum a rozšiřovat informace o zdraví žen a zvýšit finanční zdroje.
- 4) Násilí páchané na ženách – deklarace vymezuje násilí na ženách jako *jakýkoliv čin násilí proti druhému pohlaví, který vede, anebo je pravděpodobné, že povede, k tělesnému, sexuálnímu nebo psychologickému poškození nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy vynucováním anebo úmyslným zbavením svobody, ať k tomu dochází v soukromí nebo na veřejnosti*. Násilné činy v praxi zahrnují vraždy, systematické znásilňování, sexuální otroctví, nucené těhotenství, zneužívání, mrzačení genitálií. Vládám bylo deklarací uloženo, aby učinily opatření pro prevenci a odstranění násilí na ženách, odstranily obchod se ženami a pomáhaly obětem násilí.
- 5) Ženy a ozbrojené konflikty – práva žen v ozbrojených konfliktech jsou chráněna již od roku 1949, a to Ženevskou konvencí a Opčními protokoly, ve které je

stanoveno, že zejména ženy musí být chráněny před každým útokem na jejich čest, zejména před ponižujícím a degradujícím zacházením, znásilněním, nucenou prostitucí a jakoukoliv formou neslušného útoku. Ženy se také v důsledku válek mnohdy stávají jediným živitelem domácnosti. Díky konfliktům ženy a děti tvoří 80 % z celkového počtu běženců a bezdomovců. Cílem pro ochranu žen v ozbrojených konfliktech je zejména zvýšení účasti žen v rozhodovacích procesech při řešení konfliktů, snížení vojenských výdajů a kontrola nad dostupností zbraní, nenásilné řešení konfliktů, ochrana a pomoc uprchlým ženám a bezdomovkyním.

- 6) Ženy a ekonomie – mnoho žen nedokáže dosáhnout ekonomické samostatnosti a zajistit si pro sebe a své děti důstojné živobytí. Často mají proti mužům nízké platy a špatné pracovní podmínky. Důležité je, aby ze strany vlád docházelo k podpoře ekonomických práv a nezávislosti žen, včetně přístupu k zaměstnání, přístup k informacím, technologiím a k eliminování veškeré formy diskriminace v zaměstnání.
- 7) Ženy v mocenské oblasti při rozhodování – ženy jsou velice málo zastoupeny ve vládách, zákonodárných sborech a ostatních veřejných úřadech. Ženám by měl být umožněn rovnoprávný přístup a plná účast na mocenských strukturách a na rozhodování o veřejných záležitostech.
- 8) Institucionální mechanismy na podporu žen – všechny státy by měly mít zřízeny aparáty, které bojují za zlepšení pozice žen ve všech oblastech života. Metody přijaté těmito aparáty by měly být využívány a měly by na ně být investovány dostatečné zdroje.
- 9) Lidská práva žen – všechny státy musí plnit své závazky na podporu lidských práv a svobod. V těchto právech a svobodách jsou si ženy a muži rovni. V mnoha zemích však tato rovnost není fakticky dodržována a ani právně zakotvena. Vládám je deklarací dáno za úkol, aby prosazovaly a ochraňovaly lidská práva žen všemi prostředky, zajistily rovnost a odstranily diskriminaci zákonem i v praxi a dosáhly právní vzdělanosti.
- 10) Ženy a sdělovací prostředky – ženy se ve sdělovacích prostředcích objevují čím dál častěji, nicméně jen málokdy jsou na řídicích pozicích. V médiích jsou ženy často vyobrazovány negativně a ponižujícím způsobem. Vlády by se měly

zasadit o zvýšení účasti žen na rozhodování ve sdělovacích prostředcích a podpořit vyvážené a nestereotypní zobrazování žen ve sdělovacích prostředcích.

- 11) Ženy a životní prostředí – chudoba a poškozování životního prostředí jsou úzce propojeny. Krom přírodních zásahů do životního prostředí (tajfuny, hurikány, tsunami) je však hlavním činitelem člověk. Špatné životní prostředí má i negativní vliv na zdraví. Prostřednictvím přírodních zdrojů ženy zajišťují v mnohých oblastech světa obživu své rodiny. Ženy by zejména měly být zapojovány do ekologického rozhodování na všech úrovních.
- 12) Děti ženského pohlaví – dítě ženského pohlaví je diskriminováno, zejména z důvodu mrzačení ženských genitálií, upřednostňování synů, dětských sňatků, násilí, sexuálního vykořisťování, zneužívání a nízké podpory ze strany rodičů. Až 450 milionů dospělých žen je zakrnělých z důvodu nedostatečné výživy v dětství. Vlády musí především odstranit veškeré formy diskriminace dívek, odstranit negativní kulturní postoje a praktiky vůči dívkám, chránit práva dívek v oblasti zdraví, výživy, vzdělání a odstranit vykořisťování a dětskou práci dívek.

Veškeré výše uvedené mezinárodní úmluvy, kterými je Česká republika vázána, jsou velice významné. Nejen, že Česká republika jejich ratifikací dává najevo, že je součástí moderního rozvinutého světa, nýbrž zároveň dochází k prohlubování práv, zejména žen a dětí, které jsou chráněny proti diskriminaci a násilí ve všech jeho formách. Mezinárodní úmluvy zakotvují závazky signatářů k trestání některých činů. S ohledem na skutečnost, že trestní zákoník stojí na zásadě *nullun crimen sine lege a nulla poena sine lege*, není možné, aby Česká republika postihovala činy, které v trestním zákoníku nejsou označeny jako trestné. Vždy je tedy potřeba provést transpozici protiprávních činů z mezinárodních úmluv do trestního zákoníku. Na základě mezinárodních úmluv dále vznikají nejrůznější kontrolní orgány, které monitorují úroveň ochrany těchto práv.

4.7 Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácímu násilí neboli Istanbulská úmluva (2014)

Tato úmluva vstoupila v platnost dne 1. 8. 2014. Jako první jí ratifikovalo Turecko. Istanbulská úmluva představuje zásadní mezinárodní smlouvu v

regionu, která usiluje o vyřešení problému násilí, které se týká jak mužů, tak i žen, nicméně ženám má být v Úmluvě věnována zvláštní pozornost.

Jedná se o Úmluvu Rady Evropy, kterou Česká republika podepsala 2. května 2016 jako jedna z posledních evropských zemí. Ratifikace úmluvy, tedy její schválení Parlamentem České republiky mělo původně proběhnout v roce 2018, ovšem zatím k tomu stále nedošlo. Společně s Českou republikou Istanbulskou úmluvu podepsalo celkem 41 států Rady Evropy.

Úmluva si klade za cíl *„chránit ženy před veškerými formami násilí a dosáhnout prevence, stíhání a potlačení násilí vůči ženám a domácího násilí; přispět k eliminaci veškerých forem diskriminace žen a podpořit skutečné zrovnoprávnění žen s muži také posílením pravomocí žen; navrhnout zevrubný rámec, strategie a opatření pro ochranu a pomoc veškerým obětem násilí vůči ženám a domácího násilí; podpořit mezinárodní spolupráci ve snaze o eliminaci násilí vůči ženám a domácího násilí; poskytnout podporu a pomoc organizacím a složkám účastným na prosazování zákonnosti, aby mohly efektivně spolupracovat a dohodnout se na integrovaném postupu při eliminaci násilí vůči ženám a domácího násilí.“*

Úmluva konstatuje, že domácí násilí postihuje nepoměrně víc ženy, nicméně úmluva má být aplikována na všechny oběti domácího násilí, přičemž ženám by měla být věnována zvláštní pozornost. Úmluva definuje domácí násilí jako *„veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického či ekonomického násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely či partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společnou domácnost s obětí.“* Na rozdíl od českého právního řádu, ve kterém termín „domácí násilí“ definován není, tak Istanbulská úmluva tuto definici přináší.

Tato úmluva ve svém článku 1 vymezuje své cíle následujícím způsobem:

„1. Cílem této úmluvy je

a) chránit ženy před veškerými formami násilí a dosáhnout prevence, stíhání a potlačení násilí vůči ženám a domácího násilí;

b) přispět k eliminaci veškerých forem diskriminace žen a podpořit skutečné zrovnoprávnění žen s muži také posílením pravomocí žen;

c) navrhnout zevrubný rámec, strategie a opatření pro ochranu a pomoc veškerým obětem násilí vůči ženám a domácího násilí;

d) podpořit mezinárodní spolupráci ve snaze o eliminaci násilí vůči ženám a domácího násilí;

e) poskytnout podporu a pomoc organizacím a složkám účastným na prosazování zákonnosti, aby mohly efektivně spolupracovat a dohodnout se na integrovaném postupu při eliminaci násilí vůči ženám a domácího násilí.“⁴⁹

Istanbulská úmluva se vztahuje na veškeré formy násilí. Jedná se o první mezinárodní lidsko-právní úmluvu, která se zaměřuje zejména na násilí páchané na ženách. Úmluva přináší definici pojmu násilí vůči ženám, domácí násilí, genderově podmíněné násilí vůči ženám, oběti a ženy. Ne všechny tyto pojmy jsou českému právnímu řádu známy. Změnou, která právní řád České republiky očekává, bude vytvoření orgánu, který bude zodpovědný za koordinaci, implementaci, monitoring a vyhodnocení strategie a opatření cílených na prevenci a potírání veškerých forem násilí. S největší pravděpodobností tímto orgánem bude Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Úřadem vlády ČR. Články 12 až 16 Úmluvy zakotvují pro smluvní strany požadavek na přijetí preventivních programů, osvěty, vzdělávání, školení odborníků a programů preventivních zásahů a nápravy.

Jednou z nejzásadnějších změn v českém právu, která by se měla v souvislosti s ratifikací Úmluvy promítnout, bude zrušení dispoziční zásady ve vztahu k trestným činům a přestupkům, jež souvisí s domácím násilím, a u kterých je k zahájení trestního nebo přestupkového řízení zapotřebí souhlasu oběti. Trestnými činy, které souvisí s domácím násilím, a pro které v současné době lze zahájit trestní stíhání pouze se souhlasem poškozeného dle § 163 trestního řádu, jsou trestný čin omezování osobní svobody, vydírání, sexuální nátlak, neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru, nebezpečné vyhrožování,

⁴⁹ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, Istanbul 11. 5. 2011 (cit 1. 5. 2017). Dostupné z <http://www.profem.cz/shared/clanky/201/Convention%20210%20Czech.pdf>

nebezpečné pronásledování a znásilnění. U přestupků jsou pak dispoziční zásadou vázány přestupky proti občanskému soužití.

Občanskoprávní soudy budou muset nově při svěřování dítěte do péče a právu na návštěvu dítěte, brát v potaz násilné incidenty, kterých se partneři dopustili na ženách.

I přesto, že Česká republika Istanbulskou úmluvu podepsala jako jedna z posledních zemí, je třeba zdůraznit, že vláda ČR nezůstává v oblasti této problematiky nečinná a vláda Bohuslava Sobotky dne 23. 2. 2015 dokonce schválila Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018. Cílem Akčního plánu je zavést účinná opatření v oblasti prevence a potírání domácího a genderově podmíněného násilí, čímž má dojít ke snížení výskytu těchto forem násilí ve společnosti. Akční plán se soustředí na 7 strategických oblastí a to 1) Podpora osob ohrožených domácím a genderově podmíněným násilím 2) Děti ohrožené domácím a genderově podmíněným násilím 3) Práce s násilnými osobami, 4) Vzdělávání a interdisciplinární spolupráce 5) Společnost a domácí a genderově podmíněné násilí 6) Analýzy, studie a sběr dat 7) Legislativa.

V lednu 2019 se sešla Rada vlády pro rovnost mužů a žen, která projednala akční plán pro období 2019 – 2022, který má být předložen Vládě ČR ke schválení v dubnu 2019. Do té doby je akční plán neveřejný, tudíž nemohl být zakomponován do této práce.

- ***Společenská diskuze o Istanbulské úmluvě***

Istanbulská úmluva se stala dokumentem, který ve společnosti vzbudil velké emoce a spoustu protichůdných názorů.

Odpůrci této Úmluvy často argumentují skutečností, že Úmluva násilí hodnotí pouze z genderového hlediska, aniž by zohlednila, že násilí pramení z nejrůznějších psychologických či sociologických vlivů. Objevují se názory, které proklamují, že pokud by Česká republika Úmluvu ratifikovala, musela by pravděpodobně změnit právní úpravu mnoha institutů. Dle názoru odpůrců je však

současná právní úprava zcela dostačující. Hovoří se zejména o zavedení trestných činů proti ženské obřízce, vynucených sňatcích a násilné sterilizaci. Dle mého názoru ani jeden z těchto problémů není problémem, který by byl významným tématem v České republice, nýbrž se spíše jedná o problematiku rozvojových zemí. Navíc ženskou obřízku či násilnou sterilizaci lze subsumovat pod skutkovou podstatu těžkého ublížení na zdraví dle § 145 TZ. Vynucený sňatek lze zase podřadit pod trestný čin vydírání dle § 175 TZ, tudíž si myslím, že stávající právní úprava je zcela dostačující a její změna v tomto ohledu není na místě.

Odpůrci z řad advokátů se obávají především prolomení advokátní mlčenlivosti, neboť Úmluva ve svém čl. 28 uvádí, že *„strany učiní nezbytná opatření, aby pravidla důvěrnosti vyplývající ze zákonů dané země nebránila pracovníkům určitých profesí (...) ohlásit kompetentním organizacím či úřadům, že mají důvodné podezření, že došlo ke spáchání závažného násilného činu, spadajícího do působnosti této úmluvy, a lze do budoucna očekávat, že budou spáchány další závažné násilné činy.“*

Tento článek se opravdu na první pohled jeví jako zcela v rozporu se zákonem o advokacii a jeho nejzákladnější zásadou, že advokát je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Vždyť zásada mlčenlivosti je ve vztahu mezi klientem a advokátem zcela stěžejní a bez ní si lze jen těžko představit fungování advokacie v právním státě. Z tohoto důvodu se k úmluvě vyjádřila i Česká advokátní komora, která uvedla, že *„výkladová zpráva publikovaná spolu s úmluvou sice zdůrazňuje, že nejde o zakotvení ohlašovací povinnosti, článek samotný tak ale ve všech jazykových verzích vypadá. Takovéto jednání je přímo v rozporu s principy fungování advokacie a právního státu jako takového.“*⁵⁰

Dle vyjádření Ministerstva spravedlnosti však prolomení advokátní mlčenlivosti nehrozí, neboť Úmluva ponechává na státech samotných, které profese

⁵⁰ Istanbulska úmluva vadi nejen církvi, ale i advokátům. Bojí se prolomení mlčenlivosti (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nejen-cirkev-istanbulska-umluva-vadi-i-advokatum-boji-se-pro/r~23d6658ad6cd11e890ecac1f6b220ee8/?redirected=1549539748>

pod ohlašovací povinnost zahrnou. Zde jsou mírné obavy však na místě, neboť Česká advokátní komora dlouhodobě čelí nejrůznějším snahám zákonodárců o omezování mlčenlivosti advokátů, a to například v oblasti správy daní. Nebylo by tedy ničím překvapivým, kdyby zákonodárci opět zamýšleli advokátní mlčenlivost ohrozit. Na tomto místě je důležité připomenout, že mlčenlivost advokáta není žádnou jeho výsadou, nýbrž se jedná o zcela zásadní ochranu klienta a dle mého názoru je nepřijatelné, aby tato jeho ochrana byla jakýmkoliv způsobem narušována.

Další kritikou Istanbulské úmluvy nešetří europoslanec za KDU-ČSL Tomáš Zdechovský, který zejména odsuzuje spojování násilí s pohlavím, neboť se jedná o naprostý předsudek vůči mužům. Dle jeho slov *násilí nelze brát pouze jako fyzické, ale existuje násilí i psychické a snaha zaměnit slova pachatel za slovo muž je vážně právní úlet.*⁵¹

Mezi silné odpůrce Úmluvy patří také prezidentka Unie rodinných advokátů JUDr. Daniela Kovářová podle které mají optimistický pohled na Úmluvu především neprávnické a *racionálně zaměřené posuzovatelé mají zato, že stávající legislativní úprava je dostačující.*⁵²

Dalším z významných odpůrců jsou také zástupci českých církví, kteří dokonce poslancům zaslali dopis, ve kterém uvádí své argumenty proti přijetí Úmluvy. Zásadním argumentem církví je to, že Úmluva není potřebná ani přínosná, zejména z toho důvodu, že dodržování základních lidských práv a svobod je již nyní jednou ze základních zásad všech zemí EU. Navíc trestní zákoník již nyní postihuje veškeré formy násilí. Církev se dále vymezuje proti genderovému chápání násilí, kdy muži jsou vnímáni jako potenciální pachatelé už jen z důvodu své fyzické převahy. Z mého pohledu je velice pochopitelný argument církví, že Úmluva nedefinuje pojem genderové identity, ač diskriminaci na základě genderové identity zakazuje. Genderová identita přitom může být proměnlivým sebepojetím jedince. Dle církve

⁵¹ ISTANBULSKÁ ÚMLUVA: Neratifikovat! (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/istanbulska-umluva-neratifikovat-d50-/p_politika.aspx?c=A181020_213820_p_politika_wag

⁵² SEMINÁŘ O ISTANBULSKÉ ÚMLUVĚ (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z <http://www.bulletin-advokacie.cz/cak-proti-istanbulske-umluve>

je „nepřípustné, aby takový konstrukt legitimizoval kontrolování společnosti ve všech oblastech a dokonce aby umožnil kohokoliv trestat za to, že v dané chvíli nerozeznal genderovou identitu druhého. Je-li deklarovaným úmyslem Istanbulské úmluvy prevence proti násilí na ženách, musí být především jasné, kdo je tím míněn.“⁵³

Dle prezidenta Miloše Zemana je Úmluva vhodná pro zbytečné, zejména muslimské země, avšak pro Českou republiku je dle jeho názoru zbytečná. Nicméně nikoli škodlivá.⁵⁴

Příznivci Úmluvy zase zastávají názor, že ratifikace je nevyhnutelná, neboť se k ní Česká republika zavázala a také je potřeba neustále posilovat postavení a ochranu obětí domácího násilí. Ač příznivci připouští, že současná podoba trestního zákoníku dostatečně postihuje trestné činy spojené s násilím, shodují se v tom, že Česká republika potřebuje zakotvit více preventivních prostředků, aby bylo násilí také efektivně předcházeno. S potřebou efektivního předcházení násilí se ztotožňují, neboť Česká republika dle mého názoru má velice dobře propracovaný systém ochrany obětí, což ovšem nemůže zamezit tomu, aby k domácímu násilí především vůbec nedocházelo.

Významným bojovníkem za ratifikaci Úmluvy je organizace Amnesty International, která si nechala zpracovat průzkum, ze kterého vyplynulo, že „přes 70% dotázaných si myslí, že současná situace v oblasti násilí na ženách v Česku je problém. Ještě silněji vnímají lidé potřebu zesílení prevence - po větším zaměření ČR na prevenci násilí na ženách volá 84 % všech dotázaných. Je tedy více než jasné, že lepší právní rámec si přeje i většina Čechů a Češek.“⁵⁵

Další organizací, která je pro podporu Úmluvy je organizace ProFem. Právnička Veronika Ježková, která v organizaci působí sice souhlasí s tím, že trestní

⁵³Církev ke schvalování tzv. Istanbulské úmluvy v ČR (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/180625cirkve-ke-schvalovani-tzv-istanbulske-umluvy-v-cr>

⁵⁴Zeman: Istanbulská úmluva není škodlivá (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/488640-zeman-istanbulska-umluva-neni-skodлива.html>

⁵⁵Proč potřebuje Česká republika Istanbulskou úmluvu? (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z <https://www.amnesty.cz/news/4354/proc-potrebuje-ceska-republika-istanbulskou-umluvu>

zákoník je s Úmluvou v souladu, nicméně určité mezery vidí v procesních předpisech.⁵⁶ Ježková se mimo jiné ve své publikaci „Jen ano je ano“ zabývá článkem 36 Úmluvy, který stranám prikazuje, aby jako trestné bylo považováno, dojde-li přes nesouhlas oběti k vaginální, anální či orální penetraci sexuální povahy do těla druhé osoby jakoukoli částí těla nebo předmětem nebo je-li přes nesouhlas druhé osoby vykonán jakýkoliv jiný akt sexuální povahy nebo je-li druhá strana přes svůj nesouhlas přinucena podílet se na aktech sexuální povahy se třetí osobou. Na tomto článku je zajímavé především to, že k tomu, aby se jednalo o znásilnění stačí pouhý nesouhlas. Není podrobněji rozvedeno, co se tímto nesouhlasem rozumí, nicméně dle Ježkové se jedná i o prostý verbální nesouhlas, aniž by bylo třeba jej doprovázet jakoukoliv další fyzickou aktivitou.⁵⁷ Česká právní úprava u trestného činu znásilnění výslovně nezmiňuje pojem nesouhlas, nýbrž zde jde o donucení k pohlavnímu styku nebo zneužití bezbrannosti. I přesto lze však z judikatury Nejvyššího soudu dovodit, že i verbální nesouhlas je dostačující. Podrobnému rozboru trestného činu znásilnění a pojmu donucení se věnuji v kapitole týkající se znásilnění.

Já osobně za velice zajímavý považuji článek 46 Úmluvy, který stanoví, že smluvní strany přijmou nezbytná opatření, aby při určování trestů za trestné činy bylo jako přitěžující okolností mimo jiné bráno to, že trestný čin byl spáchán na bývalém manželovi nebo partnerovi. Takovouto přitěžující okolnost v českém právním řádu prozatím nenajdeme a v případě ratifikace Úmluvy by musela být do trestního zákoníku nově zařazena.

I přesto, že Istanbulská úmluva v médiích silně rezonuje, tak podle průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění, který se uskutečnil v prosinci 2018 bylo zjištěno, že *„téměř tři čtvrtiny (72 %) českých občanů neví, čeho se tzv. Istanbulská úmluva týká. Naopak správné povědomí o tom, čeho se týká má pouze o málo více*

⁵⁶ Istanbulská úmluva upřednostňuje ženy – většina mužů nikdy nepřizná, že jsou oběťmi, tvrdí Zdechovský (KDU-ČSL). Právnička nesouhlasí (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z <https://plus.rozhlas.cz/istanbulska-umluva-uprednostnuje-zeny-vetsina-muzu-nikdy-neprizna-ze-jsou-obetmi-7667658>

⁵⁷ Ježková, V. Jen ano je ano: trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské smlouvy. Praha: proFem, 2017, str. 17

než desetina (12 %) českých občanů. Necelá pětina (18 %) dotázaných se domnívá, že by Parlament ČR měl Istanbulskou úmluvu schválit, opačný názor zastává 13 % dotázaných a zbyvající naprostá většina 69 % dotázaných neví.⁵⁸ Ke konci roku 2018 poslanecká sněmovna obdržela petici s více než deseti tisíci podpisy na podporu ratifikaci a s osmi tisíci podpisy proti ratifikaci. Je tedy zajímavé, že i přesto, že dle výše uvedeného průzkumu 72 % lidí neví čeho se Úmluva týká, tak stejně se jedná o velice kontroverzní společenské téma.

Istanbulská úmluva na svoji ratifikaci ze strany České republiky zatím stále čeká. Ač rozumím argumentům, které hovoří ve prospěch Úmluvy, tak přesto z mého pohledu mírně převládá názor, že Úmluva je pro Českou republikou spíše nadbytečná. Domnívám se, že současný stav českého trestního zákoníku společně se soudní judikaturou je v oblasti postihování násilných trestných činů natolik rozvinutý, že není potřeba přijímat nové skutkové podstaty, které by násilí postihovaly. Co se týká ochrany obětí, tak ty jsou velice široce chráněny poměrně novým zákonem o obětech trestných činů, tudíž dle mého názoru ani v této oblasti Úmluva nepřináší nic, co by český právní řád neznal. I přesto si ovšem myslím, že by k ratifikaci Úmluvy mělo dojít, a to především proto, aby se Česká republika přihlásila k demokratické a rozvinuté moderní části světa, která není lhostejná k páchanému násilí a deklarovala tak svou snahu proti tomuto jevu bojovat všemi možnými prostředky.

⁵⁸ Tisková zpráva Občané ČR o tzv. Istanbulské úmluvě – prosinec 2018 (cit. 7. 2. 2019). Dostupné z https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4797/f9/pm190111.pdf

5 Domácí násilí v trestním právu

5.1 Trestní právo hmotné

Ochrana před domácím násilím je v českém právním řádu zakotvena v několika právních předpisech. Odborná literatura někdy hovoří o tom, že ochrana je založena na třech pilířích – policii, intervenčních centrech a soudní moci. Tato kapitola bude zaměřena na předpisy trestněprávní, tedy zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád a zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů.

Termín domácí násilí není v trestním zákoníku výslovně zakotven a není tomu tak dávno, kdy neexistovala ani skutková podstata, pod kterou by bylo možné domácí násilí podřadit. Legislativní zlom nastal v roce 2004, kdy ochrana před domácím násilím byla zavedena, do tehdy ještě starého trestního zákona č. 140/1961 Sb., a to v § 215a pod názvem „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě.“ V současném trestním zákoníku se skutková podstata, která postihuje pachatele, jež se domácího násilí dopouští, nazývá Týrání osoby žijící ve společném obydlí a je zakotvena v ustanovení § 199 TZ. Při páchání domácího násilí může mimo naplňování skutkové podstaty Týrání osoby žijící ve společném obydlí docházet k naplňování hned několika dalších skutkových podstat. Na následujících řádcích přináším rozbor skutkových podstat, které jsou typicky páchány v souvislosti s domácím násilím.

5.1.1 Týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ

Ustanovení § 199 je zařazeno v Hlavě IV trestního zákoníku, tedy mezi trestnými činy proti rodině i dětem, a to i přesto, že předmětem útoku je každá osoba, která žije s pachatelem ve společném obydlí.⁵⁹

Objektivní stránka trestného činu spočívá v týrání osoby, které judikatura vymezuje jakožto „*zlé nakládání buď s blízkou osobou (§ 89 odst. 8 tr. zák.), nebo i jinou osobou, s níž pachatel žije ve společném bytě či domě, a současně se vyznačuje*

⁵⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 621

i určitou mírou trvalosti a dosahuje takové intenzity, aby bylo způsobilé vyvolat stav, který pociťuje postižená osoba jako těžké příkoří, resp. psychické nebo i fyzické útrapy.“⁶⁰ Týrání tedy nutně nemusí představovat pouze fyzické násilí. Na roveň fyzickému násilí je postaveno násilí psychické. Pod psychické násilí můžeme podřadit i násilí ekonomické a sociální. Skutečnost, že týrání nemusí představovat pouze fyzické násilí je pro domácí násilí velice typická, neboť právě domácí násilí je specifické v tom, že postihuje oběti zejména po stránce psychické. Klíčovým faktorem je, aby týraná osoba jednání pociťovala jako těžké příkoří.

Trestný čin týrání lze spáchat jak jednáním komisivním, které spočívá v konání pachatele, tak i jednáním omisivním, které spočívá v opomenutí. Za komisivní jednání lze u domácího násilí považovat typicky bití oběti, škrcení, tahání za vlasy, hrubé zacházení, fackování apod. Příkladem omisivního jednání pak může být například nepodávání potravy člověku, který není schopen si potravu obstarat sám, což je typické zejména pro násilí vůči seniorům nebo dětem. V případě takového jednání se může jednat také o Týrání svěřené osoby dle § 198 TZ. Pro domácí násilí jsou typičtější spíše případy jednání komisivního, kdy pachatel aktivně vykonává násilí vůči oběti.

Nemusí se nezbytně nutně jednat o násilí mezi rodinnými příslušníky, či blízkými osobami. Rozhodujícím faktorem je, že k jednání dochází mezi osobami, které spolu žijí ve společném obydlí, přičemž obydlí je definováno v § 133 trestního zákoníku jako dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející. Krom rodinných domů a bytů se dále také může jednat například o veřejné ubytovny, hotely či studentské koleje. *Pro závěr o spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí je z hlediska naplnění znaku „společné obydlí“ rozhodný faktický stav společného soužití a bydlení pachatele a poškozené osoby v jednom domě, bytě nebo jiném obydlí bez ohledu na to, jaký kdo z nich měl právní vztah k tomuto obydlí. Jestliže pachatel byl např. vlastníkem domu a poškozená osoba bydlela jako družka společně s pachatelem v tomto domě, aniž by měla nad rámec konkludentního souhlasu pachatele formální právní titul k bydlení (např. v*

⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005. Publikováno: R 20/2006 tr. Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 4/2006

podobě spoluvlastnictví domu, jeho nájmu, věcného břemena apod.), není tato situace důvodem k závěru, že nešlo o „společné obydlí“ ve smyslu § 199 odst. 1 TrZ.⁶¹

K páčání domácího násilí však nemusí docházet výlučně ve společném obydlí. Pachatel může svou oběť psychicky týrat i například na dovolené nebo na večeri s přáteli. I když pro domácí násilí je spíše typické, že se odehrává „za zavřenými dveřmi“ a okolí oběti obvykle nemá dlouhou dobu žádné tušení, že něco není v pořádku. Pachatelé umí ve společnosti vystupovat velice dobře a mnohdy bývají i pozorní a galantní, tudíž nikoho z okolí oběti ani nenapadne, že by mezi partnery docházelo k domácímu násilí.

Klíčové tedy není místo, na kterém k páčání násilí dochází, nýbrž blízký vztah mezi obětí a pachatelem, který je založen tím, že společně sdílejí obydlí. Jakmile se pachatel a oběť od sebe odstěhují a již společně nebydlí, nemůže se jednat o trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí.

Ve starém trestním zákoně č. 140/1961 Sb. byla základní skutková podstata zakotvena ve znění, že potrestán bude ten, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě. Oproti tomu nová právní úprava pojem byt nebo dům zaměnila za pojem obydlí. Ovšem už tehdy byl pojem byt nebo dům vykládán extenzivně. Nová úprava tedy pouze zareagovala na dosavadní stav judikatury.

Nový trestní zákoník tak přišel nejen s pojmem společného obydlí, ale také zpřísnil trest v základní skutkové podstatě z horní hranice tří let na čtyři léta a zároveň trestný čin týrání osoby rozšířil o nové kvalifikované skutkové podstaty. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem. *„Zvlášť surový způsob spáchání činu se vyznačuje výraznou mírou brutality, která překračuje obvyklý rámec týrání. V soudní praxi se ustálil výklad, při kterém bylo za zvlášť závažný způsob spáchání*

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1072/2012. Publikováno: R 35/2013 tr. Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, 5/2013

činu považováno např. pálení rukou dítěte nad plamenem plynového sporáku, pálení týrané osoby žehličkou na břicho, polití genitálií týrané osoby kyselinou, opakované tlučení týrané osoby do nezhojených modřin apod. Zvláště trýznivý způsob spáchání činu se vyznačuje zvýšenou mírou útrap, které z jednání pachatele vyplývají pro týranou osobu. Nejde jen o útrapy ve smyslu fyzické bolesti, ale zejména též o útrapy, které zasahují týranou osobu v emocionální sféře, psychicky ji traumatizují, udržují u ní stav trvalého strachu, zesilují u ní pocit ponížení, vyloučení či zneuznání, navozují z jejího hlediska dojem totální bezvýchodnosti situace apod. Čin může nabýt uvedené povahy nejen razancí jednotlivých aktů týrání, nýbrž také v důsledku jiných okolností, např. v důsledku dlouhodobosti, četnosti a pravidelnosti těchto aktů či nějakého zvláštního postavení poškozeného.“⁶²

Další kvalifikovanou skutkovou podstatou je situace, kdy týráním byla osobě způsobena těžká újma na zdraví. Způsobení těžké újmy na zdraví je však také samostatným trestným činem dle § 145 TZ. Dle literatury není vyloučen jednočinný souběh trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí s ublížením na zdraví nebo těžkým ublížením na zdraví, a to za podmínky, kdy dojde k ublížení na zdraví spáchanému úmyslně. Dle ust. § 199 odst. 2 písm. b) TZ může být trestný čin posouzen pouze tehdy, dojde-li ke způsobení těžké újmy na zdraví z nedbalosti.⁶³

Specifikaci pojmu těžká újma na zdraví nalezneme ve výkladovém ustanovení §122 odst. 2 TZ, kdy se těžkou újmou na zdraví rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohydění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo delší dobu trvající porucha zdraví, přičemž zde judikatura dovodila, že se musí jednat o dobu nejméně 6 týdnů. Těchto 6 týdnů se bere pouze jako doba orientační a je třeba vždy posuzovat konkrétní újmu na zdraví, její povahu a příznaky ji doprovázející. Těchto 6 týdnů můžeme chápat i jako hranici mezi ublížením na zdraví a těžkou újmou na zdraví ve smyslu §122 odst. 2 písm. i), tedy delší dobu trvající poruchu

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2012 sp. zn. 7 Tdo 445/2012

⁶³ Šámal P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer. 2016, s. 645

zdraví. Při posuzování zdravotního stavu pachatele po útoku se soudce neobejde bez znaleckého nálezu nebo posudku, který musí podrobně pojednávat o tom, jaký druh zdravotní újmy byl poškozenému způsoben, jaké to pro něj bude mít následky, zda je práce neschopný, či jak dlouho bude trvat léčení. Znalec ovšem není oprávněn se zabývat právní stránkou věci. Zhodnocení právního hlediska a to, zda došlo k těžké újmě na zdraví, či jen ublížení na zdraví, připadá jen a pouze soudu.

Níže uvádím vybrané případy jednotlivých typů těžké újmy na zdraví, ke kterým v souvislosti s páchání domácího násilí dochází nejčastěji. V jednotlivých případech vycházím z toho, jak jednotlivé pojmy hodnotila v minulých letech judikatura pro kterou byla východiskem „*soudně lékařská hlediska sdělená některými ústavy pro soudní lékařství, která mohou přispět k jednotnému posuzování druhů těžké újmy na zdraví*“⁶⁴, což bylo uvedeno ve Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 1965 (z rozboru a zhodnocení výsledků prověrky rozhodování některých okresních soudů o trestných činech ublížení na zdraví podle §221 a §222 tr. zák. ve II pololetí 1964, projednaného a schválného plénem Nejvyššího soudu dne 2. července 1965 pod Pls 6/65). Toto zhodnocení Nejvyššího soudu bývá v odborné literatuře (stejně tak jako v této práci) obvykle označováno pod zkratkou II/65 Sb. rozh. tr.

- **Zmrzačení**

Za zmrzačení se pokládá trvale chorobný stav, charakterizovaný značnou změnou těla nebo jeho části nebo ztrátou některé z končetin nebo jejich podstatných částí. Může se jednat o amputaci končetiny nebo třeba políť obličeje kyselinou.

- **Ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti**

Ztrátou nebo podstatným snížením pracovní způsobilosti se rozumí trvalý chorobný stav nebo ztráta části těla, spojené s úplnou ztrátou nebo alespoň s podstatným snížením povšechné pracovní způsobilosti (č. II/1965 Sb. rozh. tr.) Povšechnou pracovní způsobilost je třeba odlišit od konkrétní pracovní způsobilosti.

⁶⁴ Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 1965, Sp. Zn. Pls 5/65

Při ztrátě povšechné pracovní způsobilosti poškozený není schopen vykonávat jakýkoliv druh práce, zatímco při ztrátě konkrétní pracovní způsobilosti přijde pouze o možnost vykonávat svoji práci dosavadní. V takovémto případě se pak nejedná o těžké ublížení na zdraví, ale pokud jsou splněny zákonné požadavky, může se případně jednat o ublížení na zdraví. Příkladem může být například uříznutí prstů u nohou baletce. Svoji dosavadní práci vykonávat nemůže, ale povšechná pracovní způsobilost zůstává zachována. Při podstatném snížení povšechné pracovní způsobilosti se musí jednat o snížení vyšší než 50%.

- ***Ochromení údu***

Ochromením údu je trvalá nezpůsobilost nebo značně snížená schopnost pohybu horní nebo dolní končetiny nebo její značné části (č. II/1968 Sb. rozh. tr.)

- ***Ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí***

O ztrátu se jedná v případě úplné ztráty smyslu a u podstatného oslabení je jedná o snížení na méně než polovinu předchozí smyslové funkce (č. II/1965 Sb. rozh. tr.) V praxi při páchání domácího násilí může dojít k ztrátě nebo oslabení zraku a sluchu. Při ztrátě jednoho oka se nejedná o 50% ztrátu smyslového ústrojí, nýbrž o ztrátu 25%, jelikož lidské tělo se dokáže orientovat a vnímat okolní prostředí i jen s jedním okem. Podobně to platí i při ztrátě jednoho ucha. Zde se jedná pouze o 15% oslabení funkce smyslového ústrojí a o těžkou újmu na zdraví tedy nepůjde.

- ***Poškození důležitého orgánu***

Poškození důležitého orgánu je takové poškození orgánu, kdy vzniká nebezpečí pro život nebo jiný závažný trvalý následek, který odpovídá jiným těžkým újmám na zdraví (č. II/1965 Sb. rozh. tr.) V praxi pod toto ustanovení spadá převážně otřes mozku, poranění míchy, srdce, ledvin, kloubů, dýchacích cest, poškození důležitých nervů atd. Může k němu dojít například silnými a opakovanými kopanci do břicha a oblasti ledvin nebo v důsledku silných úderů do hlavy či hrudníku.

- **Zohyždění**

Zohyžděním je každá viditelná, trvalá změna, která mění vzhled poškozeného a způsobuje odpor a ošklivost (č. II/1965 Sb. rozh. tr.) Tato újma představuje hlavně kosmetickou vadu mající zásadní vliv na společenský život poškozeného, nikoliv na jeho pracovní schopnost. K zohyždění obvykle dochází v oblasti obličeje například pálením ohněm.

- **Mučivé útrapy**

Mučivými útrapami se rozumí buď delší dobu trvající bolesti, které jsou sice pro poškozeného snesitelné, ale citelně zasahují jeho osobnost, anebo jsou to takové útrapy, které trvají kratší dobu, ale způsobují tělesnou nebo duševní bolest na hranici snesitelnosti. (č. 31/1973 Sb. rozh. tr.). Mučivé útrapy se posuzují z hlediska subjektivního, tedy roli hraje i předchozí fyzický a psychický stav poškozeného, jeho věk, zdravotní dispozice, duševní stav atd. Nejedná se však o jakékoliv působení bolesti, nýbrž bolest musí dosahovat vyššího stupně. „*V praxi se ponejvíc vyskytují jednání úmyslná (např. sypaní soli nebo pepře do ran, opakované tlučení do modřin, kdy modřiny nejsou ještě zhojeny, svazování řemeny tak, že se řemeny zařezávají)*“⁶⁵

- **Delší dobu trvající porucha zdraví**

Delší dobu trvající porucha zdraví může být jak vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění, přičemž judikatura stanovila délku trvání omezení způsobu života poškozeného nejméně na 6 týdnů.⁶⁶

Trestný čin týraní osoby žijící ve společném obydlí, je trestným činem trvajícím, nikoli pokračujícím. Je pro něj typické jeho souvislé páchání nerozpadající se do dílčích útoků. Trvající trestný čin je takový čin, kterým pachatel vyvolá protiprávní stav, jež následně udržuje. Znak trvání se vyznačuje plynulostí

⁶⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1322

⁶⁶ Celá pasáž ohledně těžkého ublížení na zdraví byla převzata z: BÝČKOVÁ, Michaela. Trestné činy proti zdraví. 2016. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, str. 23 - 28

navozeného protiprávního stavu, který existuje nepřetržitě až do jeho ukončení. *Trestné činy trvající se posuzují jako jediné jednání, ať protiprávní stav trvá sebedéle. Týráním představuje vyvolání a udržování stavu vnímaného poškozeným jako v zásadě setrvalý stav negativních pocitů, vnitřní nepohody a obav, byť tento stav může být vyvolán dílčími konkrétními jednáními obviněného (pachatele) udržujícími či prodlužujícími tento setrvalý stav, a to až do okamžiku jeho ukončení.*⁶⁷

V případě, že dojde k týráním na nejméně dvou osobách, dochází k udělení přísnějšího trestu a to ve výměře 2 až 8 let odnětí svobody. Oproti starému trestnímu zákoníku č. 140/1961 Sb. zde dochází ke zpřísnění, neboť ve starém trestním zákoníku byla vyšší trestní sazba podmíněna týráním alespoň 3 osob.

Delší dobou týráním se pak rozumí alespoň řada měsíců. Zde ovšem bude záležet zejména na posouzení konkrétních skutečností daného případu, neboť u týráním, při kterém oběť pocítuje silnou bolest, postačí trvání v kratší době než u týráním, které například z fyzického pohledu není pro oběť nesnesitelně bolestivé.

Nejpřísněji je pachatel potrestán, spáchá-li trestným činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt. Smrt je chápána jako biologická smrt mozku – nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene. Smrtí se tedy rozumí takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno (R 16/1986). Vyústění domácího násilí ve smrt oběti je extrémním případem domácího násilí a vždy je nezbytně nutné zkoumat pachatelům úmysl ke způsobení následku. V případě, kdy by pachatel způsobil smrt oběti v rámci páchaní domácího násilí úmyslně, jednalo by se o jednočinný souběh trestného činu týráním osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ a vraždy dle § 140 TZ.

Problematikou souběhu trestných činů a jejich konzumpce se zabýval i Nejvyšší soud, který dovedl, že „při souběhu trestného činu podle § 215a tr. zák. s trestným činem ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák. je možná faktická konzumpce (srov. přiměřeně R 18/1963). Obdobně tomu je i u souběhu s trestným

⁶⁷ Usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014. Publikováno: R 17/2015 tr. Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, 4/2015

činem ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 223 tr. zák. Pokud má jednání pachatele za následek ublížení na zdraví, jak je v praxi obvyklé, jde zpravidla o vedlejší a méně významný následek hlavní trestné činnosti spočívající v týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Z toho důvodu posouzení skutku jako závažnějšího trestného činu podle § 215a tr. zák. zpravidla fakticky konzumuje jeho posouzení jako méně závažného trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 či § 223 tr. zák. Vedlo-li však týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě u ní ke způsobení těžké újmy na zdraví nebo ke smrti, je to třeba vyjádřit souběhem trestného činu podle § 215a tr. zák. a trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, odst. 2 písm. c), příp. odst. 3, § 222 nebo § 224 tr. zák., popř. dokonce trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák.“⁶⁸ (pozn. autorky – Nejvyšší soud rozhodoval dle starého trestního zákona).

Základním smyslem jednočinného souběhu trestných činů je vystihnout povahu a závažnost trestné činnosti pachatele. Právě povaha a závažnost spáchaného trestného činu pro společnost jsou jedněmi z hlavních východisek pro ukládání výše trestů pachateli.⁶⁹

Problémem, se kterým se v praxi soudy při posuzování tohoto trestného činu potýkají, je složité dokazování. Ničím výjimečným není křivé obvinění, ke kterým se ženy uchylují například v rámci „boje“ o svěření dítěte do péče po rozvodu manželství. I v případě, že se skutek skutečně stal, tak bez součinnosti oběti a jejího předchozího sbírání důkazů lze týrání jen těžko prokázat. Jako důkaz mohou sloužit lékařské zprávy, fotografie násilí spáchaného na oběti nebo například výpovědi svědků, kterými jsou obvykle sousedé, kteří však při týrání nebývají očitými svědky, nýbrž obvykle pouze slyší přes zeď křik nebo rány. Obzvláště těžké je pak prokázání psychického týrání.

Aby soud dospěl k závěru, že se jedná o týrání osoby žijící ve společném obydlí, musí zde existovat výrazná nerovnováha mezi pachatelem a obětí. Pokud však partneri mají tzv. italskou domácnost, kde se proti sobě dopouští násilí

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2011 sp. Zn. 3 Tdo 391/2011

⁶⁹ Voňková, J., Oplatek, D. Vraždy v kontextu domácího násilí. Praha: proFem, 2015, str. 37

navzájem a není možné určit, kdo je tím útočníkem a kdo se pouze brání, nebude možné čin klasifikovat jako týrání osoby žijící ve společném obydlí.

Pokládám si otázku, zda je současná právní úprava dostačující, či zda existuje nějaký prostor pro zlepšení. S ohledem na skutečnost, že se jedná o hlavní skutkovou podstatu při páchání domácího násilí, není od věci nahlédnout na definici domácího násilí v Istanbulské úmluvě, která domácím násilím rozumí „*všechny činy fyzického, sexuálního, psychického nebo ekonomického násilí, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, nebo mezi bývalými či současnými manželi a partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společné bydliště s obětí.*“ Na první pohled je evidentní, že se jedná o odlišné pojetí, než jak jej známe z české právní úpravy.

Velice zajímavý je aspekt sdílení společného bydliště s obětí. Dle definice domácího násilí v Istanbulské úmluvě zde vůbec není zakotven požadavek na sdílení společného obydlí s obětí. Přitom právě sdílení společného bydliště či jiného obydlí je jedním z hlavních znaků skutkové podstaty Týrání osoby žijící ve společném obydlí. Pokud spolu oběť a pachatel nesdílí společné obydlí, již z podstaty věci se dle mého názoru nemůže jednat o domácí násilí. Na domácím násilí je trýznivá zejména ta skutečnost, že se odehrává v místě, které člověk považuje za bezpečné a kde by se správně měl cítit komfortně. V současné době soudy dokonce dovozují, že v případě, kdy se pachatel odstěhuje ze společné domácnosti a dále páchá násilí na oběti, nemůže se již jednat o týrání osob žijící ve společném obydlí (R 56/2009 tr.). Já osobně se s tímto výkladem ztotožňuji a jsem toho názoru, že právní úprava ochrany před domácím násilím musí směřovat zejména na situace, kdy se násilí odehrává mezi osobami, které jsou si blízké z důvodu sdílení společného obydlí.

Zajímavý je také aspekt páchání násilí ze strany bývalého partnera. Obvykle se totiž setkáváme s případy, že domácího násilí se na oběti dopouští partner současný, neboť právě s ním oběť sdílí společné obydlí. Jak již bylo řečeno výše, tak česká právní úprava za stěžejní považuje aspekt společného obydlí a co se týká vymezení osob, tak pachatelem musí být dle zákona osoba blízká nebo osoba jiná. Tato právní úprava tedy postihuje jak partnery současné, tak i partnery bývalé a není potřeba v právní úpravě bývalé partnery výslovně uvádět.

Dle mého názoru je současný model vyhovující a skutková podstata týrání osoby žijící ve společném obydlí nepotřebuje být upravena.

5.1.2 Týrání svěřené osoby dle § 198 TZ

Tento trestný čin spočívá v týrání osoby, která je v péči pachatele nebo v jeho výchově. K týrání svěřené osoby dochází obvykle v situacích, kdy je domácí násilí pácháno na dětech nebo starých lidech, které jsou z nějakého důvodu v péči jiné osoby. Děti jako oběti týrání jsou chráněny i mnohými mezinárodními smlouvami. Například Úmluva o právech dítěte zavazuje státy, aby provedly veškerá potřebná zákonná opatření na ochranu dětí před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoliv osob starajících se o dítě.

Problematika týraných dětí je obzvláště závažná, neboť dítě je zvlášť zranitelnou obětí a v případě, že se stane terčem týrání, nese si následky obvykle po celý svůj život. Není ničím nezvyklým, že týrané děti se pak sami stanou tyrany. Zvýšená ochrana dětí je patrná z celého českého právního řádu. Práva dětí chrání nejen trestněprávní či jiné veřejnoprávní předpisy, nýbrž i občanský zákoník. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí ukládá povinnost každému, kdo se dozví o porušení nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, na toto jednání upozornit. Dle odhadů je v ČR týráno až 40 000 dětí a ročně dokonce na následky týrání zemře okolo 50 dětí.⁷⁰

Objektem trestného činu týrání svěřené osoby je zájem na tom, aby byly chráněny osoby, které se nacházejí v péči nebo ve výchově jiné osoby. Základ péče nebo výchovy může spočívat v platné právní úpravě (dítě je v péči a výchově svých rodičů), v úředním rozhodnutí (osoba omezená ve svéprávnosti je na základě soudního rozhodnutí v péči svého opatrovníka), v pracovní smlouvě (dítě je po dobu vyučování nebo na lyžařském kurzu, popř. v internátní škole v péči svého učitele), v jiné smlouvě (děti jsou v péči svých příbuzných v době zahraniční dovolené svých

⁷⁰ O týrání (cit. 3. 3. 2019). Dostupné z <http://www.fod.cz/nase-cinnost/o-tyrani>

rodičů) nebo i v konkludentních činech (bratranec fakticky pečuje o svou nemocnou sestřenicí) apod.⁷¹

Nejvyšší soud dovodil, že „vztah mezi pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby podle § 215 odst. 1 tr. zák. a týranou osobou je vymezen jako péče nebo výchova, takže může vzniknout též jen fakticky, tj. neformálně na podkladě byt' konkludentní dohody.“⁷² Svěření do péče nemusí existovat na žádném právním základě, nýbrž se může jednat například o přítele matky dětí, který s nimi žije ve společné domácnosti, vychovává je, hradí jejich životní potřeby a pečuje o ně.

Pojem týrání byl již vyložen u týrání osoby žijící ve společném obydlí. Stejně tak pojmy zvlášť surový a zvlášť trýznivý způsob spáchání trestného činu, které i u Týrání svěřené osoby podmiňuje uložení vyšší trestní sazby.

Pachatelem tohoto činu nemůže být každý, ale musí se jednat o osobu, která má týranou osobu v péči nebo ve výchově. Typicky jsou pak pachatelem rodiče dítěte, potomci starých lidí, ostatní příbuzní, učitelé ve škole, vychovatelé, vedoucí zájmových kroužků apod.

Největším problémem týraných dětí je vysoká latence tohoto jevu. Není příliš pravděpodobné, že dítě podá trestní oznámení na své rodiče. Dochází tak k situacím, že dítě je týráno po celé své dětství a nikdy se nikomu nesvěří. Dítě v útlém věku totiž častokrát ani netuší o tom, že je týrané a myslí si, že ho rodiče trestají za to, že zlobí. Děti si nedokáží připustit, že je rodič nemá rád nebo se o ně nezajímá a vinu tak vidí spíše na své straně. Týrání dětí je obvykle odhaleno ze strany lékařů nebo učitelů ve školce či škole. Pokud má dítě viditelné stopy po týrání na těle, je jednodušší rozpoznat, že je na něm pácháno násilí. Více jsou ohroženy děti mentálně postižené nebo hodně plačtivé, se kterými se narušení rodiče nedokáží vyrovnat a nechají se dítětem jednoduše rozčílit.

⁷¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1935.

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. Zn. 7 Tdo 870/2006. Publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 4/2007 (R 23/2007 tr.)

Rodiče, kteří týrají své děti lze rozdělit na dvě skupiny. První skupinou jsou rodiče, kteří jsou závislí na drogách, alkoholu a mají sklony k agresivitě. U těchto rodičů obvykle náprava jejich chování není možná a jediným řešením je odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění do vhodného výchovného prostředí. Druhou skupinou rodičů jsou rodiče, kteří jsou nevypělí a postrádají empatii. Tito rodiče si na dítěti surovým způsobem vybíjí zlost, například když je dítě neposlušné nebo nosí domů špatné známky. Pokud mají rodiče sami zájem na řešení situace, dá se s rodinami pracovat, a k odebrání dítěte nemusí dojít.⁷³

Některé legislativní návrhy v minulosti navrhovaly, aby došlo k úplnému zákazu tělesného trestání dětí. Česká republika je dokonce jednou z posledních zemí v EU, kde fyzické tresty zakázány nejsou. Česká společnost tomuto zákazu příliš nakloněná není, neboť proti zákazu fyzických trestů jsou 3/4 obyvatel ČR starších 15 let.⁷⁴ Názory, které zaznívají na podporu zákazu tělesného trestání bitím jsou takové, že bití dětí z nich nečiní děti poslušnější nýbrž naopak více agresivní. Pravdou je, že právě děti, na kterých je páčáno násilí se do budoucna také stávají násilníky a mohou tento problém přenášet i na své děti.

Já osobně jsem spíše proti zákazu veškerých fyzických trestů, nicméně vše samozřejmě musí mít nějaké meze. Lehké plácnutí přes ruce v případě, že dítěti nejde domluvit jiným způsobem, nepovažuji za žádný problém. Naopak jakékoliv bití například vařečkou či páskem již považuji za překračující hranici běžných výchovných opatření. Zákaz tělesných trestů se již v minulosti pokoušela prosadit tehdejší ministryně pro lidská práva Džamila Stehlíková, avšak bez úspěchu.

Druhou typickou skupinou, které se dotýká týrání, jsou senioři. Senioři bývají týráni buď členy své rodiny nebo také personálem ústavů, kam jsou na stáří umístěni. Senioři patří mezi ohrožené skupiny zejména z toho důvodu, že s přibývajícím věkem u nich ubývá fyzických sil, často se objevují nejrůznější onemocnění a senioři se stávají závislými na pomoci druhých osob. Pachatelem se může stát i dítě, které

⁷³ O týrání (cit. 3. 3. 2019). Dostupné z <http://www.fod.cz/nase-cinnost/o-tyrani>

⁷⁴ Tři čtvrtiny Čechů jsou proti zákazu fyzických trestů u dětí. (cit. 3. 3. 2019) Dostupné z <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/tri-ctvrtiny-cechu-jsou-proti-zakazu-fyzickych-trestu-u-deti/1683407>

se v dospělosti vrátí do domácnosti svých rodičů z toho důvodu, že samo v životě neuspělo – nemá finanční prostředky na vlastní bydlení, je rozvedené, propadá závislostem na návykových látkách. Svou zlobu a frustraci z neúspěšného života si pak vybíjí na rodičích. Výjimečná není ani situace, kdy násilí na seniorech nepáchají jejich děti, nýbrž vnuci.

Formy týrání, které jsou páčány na seniorech mohou být rozmanité. Jedná se o psychický nátlak, nadávky, vyhrožování, hrubé zacházení, bití, neposkytnutí stravy, léků či odříznutí od finančních prostředků.

5.1.3 Znásilnění dle § 185 TZ

Dle Amnesty International je v České republice každý rok znásilněno přes 7 tisíc žen, ale potrestána jsou jen 2 % pachatelů.⁷⁵

K páčání trestného činu znásilnění v souvislosti s domácím násilím dochází obvykle mezi manželi či partnery. Výjimkou však není ani páčání znásilnění na dětech.

Objektem tohoto trestného činu je svoboda každého jedince rozhodovat o svém pohlavním životě. Znásilnění může být spácháno pouze úmyslně a pachatelem může být kterákoliv fyzická osoba. V případě znásilnění dochází k situacím, kdy se pachatel hájí tím, že znásilnění nebylo úmyslné, neboť se pachatel domníval, že oběť odpor pouze předstírá a ve skutečnosti s pohlavním stykem souhlasí. V případě, že by skutečně bylo prokázáno, že se pachatel domníval, že oběť s pohlavním stykem souhlasí, jedná se o negativní skutkový omyl a není možné pachatele odsoudit pro trestný čin.

Pohlavním stykem se nerozumí pouze soulož. Jedná se o jakýkoliv způsob, kterým pachatel ukájí své sexuální potřeby na těle oběti. Může se jednat tedy i o osahávání nebo tření. *„Pohlavní styk při tomto základním vymezení zahrnuje širokou škálu činností jako např. soulož (coitus) a jiné pohlavní styky provedené způsobem*

⁷⁵ NOSÍ MINISUKNĚ? O ZNÁSILNĚNÍ SI KOLEDOVALA, MYSLÍ SI TŘETINA ČECHŮ. (cit. 24. 2. 2019) Dostupné z <https://www.amnesty.cz/news/1418/nosi-minisukne-o-znasilneni-si-koledovala-mysli-si-tretina-cechu>

srovnatelným se souloží, tj. zejména orální pohlavní styk (felaci či cunilinctus), anální pohlavní styk (coitus analis), zasouvání prstů nebo jiných předmětů do ženského pohlavního ústrojí, zejména pokud napodobují pohyby pohlavního údu ve vagíně ženy, event. jiné způsoby srovnatelného použití předmětů sloužících jako náhražky mužských či ženských pohlavních orgánů, ale obecně do pohlavního styku patří i vsunování pohlavního údu muže mezi prsa ženy (coitus inter femora), osahávání genitálií ženy nebo muže, prsou ženy, sání prsních bradavek (sactustupratio), tzv. erotické masáže, které pachatel provádí druhé osobě nebo ona jemu apod.“⁷⁶

Pod pojmem násilí se rozumí situace, kdy pachatel fyzickou silou překoná odpor, který oběť klade. Trestní zákoník spáchání trestného činu násilím definuje ve svém ust. § 119 „*Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo podobným způsobem.*“ Za pohrůžku násilí lze považovat situaci, kdy u oběti nastanou důvodné obavy o její zdraví v případě, že by se pachateli nepodvolila. Pohrůžka násilí se nemusí vztahovat k bezprostřední situaci, nicméně může cílit i do budoucnosti, kdy pachatel například oběti po telefonu sdělí, že pokud se s ním nesejde, zabije ji. Pohrůžka jiné těžké újmy se vztahuje i na ostatní případy než jen na fyzickou újmu. Může se jednat o újmu majetkovou, újmu způsobenou na pracovišti, ve vztazích a podobně.

Donucení spočívá v překonání kladeného odporu ze strany oběti. Tento odpor musí být míněný vážně. Za donucení nelze považovat situaci, kdy oběť odpor předstírá nebo ho klade jen zpočátku, ale následně s pohlavním stykem vysloví souhlas. Skutečnost, že si pachatel myslel, že oběť se stykem souhlasí, je jedním z nejčastějších argumentů obhajoby pachatelů znásilnění. Dle Ježkové platí, že „*zatímco v případech, kde je přítomen prvek bezbrannosti nebo jde o zjevné užití násilí, soudy nemají s vyslovením trestnosti takového jednání a odsouzením pachatele problém, lze zaznamenat velké váhání tam, kde tyto prvky chybí, a soudy*

⁷⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1836 - 1837.

*se tak snaží dopátrat, zda jednání pachatele na poškozené překonávalo její zřejmý fyzický odpor, a to dostatečné intenzity.*⁷⁷

Tento názor, který vyslovuje autorka je patrný především v rozhodovací praxi nižších soudů (KS Brno 43 T 3/2016 nebo KS Plzeň 4 T 7/2016). Judikatura Nejvyššího soudu však otázkou vážně míněného odporu opakovaně vyřešila tak, že fyzický odpor ze strany oběti není nezbytně nutný. Postačí, že pachateli musela být zjevná nevole poškozené osoby s jeho jednáním (NS 7 Tdo 1051/2011). Totožný závěr pak Nejvyšší soud vyslovil opakovaně ve svých několika dalších rozhodnutích, např. NS 3 Tdo 1052/2017, NS 3 Tdo 680/2017, NS 5 Tdo 847/2015.

Zneužití bezbrannosti se pachatel dopustí tehdy, když si je vědom toho, že oběť se nachází ve stavu, ve kterém není schopna projevit svou vůli. Může se jednat jak o stav psychický nebo i stav fyzický. Jedná se o oběti, které jsou například duševně postižené, pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, v bezvědomí nebo jsou nadány zdravotním handicapem, který jim znemožňuje účinně se proti pohlavnímu styku bránit. Za bezbrannost se v praxi považuje i nízký věk dítěte. *Nízký věk se posuzuje s ohledem na skutečnost, nakolik je dítě vyvinuto, aby mohlo poznat a zhodnotit důvody, které by měly vést k odporu či odmítnutí pohlavního styku.*⁷⁸ Vrchní soud dovodil, že o „*takový stav nejde u poškozené, která je sice nezletilá, ale natolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně najevo.*“⁷⁹

Ke zneužití pak dochází, kdy pachatel i přesto, že si je bezbrannosti vědom, využije ji k tomu, že oběť není schopna se pohlavnímu styku bránit a spáchá na ní trestný čin.

⁷⁷ Ježková, V. Jen ano je ano: trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské smlouvy. Praha: proFem, 2017, str. 12

⁷⁸ Gřivna, T. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, str. 67-72

⁷⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994 sp. Zn. 3 To 105/93. Publikováno se Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1994 (R 43/1994 tr.)

V případě, že znásilnění bude dokonáno souloží nebo jiným stykem srovnatelným se souloží, dojde k naplnění kvalifikované skutkové podstaty, která přináší přísnější trestní sazbu ve výši dvě léta až deset let.

Soulož je dle sbírky soudních rozhodnutí R 6/1984 spojením dvou pohlavních orgánů muže a ženy. Nezáleží, zda při spojení pohlavních orgánů došlo k vyvrcholení, ani do jaké hloubky mužův penis proniknul do vagíny. I v případě částečného proniknutí se jedná o soulož. Pro jiný styk srovnatelný se souloží je typické, že při něm dochází ke stimulaci pohlavních orgánů, která je obdobná stimulaci, ke které dochází při souloží. Může se tedy jednat o zasouvání nejrůznějších předmětů do vagíny, stimulaci jazykem či o orální nebo anální styk.

K naplnění kvalifikované skutkové podstaty dochází i v případě, kdy dojde ke spáchání znásilnění na dítěti či se zbraní. Dle § 126 trestního zákoníku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let. Dovršením osmnácti let se rozumí den, ve kterém osoba oslaví osmnácté narozeniny. Za dítě se považuje i osoba, která byla zploletěna před dovršením osmnáctého roku za účelem uzavření manželství v souladu s § 8 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dojde-li ke spáchání znásilnění na dítěti mladším 15 let, hrozí pachateli trest odnětí svobody na pět až dvanáct let. Není nutné, aby pachatel znal věk dítěte, nýbrž podstatné je to, že pachatel vědět měl a mohl, že se o dítě jedná a to zejména s ohledem na jeho vzezření, psychickou vyspělost apod.

Dalšími přitěžujícími okolnostmi jsou spáchání trestného činu na místě, kde je omezována osobní svoboda. Tato situace však pro páchaní domácího násilí není typickou. Častější situací je způsobení těžké újmy na zdraví nebo způsobení smrti. K pojmu těžké újmy na zdraví tato práce podrobně pojednává u trestného činu týraní osoby žijící ve společné domácnosti. Ke způsobení smrti pro naplnění kvalifikované skutkové podstaty znásilnění musí dojít z nedbalosti. Pakliže by zde byl úmysl oběť usmrtit, jednalo by se o jednočinný souběh trestného činu vraždy s trestným činem znásilnění. Pokud by v průběhu znásilňování pachatel dospěl k závěru, že oběť i zavraždí, jednalo by se o souběh trestného činu vraždy a znásilnění.

Diskuze, které se v současné době vedou nad pojetím trestného činu znásilnění, se týkají zejména skutečnosti, že aktuální právní úprava od obětí vyžaduje aktivní odpor, aby se jednalo o znásilnění. Jak již bylo řečeno výše, tak Nejvyšší soudy ve své judikatuře vyslovily názor, že není potřeba aktivní fyzický odpor a je postačující, pokud pachateli muselo být zcela zjevné, že oběť o pohlavní styk nemá zájem. Rezervovanější jsou pak některé přístupy soudů nižších instancí.

Při úvahách *de lege ferenda* se nabízí otázka, zda by nebylo vhodné trestný čin znásilnění upravit, a to tak, že by se za znásilnění považoval jakýkoliv druh pohlavního styku, ke kterému oběť nedala výslovný souhlas. Některé evropské úpravy již k podobné úpravě přistoupily a například ve Švédsku je pohlavní styk bez výslovného souhlasu považován za znásilnění. Toto pojetí trestného činu znásilnění je zajímavé, neboť neudává oběti povinnost aktivní obrany, nýbrž právě naopak ukládá pachatelům povinnost obstarat si aktivní souhlas. Přísnější úpravy doznal také německý trestní řád, do kterého bylo zakotveno, že za znásilnění se považuje sexuální akt učiněný proti rozpoznatelné vůli druhé osoby. Tato změna byla motivována poměrně zarážejícím soudním rozhodnutím, které bylo vyneseno v kauze znásilnění německé bývalé modelky Giny - Lisy Lohfink, která od soudu odešla s pokutou 24 tisíc euro za křivé obvinění ze znásilnění, a to i přesto, že soud měl k dispozici videonahrávku znásilnění, na které Lohfink opakovaně řekla „ne“ a „přestaňte.“⁸⁰

Argumentem pro výslovný souhlas s pohlavním stykem může být skutečnost, že oběti znásilnění jsou často zcela paralyzovány a nezmůžou se na žádnou formu odporu. V dnešní společnosti se bohužel stále ještě vyskytuje mýtus, že pokud je žena vyzývavě oblečená nebo opilá, tak si za znásilnění může sama. Toto potvrzuje i zpráva Amnesty International.⁸¹ Takové názory jsou však naprosto nepřijatelné. Každá forma pohlavního styku, se kterou žena nesouhlasí musí být bezvýhradně

⁸⁰ Německo výrazně upraví trestní řád v oblasti sexuálních deliktů. Kvůli údajnému znásilnění modelky (cit. 7. 4. 2019). Dostupné z <https://www.ceska-justice.cz/2016/07/nemecko-vyrazne-upravi-trestni-rad-v-oblasti-sexualnich-deliktu-kvuli-udajnemu-znasilneni-modelky/>

⁸¹ „Sex bez souhlasu je znásilnění, tečka.“ Amnesty kárá evropské země včetně Česka za zastaralé zákony (cit. 24. 2. 2019). Dostupné z https://www.irohlas.cz/zpravy-domov/znasilneni-amnesty-international-pavel-houdek-konsent-souhlas-obet-zakony_1811241903_och

považována za znásilnění. Požadavek na získání výslovného souhlasu před pohlavním stykem se může jevit jako lehce přehnaný, nicméně dle mého názoru by měl být za znásilnění považován jakýkoliv pohlavní styk proti vůli oběti bez ohledu na to jak intenzivní byla její obrana, či zda tato obrana zcela absentovala.

Z mého pohledu současná právní úprava znásilnění uvádí velice nízkou trestní sazbu. Znásilnění je pro oběti extrémně traumatizující záležitostí. Nejen že je během něj zasaženo do intimní sféry oběti tím nejhorším způsobem, nýbrž může při něm dojít k přenosu pohlavních chorob jako je například HIV, což život oběti znamená navždy. Pokud porovnáme trestní sazbu znásilnění a například trestní sazbu loupeže, jeví se mi sazby těchto dvou činů naprosto nepřiměřené. Znásilnění je v základní skutkové podstatě sankcionováno sazbou půl roku až pět let, zatímco u loupeže jsou to dva roky až deset let. Jsem si samozřejmě vědoma toho, že soud posuzuje každý případ s ohledem na jeho okolnosti, nicméně se mi pro pachatele znásilnění nejeví trest odnětí svobody v rozmezí od půl roku do 5 let jako dostatečně odstrašující a i přesto, že znásilnění dle základní skutkové podstaty poskytuje mírnější formy tohoto činu, tak co se týká výše trestní sazby v základní skutkové podstatě, doporučila bych přinejmenším zvýšení spodní sazby na 2 roky.

5.1.4 Omezování osobní svobody dle § 171 TZ a zbavení osobní svobody dle § 170 TZ

V problematice domácího násilí je trestný čin omezování osobní svobody také poměrně častým fenoménem. V praxi se může projevovat tak, že násilník své oběti zakazuje styk s přáteli, rodinou, až oběť postupně úplně izoluje. V krajních případech může docházet i k tomu, že pachatel oběť zamyká v místnost, znemožňuje jí pohyb svazováním nebo ji například připoutá k nábytku. V takovém případě pak dochází k naplnění skutkové podstaty trestného činu omezování osobní svobody. Omezování osobní svobody musí být jednorázového, popřípadě kratšího trvání. Došlo-li by k dlouhodobému, resp. trvalému omezení osobní svobody, jednalo by se o trestný čin § 170 zbavení osobní svobody. V souvislosti s domácím násilím může mít oběť pocit, že je zbavena osobní svobody, neboť pachatel jí zakazuje stýkat se s rodinou a přáteli. K tomu, aby se však jednalo o zbavení osobní svobody by muselo být dosaženo takové intenzity, během které by oběť objektivně nebyla schopna opustit domácnost. Například pachatel by jí zamknul v pokoji a z tohoto pokoje už

by ji nikdy nepustil. Jakmile dojde k situaci, kdy oběť je týrána, avšak domácnost nedokáže opustit z důvodů, které nejsou objektivní, nedochází k páchaní trestného činu zbavení osobní svobody.

K tomuto tématu se vyjádřil i Nejvyšší soud, který judikoval, že k „*naplnění zákonných znaků uvedeného zločinu (pozn. autorky – Zbavení osobní svobody) nestačí, že se pachatel dopouštěl na jiné osobě fyzického násilí anebo týrání ve smyslu § 199 tr. zákoníku, byť se tato osoba podřizovala vůli pachatele a ze strachu z něj neopouštěla prostory, v nichž se nedobrovolně nacházela, popřípadě se z nich vzdalovala jen příležitostně, a to společně s pachatelem. Takové jednání pachatele je sice určitým zásahem do svobodné vůle dotčené osoby, avšak nejde o zločin zbavení osobní svobody, který vyžaduje intenzivní zásah do osobní svobody, při němž je poškozené osobě zamezena možnost opustit pachatelem vytyčený prostor, z něhož nemůže snadno uniknout.*“⁸²

Bránění v osobní svobodě spočívá v tom, že oběti je zamezováno v užívání svobodného pohybu a to různými již výše zmíněnými způsoby jako je svazování, zamykání, držení pažemi nebo připoutávání. Musí se jednat o takové bránění v osobní svobodě, které není možné jednoduše překonat. Osobní svobodou se rozumí svoboda člověka volně se pohybovat a rozhodovat o tom, kde se bude pohybovat. Objektem je tedy svoboda jedince rozhodovat o svém pohybu. Neoprávněnost pak spočívá v tom, že je oběť omezována na osobní svobodě v rozporu s právními předpisy. Listina základních práv a svobod ve svém čl. 8 stanoví, že „*nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.*“ Zákony, které stanovují důvody a způsoby zbavení osobní svobody jsou trestní zákoník, trestní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o výkonu trestu odnětí svobody, zákon o výkonu vazby a další navazující předpisy. Jakékoliv jiné zbavení osobní svobody je považováno za zbavení osobní svobody v rozporu se zákonem a Listinou základních práv a svobod. Aby došlo k naplnění trestného činu omezování osobní svobody, musí k němu dojít

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu, 8 Tdo 1022/2017. Publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 10/2018, R 48/2018 tr.

úmyslně. Pokud prodavačka omylem zamkne zákazníka v obchodě, nejedná se o trestný čin omezování osobní svobody, neboť dochází ke skutkovému omylu, který ji zbavuje trestní odpovědnosti.

Ke spáchání činu omezování osobní svobody v úmyslu usnadnit jiný trestný čin dojde i tehdy, nebude-li jiný trestný čin dokonán a i tehdy, nedosáhne-li tento jiný trestný čin ani do stadia přípravy.

Ke způsobení fyzických nebo psychických útrap může dojít úmyslně nebo i z nedbalosti. V případě, že útrapy dosáhnou mučivých útrap, bude se jednat o způsobení těžké újmy na zdraví ve smyslu odst. 3 písm. d). Trestný čin omezování osobní svobody v sobě jisté působení útrap nese již ze své podstaty, nicméně aby se jednalo o přitěžující okolnost, musí tyto útrapy být intenzivní. Jedná se o silný strach, úzkosti, bolesti apod.

Spáchání trestného činu členem organizované skupiny nebo spáchání pro rasovou či národnostní příslušnost nebo pro politické a náboženské přesvědčení nebo za účelem získat pro sebe nebo jiného prospěch není typické pro problematiku domácího násilí. Způsobení újmy na zdraví a způsobení smrti bylo podrobněji rozebráno výše.

5.1.5 Nebezpečné pronásledování dle § 354 TZ a nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ

Nebezpečné pronásledování bývá hovorově označováno také jako stalking. Stalking je v odborné literatuře definován jako „*různé varianty pronásledování v podobě více či méně zřetelného zastrašování či vyhrožování oběti, zahrnující jak psychické, tak až její fyzické terorizování, často (ale nikoli výhradně) vedené nenávistí, pomstou nebo i patologickou náklonností, které výrazně snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečí.*“⁸³

⁸³ Vitoušová, M., Čírtková, L., Kloubek, M., Durdík, T. Pronásledování – hodnocení a řízení rizika (metoda SAM) v poradenské praxi Bílého kruhu bezpečí. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2007, str. 3 - 5.

V kontextu domácího násilí dochází k situacím, kdy se oběť domácího násilí dokáže od pachatele odpoutat, opustí společnou domácnost a následně ze strany bývalého partnera začne docházet k nebezpečnému pronásledování. Dokonce více než dvě třetiny všech případů pronásledování jsou pokračováním násilí ve vztahu blízkých osob.⁸⁴

Dlouhodobé pronásledování spočívá v pronásledování, které trvá po delší dobu vymezený časový úsek. Určitě se nebude jednat o jednorázové situace, nýbrž za dlouhodobé pronásledování se považují situace, kdy dochází k opakovanému, soustavnému a neutuchávajícímu kontaktování oběti, které vybočuje z běžných norem. Jedná se zejména o kontaktování prostřednictvím SMS, e-mailové komunikace, telefonátů, poštou nebo za osobní účasti stalkera, který číhá na oběť před domem, obtěžuje ji v práci, cestou na nákup apod. Nebezpečnost tohoto jednání se může lišit. Mezi méně závažné jednání patří neutuchávající kontakt prostřednictvím zpráv nebo telefonátů. Závažné jednání lze spatřovat v osobních kontaktech nebo ničení majetku.

Ke stalkingu dochází především v partnerských vztazích, a to jak v současných, tak i v bývalých. U domácího násilí může stalking představovat i jakousi dohru vztahu, kdy se pachatel nedokáže smířit s tím, že ho oběť opustila a začne ji pronásledovat.

Pachatelem může být jakákoliv fyzická osoba. Obvykle to bývá muž – partner nebo manžel a není ničím výjimečným, že je stížen některou z forem duševní poruchy. V případech nebezpečného pronásledování tedy obvykle dochází ke znaleckému posuzování pachatelova duševního zdraví, což se následně může odrazit i ve způsobu trestání těchto pachatelů.

V praxi se jedná o pronásledování, které může trvat řadu měsíců, v extrémních případech dokonce i řadu let. Formy dlouhodobého pronásledování, které jsou považovány za trestný čin, zákon taxativně vyjmenovává. Jedná se o:

⁸⁴ Voňková, J. Spoustová, I. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: profFem, 2016, str. 172

- Vyhržování ublížením na zdraví nebo jinou újmou oběti nebo jí osobám blízkým,
- Vyhledávání osobní blízkosti nebo sledování,
- Vytrvalé písemné nebo elektronické kontaktování prostřednictvím prostředků elektronických komunikací,
- Omezování v obvyklém způsobu života,
- Zneužití osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu.

Jednotlivé pojmové znaky trestného činu nebezpečného pronásledování vymezil Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi následovně⁸⁵:

Dlouhodobost se u tohoto trestného činu rozumí přinejmenším několik vynucených kontaktů pachatele s poškozeným nebo pokusů o ně, které zároveň musí být způsobilé vyvolat v poškozeném důvodnou obavu. Tyto požadavky ovšem nesplňují ojedinělé nebo náhodné projevy, byť jinak nežádoucího chování. Zpravidla se tedy bude jednat o soustavně, vytrvale, tvrdošjně a systematicky prováděná jednání pachatele, která vybočují z běžných norem chování a mohou v některých případech i nebezpečně gradovat. *Mělo by se jednat alespoň o 10 pokusů o kontakt po dobu minimálně 4 týdnů.*⁸⁶

Vyhledávání osobní blízkosti a sledování poškozeného ve smyslu § 354 odst. 1 písm. b) TZ je třeba vykládat v širokém slova smyslu, neboť jedině tak lze naplnit záměr zákonodárce účinně ochránit jedince před závažnými útoky do jeho soukromí. Pod tento pojem je proto třeba zahrnout nejrůznější způsoby slídění, obtěžování, dotírání, „doprovázení“ nebo „pozorování“ (např. denní čekání před domem, „doprovod“ při cestě do zaměstnání a zpět domů či na nákupu, tzv. „noční hlídky“ před bytem poškozeného, pozorování dalekohledem apod.), které mohou být též objektivně způsobilé vzbudit požadovanou důvodnou obavu.

⁸⁵ NEJVYŠŠÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY: K některým znakům trestného činu nebezpečného pronásledování. Publikováno TR 12/2011 s. 355, Trestněprávní revue, 12/2011

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu 4 Tdo 1333/2013-45 ze dne 17. 12. 2013

Za vytrvalý kontakt prostředky elektronické komunikace ve smyslu § 354 odst. 1 písm. c) TZ se považuje zejména opakované zasílání nevyžádaných e-mailových zpráv (často s vulgárním nebo agresivním obsahem), zahlcování elektronické pošty nevyžádanými zprávami (tzv. spamem), záměrná distribuce počítačových virů, opakované vzkazy, nevyžádaná volání jak na mobilní telefon, tak na pevnou telefonní linku apod.

Omezování v obvyklém způsobu života ve smyslu § 354 odst. 1 písm. d) TZ pak spočívá v takovém omezení dosavadního života poškozeného, ke kterému dojde proti jeho vůli nežádoucími zásahy pachatele do sféry osobního, rodinného, ale i profesního života poškozeného; může jít o omezení v rovině zájmové, kulturní, sportovní apod. Rozhodující přitom bude i v těchto souvislostech vždy hledisko subjektivně pocíťované újmy poškozeného, byť určitým způsobem objektivizované, nikoli tedy hodnocení podle jakéhosi „zprůměrovaného“ obvyklého způsobu života.

Vyhrožování ublížením na zdraví nebo jinou újmu oběti nebo osobám blízkým spočívá v jednání, které v oběti vyvolává důvodný strach o její zdraví nebo o zdraví osob blízkých. Jinou újmu se rozumí například osobní čest, postavení ve společnosti, zaměstnání, rodině, újma na majetku apod.

Zneužití osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu s poškozeným spočívá v neoprávněném naložení s osobním údajem za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu. Osobním údajem se dle ust. § 4 zákona č. 101/2000 Sb., zákon o ochraně osobních údajů rozumí *jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu.*

Veškeré formy dlouhodobého pronásledování musí být způsobilé v oběti vzbudit důvodné obavy o její život nebo o život a zdraví osob jí blízkých. Nezáleží na tom, zda se oběť o svůj život nebo zdraví strachovala, nicméně podstatné je to, zda pronásledování bylo objektivně způsobilé v oběti tyto důvodné obavy vyvolat. Obavy musejí být vyšší intenzity. Je zřejmé, že každá osobnost je jinak psychicky

odolná a zároveň záleží i na fázi života, ve které se nachází. U starého člověka nebo u dítěte bude s nejvyšší pravděpodobností jednodušší vzbudit důvodnou obavu o život nebo zdraví a tudíž pronásledování zde bude postačovat i nižší intenzity než například u dospělého muže. Oběti domácího násilí jsou na tom obvykle psychicky ne příliš dobře, a tak u nich následné pronásledování ze strany násilníka může působit velice silně negativním způsobem. Vždy však záleží na konkrétních okolnostech každého případu.

Kvalifikovaná skutková podstata je naplněna spáchá-li pachatel trestný čin nebezpečného pronásledování vůči dítěti, těhotné ženě, se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami.

Vhodný způsob, jakým se oběti nebezpečnému pronásledování mohou bránit, je prostřednictvím předběžného opatření dle § 88c písm. a) trestního řádu, který umožňuje uložit obviněnému zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami. Samozřejmě je zde možné postupovat i cestou občanskoprávní, a to předběžným opatřením dle občanského soudního řádu nebo občanskoprávní žalobou na zdržení se tohoto jednání.

Při úvahách *de lege ferenda* jsem se zamyslela nad tím, zda by nebylo žádoucí, aby byla skutková podstata nebezpečného pronásledování rozšířena o situaci, kdy by bylo dlouhodobé pronásledování způsobilé vzbudit v oběti také důvodnou obavu o její majetek. V současné době je potřeba pouze důvodná obava o život nebo zdraví oběti samé nebo osoby jí blízké. V rámci kvalifikovaných skutkových podstat bych pak do druhého odstavce zařadila přísnější trest pro ty pachatele, kteří se nebezpečného pronásledování dopustí na bývalém nebo současném partnerovi, a to z toho důvodu, že tyto oběti jsou zvláště zranitelné a vůči stalkingu, který následuje poté, co se jim podařilo vymanit se z násilného vztahu, jsou obzvláště citlivé.

Trestné činy nebezpečného pronásledování a nebezpečného vyhrožování jsou v systematice trestního zákoníku zařazeny poněkud netypickým způsobem. Zákonodárci je včlenili do Hlavy X, která obsahuje trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Nachází se tak ve stejné hlavě jako Trestné činy úředních osob

nebo například Úplatkářství. Přitom povahou chráněného zájmu by se tyto trestné činy mnohem lépe hodily do Hlavy II Trestných činů proti právům na ochranu osobnosti.

Nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ je pro domácí násilí běžné. Jeho podstata spočívá ve vyhrožování usmrcením, těžkou újmou nebo jinou těžkou újmou, a to takovým způsobem, který může vzbudit důvodnou obavu.

Pojmy usmrcení a ublížení na zdraví již byly rozebrány výše. Co se týká pojmu jiné těžké újmy, je nutné tuto těžkou újmu posuzovat ve vztahu ke konkrétní oběti, tedy co je pro ni považováno za těžkou újmu. Pro matky může být například těžkou újmou, když jim bude násilník vyhrožovat tím, že zabije jejich dítě. Podstatné je, aby výhrůžka byla způsobilá u oběti vzbudit obavu. Musí tedy být posuzována v kontextu dalšího jednání pachatele, jeho minulosti, vztahu s obětí apod. Pokud v rámci domácího násilí pachatel svoji oběť intenzivně týrá například pálením a následně jí bude vyhrožovat, že popálí i její dítě, lze předpokládat, že tato výhrůžka bude u oběti oprávněna vzbudit důvodnou obavu, že k tomuto jednání skutečně dojde, neboť oběť již pachatele zná a ví, čeho je schopen.

U trestného činu nebezpečného vyhrožování může být poněkud obtížnější jeho dokazování, neboť oběti nezůstávají žádné stopy na těle jako u násilných trestných činů, a obvykle výhrůžky pachatel nepronáší ani nikde na veřejnosti. Někdy však mohou být výhrůžky posílány i prostřednictvím e-mailů či SMS zpráv. Je také vhodné, aby si oběť pachatele nahrála, případně se někomu svěřila. Všechny tyto prostředky mohou následně pomoci jako důkazy pro usvědčení pachatele.

5.1.6 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání §337 TZ

Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání postihuje mnoho situací, ke kterým může v souvislosti s úředním rozhodnutím dojít. Objektem je zájem na řádném výkonu rozhodnutí orgánů veřejné moci. S ohledem na téma této práce, kterým je domácí násilí, se u tohoto trestného činu zaměřím pouze na jeho druhý odstavec, který postihuje závažné nebo opakované jednání za účelem zmaření vykázání ze společného obydlí, dále maření rozhodnutí o předběžném opatření

soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktu s ním.

Pachatelem tohoto trestného činu může být pouze osoba, které byla udělena povinnost opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem.

K pojmu rozhodnutí se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 233/02, když judikoval, že *„pojem „rozhodnutí“ je označením technickým a že je třeba k němu vždy přistupovat z hlediska jeho obsahu, a nikoliv formy. Není rozhodující, jak správní orgán svůj akt označil nebo zda případně věc vyřídil toliko neformálním přípisem (či formálně nedokonalým rozhodnutím, např. bez odůvodnění či poučení o opravném prostředku) v domnění, že není jeho povinností vydat rozhodnutí v určité procesní formě.“*

Pod skutkovou podstatu maření výkonu úředního rozhodnutí může tedy být podřazena i situace, kdy pachatel nesplní povinnost, která mu byla uložena předběžným opatřením dle trestního řádu.

V souvislosti s pácháním domácího násilí není ničím nezvyklým, že se pachatelé dopouští tohoto trestného činu. Mnohdy v tom hraje roli i alkohol nebo jiné návykové látky, kdy se oběť posilněna rozhodně do společné domácnosti vrátit a s obětí si to „vyříkat“.

Všechny instituty, které se dotýkají maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, jsou podrobně rozebrány v následujících kapitolách.

5.1.7 Trestný čin zabití dle § 141 TZ a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle §146a TZ z pohledu oběti domácího násilí

V souvislosti s domácím násilím není úplně ojedinělé, že oběť násilí sama spáchá některý z trestných činů proti násilníkovi. Může se jednat například o ublížení na zdraví či o těžké ublížení na zdraví. V případě, že se jedná o obranu proti aktuálnímu útoku násilníka a tato obrana by byla přiměřená, jednalo by se o okolnost

vylučující protiprávnost ve smyslu ust. § 29 TZ, neboť čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

Z pohledu domácího násilí je však velice zajímavou skutkovou podstatou privilegovaný trestný čin zabití § 141 TZ. Zabitím se rozumí úmyslné usmrcení v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Trestem za zabití je odnětí svobody na tři léta až deset let, což je sazba poměrně nízká v porovnání s trestným činem vraždy, za který hrozí v základu deset až osmnáct let.

Silné rozrušení je vnitřní stav mysli pachatele, v důsledku kterého dochází k jeho jednání projevujícím se navenek. Silné rozrušení může vzniknout jak v důsledku duševní poruchy nebo *strachu, úleku, zmatku či jiného omluvitelného hnutí mysli*. Projevuje se navenek buď postupným nárůstem nebo náhlou nebo prudce afektivní reakcí. Silné rozrušení, jako vystupňovaná emotivní reakce na strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli, sice nemusí nutně ovlivnit přičetnost, ale vždy vede k značnému zúžení vědomí a oslabení psychických zábran u pachatele, neboť ovlivňuje jeho schopnost racionálně uvažovat (srov. R 14/2011). Rozrušení musí být silné, tedy musí dosahovat vyšší intenzity, která zabraňuje pachateli racionálně uvažovat. Typické jsou pocity silného ponížení nebo obavy o své zdraví či život. Jelikož je vždy nutné poměřovat chráněné zájmy, tak nepostačí například strach o majetek.

O důsledek *předchozího zavrženíhodného jednání* jde tehdy, pokud se oběť vůči pachateli provinila takovým způsobem, že ho donutila zažívat těžké příkoří, bolest, psychické nebo mučivé útrapy. Zavrženíhodné jednání musí být v rozporu se základními lidskými hodnotami a morálkou, aby se afektivní reakce pachatele stala lidsky pochopitelná. Pokud pachatel spáchá trestný čin zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání oběti, není nutné, aby zabití bylo spácháno v silném rozrušení. Za zabití se tak považuje i jednání, které pachatel spáchal po předchozím rozmyslu. Je však nutné, aby k zabití došlo v návaznosti na

zavrženíhodné jednání oběti. Musí zde tedy existovat jednoznačná příčinná souvislost.

V zahraničí se pro posouzení přiměřenosti jednání pachatele užívá tzv. *reasonable man's test*, kdy si soudce klade otázku, zda je možné, aby průměrný člověk, který dodržuje etické a morální hodnoty mohl upadnout do obdobného stavu rozrušení jako pachatel trestného činu zabití. Dle obecných měřítek by mělo být rozpoložení pachatele extrémně psychicky náročné a vyhrocené, a to tak, aby pro každého rozumného člověka bylo pochopitelné.⁸⁷

Při rozlišení trestného činu vraždy a zabití hraje klíčovou roli dokazování a v praxi tak někdy může být obtížné jednotlivé činy mezi sebou rozeznat. Orgány činné v trestním řízení postupují spíše restriktivně, což znamená, že jen málokdy v motivaci pachatele vidí strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli.⁸⁸

Trestný čin zabití je v trestním zákoníku teprve od roku 2010. Zavedení tohoto nového trestného činu bylo rozhodně správným krokem, neboť osoby, které někoho usmrtí z omluvitelných důvodů by neměly být souzeny stejně jako vrazi. Navíc v evropských právních úpravách je obdoba trestného činu zabití hojně rozšířena.

Domácí násilí je typickým případem předchozího zavrženíhodného jednání. Příkladnou kauzou z poslední doby je medializovaný případ ženy, jejíž druh ji soustavně a brutálně týral. V okamžiku, kdy ji pomočil, tak ho žena bodnutím usmrtila. Státní zástupce původně trestný čin kvalifikoval jako vraždu, nicméně s ohledem na okolnosti případu došlo k překvalifikování trestného činu na zabití. Soud v odůvodnění uvedl, že vinu na jednání ženy mají i státní orgány, které o situaci věděli, když žena žádala, aby byl její druh vykázán ze společné domácnosti.

⁸⁷ Hořák, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie* 10/2009, str. 61

⁸⁸ Rozdíl mezi trestným činem vraždy a zabitím (cit. 3. 3. 2019). Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rozdil-mezi-trestnym-cinem-vrazdy-a-zabitim>

Advokátka ženy ji označila za typickou oběť domácího násilí, která nebyla schopna ze vztahu odejít. Soud uložil ženě trest odnětí svobody ve výši 6 let.⁸⁹

Prakticky totožný konstrukt se zabitím obsahuje také trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a TZ. Na rozdíl od zabití však výsledkem není smrt oběti, nýbrž ublížení na zdraví, a to jak prosté, tak i těžké. Stejně jako zabití, tak i ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky je privilegovaná skutková podstata k trestným činům ublížení na zdraví dle § 146 TZ a těžké ublížení na zdraví dle § 145 TZ. Pokud by úmysl pachatele již od počátku nesměřoval k ublížení na zdraví, nýbrž ke smrti oběti, jednalo by se o trestný čin zabití.

5.1.8 Statistická data

Za rok 2018 Policie ČR eviduje 7479 incidentů, které vykazují znaky domácího násilí. Z tohoto počtu došlo ke dni 30. 6. 2018 k 648 vykázání. Pokud by se dalo předpokládat, že v druhé půli roku bude počet vykázání obdobný, tak se dostaneme na čísla podobná v letech 2016 a 2017. V roce 2017 bylo spácháno celkem 6624 incidentů a z toho došlo k 1348 vykázáním. V roce 2016 bylo incidentů 6071 a 1319 vykázání. Z toho vyplývá, že počet incidentů se v posledních třech letech celkem rapidně zvyšuje, přičemž počty vykázání zůstávají téměř na stejných hodnotách.

Rok	Počet incidentů	Počet vykázání
2016	6071	1319
2017	6624	1348
2018	7479	648 (ke dni 30. 6. 2018)

90

⁸⁹ Druhem pomočená žena dostala trest za zabití, žalobkyně ustoupila (cit. 23. 2. 2019). Dostupné z https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/kramarikova-soud-druh-pomocil-vrazda-zabiti-faltusova.A180510_085458_pardubice-zpravy_skn

⁹⁰ Tato data mi byla poskytnuta vrchní komisařkou Policie ČR kpt. Bc. Evou Kropáčovou dne 13. 2. 2019 prostřednictvím e-mailové komunikace

Co se týká jednotlivých trestných činů, které souvisejí s domácím násilím, tak trestný čin týraní osoby žijící ve společném dle § 199 TZ byl v roce 2018 Policií ČR registrován v 465 případech. Z tohoto počtu jich bylo celkem objasněno 388. Jedná se tedy o poměrně vysokou úspěšnost v objasněnosti těchto případů (83 %). 134 případů bylo spácháno opakovaně trestanými osobami. Poměrně nezanedbatelný počet těchto činů byl spáchán pod vlivem alkoholu - 67 nebo návykové látky - 77, z čehož je tedy patrné, že návykové látky hrají v případech domácího násilí významnou roli. Trestný čin týraní svěřené osoby dle § 198 TZ byl v roce 2018 registrován v 163 případech, z toho celkem objasněno 105 případů, což je opět poměrně vysoké číslo. Návykové látky - 6, ani alkohol - 4 zde nehrají příliš významnou roli. Opakovaně trestanými osobami došlo ke spáchání 22 případů.

Znásilnění dle § 185 TZ bylo registrováno v 651 případech, z čehož 479 bylo objasněno. I zde hrají poměrně velkou roli návykové látky – 60 případů a alkohol – 55 případů. Opakovaně trestané osoby spáchaly trestný čin znásilnění ve 131 případech.

Omezování osobní svobody dle § 171 TZ a zbavení osobní svobody dle § 170 TZ bylo registrováno ve 155 případech, celkem objasněno 125 případů. Opakovaně trestanými osobami bylo spácháno v 53 případech a alkohol – 3 a návykové látky – 3 zde příliš roli nehrají.

Nebezpečné pronásledování dle § 354 TZ bylo registrováno v 363 případech, z toho objasněno 301 případů. Opakovaně trestané osoby se tohoto trestného činu dopustili v 99 případech. Pod vlivem alkoholu v 9 případech a pod vlivem návykové látky v 12 případech.

Vražda motivována osobními vztahy dle § 140 TZ byla spáchána v 65 případech, z toho objasněno 63 případů, což je extrémně vysoká míra objasněnosti 96,92 %. Opakovaně trestanými osobami byla spáchána ve 22 případech a opět zde hrají velkou roli návykové látky a alkohol, neboť v součtu tvořily přes polovinu případů. Zabití dle § 141 TZ nebylo spácháno ani jednou, což je pro mě značně překvapivé.

Vydírání dle § 175 TZ naopak bylo spácháno v počtu vysokém, a to 1087. Objasněno bylo v 846 případech. Opakovaně trestanými osobami spácháno v 365 případech. Návykové látky hrály roli v 51 případech a alkohol ve 46.

Nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ bylo registrováno v 1884 případech, objasněno opět poměrně hodně, a to 1727 případů. Opakovaně trestané osoby se jej dopustily v 700 případech a návykové látky ze byly zastoupeny v počtu 304 a alkohol v počtu 281.⁹¹

⁹¹ Statistická data převzata z přehledů kriminality Policie ČR (cit. k 23. 2. 2019). Dostupné z <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2018.aspx>

1.1. – 31.12.2018	Týrání osoby žijící ve společném obydlí	Týrání svěřené osoby	Znásilnění	Omezování + zbavení osobní svobody	Nebezpečné pronásledování
	§ 199	§ 198	§185	§ 170-171	§354
Počet registrovaných	465	163	651	155	363
Objasněno celkem	388	105	479	125	301
Spácháno opakovaně trestanými osobami	134	22	131	53	99
Spácháno pod vlivem návykové látky	77	6	60	3	12
Spácháno pod vlivem alkoholu	67	4	55	3	9

1.1.-31.12.2018	Vražda Motivová ná osobními vztahy § 140	Zabití § 141	Vydírání §175	Nebezpečné vyhrožování § 353
	Počet registrovaných	65	0	1087
Objasněno celkem	63	0	846	1727
Spácháno opakovaně trestanými osobami	22	0	365	700
Spácháno pod vlivem návykové látky	21	0	51	304
Spácháno pod vlivem alkoholu	18	0	46	281

5.2 Trestní právo procesní

5.2.1 Podání trestního oznámení

Trestní právo procesní je upraveno v zákoně č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ“). Neboť domácí násilí je problémem, který se odehrává obvykle za zavřenými dveřmi, není toto jednání příliš jednoduše odhalitelné a orgány činné v trestním řízení obvykle potřebují nějaký impuls k tomu, aby se o takovém jednání dozvěděli.

Oznámení může podat oběť, ale i někdo z jejího okolí, komu se oběť svěří. Odhodlání oběti k podání trestního oznámení bývá obvykle minimální a oběti poměrně dlouhou dobu, v porovnání s hlášením ostatních trestných činů, vyčkávají. Nejvíce problematická je situace u seniorů, kteří mohou mít obavu z odložení do domova důchodců nebo často ke svému dítěti mají tak silný citový vztah, že nejsou schopni na něj páchání trestné činnosti ohlásit.

Poměrně komplikovaná je situace, kdy se oběť dostaví k lékaři, který provede její vyšetření, při kterém se mu oběť svěří, že je na ní pácháno domácí násilí. Lékař je totiž vázán lékařskou mlčenlivostí, a to dle ust. § 51 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Dle tohoto zákona musí lékařský personál zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. K prolomení této mlčenlivosti však dochází trestním zákoníkem, a to konkrétně ust. § 368 TZ - Neoznámení trestného činu. Dle tohoto ustanovení je každý, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že někdo spáchal trestný čin, který je v ustanovení uveden, oznámit takový čin bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Poněkud problematický je však výčet jednotlivých trestných činů, neboť právě trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí mezi nimi chybí. Pokud se tedy lékař dozví, že je jeho pacient obětí domácího násilí, nemůže se odvolávat na prolomení mlčenlivosti trestním zákoníkem, nýbrž by o této skutečnosti měl zachovat mlčenlivost. Jediné trestné činy, které souvisejí s domácím násilím, a které je lékař povinen oznámit jsou trestný čin těžkého ublížení na zdraví a týrání svěřené osoby.

Při úvahách *de lege ferenda* se samozřejmě nabízí otázka, zda by neměl být výčet trestných činů ve skutkové podstatě Neoznámení trestného činu, rozšířen, a to alespoň o týrání osoby žijící ve společném obydlí nebo o znásilnění. Odpovědět na tuto otázku je poměrně obtížné. Na jednu stranu vnímám oběti domácího násilí jako velice zranitelné osoby, kterým by měla být podána pomocná ruka, a možná právě ohlášení pachatele prostřednictvím lékařského zařízení by spustilo zahájení trestního stíhání proti pachateli, na což třeba oběť sama nemá mnohdy odvalu. Na druhou stranu se jedná o tak soukromé a intimní záležitosti, že pro některé oběti může být naprosto nepředstavitelné o takovýchto věcech hovořit a v žádném případě si nepřejí, aby byly propírány nejprve policejními orgány a následně ještě při jednání před soudem, případně medializovány. Je otázkou, zda by měl toto rozhodnutí za oběť učinit zrovna lékař. Pokud bych se měla přiklonit na některou stranu, tak bych spíše byla toho názoru, že je v prvé řadě důležité, aby oběť dospěla sama k názoru, že chce s danou situací něco dělat a následně se sama, případně prostřednictvím advokáta obrátila na policii.

S obdobným návrhem již v roce 2017 přišlo Ministerstvo práce a sociálních věcí, které plánovalo rozšířit výčet činů, jejichž neoznámení je trestné mimo jiné o znásilnění, pohlavní zneužití, sexuální nátlak nebo svádění k pohlavnímu styku.⁹²

V praxi trestní oznámení přijímá od obětí, či jiných osob nejčastěji policejní orgán. V některých větších městech, jako například Brno nebo Ostrava vznikají specializované policejní Skupiny domácího násilí. V těchto skupinách působí policisté, kteří se zaměřují výlučně na problematiku domácího násilí. Výhodou je tedy jejich odbornost a znalost dané problematiky. Zároveň drží službu po dobu 24 hodin, takže jsou tyto odborní policisté k zastížení nepřetržitě. Dle mého názoru je vytváření takovýchto skupin velice žádoucí a mělo by k němu postupně dojít přinejmenším ve všech krajských městech, ideálně pak i ve městech okresních. Jsem si vědoma toho, že policie se dlouhodobě potýká s nedostatkem zaměstnanců a finančních prostředků, nicméně s ohledem na specifika domácího násilí se zapojení

⁹² Za neoznámení sexuálního násilí až tři roky vězení, navrhuje ministerstvo. (cit. 23. 2. 2019) Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-nasili-novela-trestniho-zakoniku-ministerstvo-prace-a-socialnich-veci-ministerstvo-spravedl.A171113_132315_domaci_bja

specializovaných skupin jeví jako velice žádoucí. Policista zná dobře poměry v daném místě a pokud dochází k opakovaným problémům, tak i poměry v konkrétní rodině. Zároveň se policista naučí jak pracovat s oběťmi i pachateli a může přispět k účinnému vyřešení problému, aniž by docházelo k sekundární viktimizaci oběti nebo byla alespoň co nejvíce minimalizována.

To, že policie se opravdu věnuje tomu, aby ve vztahu k obětem domácího násilí bylo postupováno obezřetně, dokazuje i vydání Metodické příručky č. 1/2010, která slouží k tomu, aby policisté dokázali vyhodnotit, zda se skutečně jedná o domácí násilí a jak při něm postupovat. Více k této příručce a diagnostické metodě SARA DN uvádím v kapitole, která se zabývá vykááním pachatele ze společné domácnosti.

Pro domácí násilí je specifické, že trestní řízení začíná obvykle na základě trestního oznámení podaného obětí a zároveň některé trestné činy, které spadají pod pojem domácího násilí, jsou takové trestné činy, u kterých je možné zahájit trestní stíhání jen se souhlasem poškozeného dle § 163 odst. 1 TŘ. Z trestných činů, které byly uvedeny v předchozí kapitole, jsou to znásilnění, pokud k němu došlo mezi manžely, partnery nebo druhy, dále trestné činy omezování osobní svobody a nebezpečné pronásledování proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh nebo jiná osoba v poměru rodinném nebo obdobném, jejíž újmu by pociťoval jako svou vlastní (dále jen „osoba blízka“)).

Stíhání se souhlasem poškozeného představuje poměrně velký zásah do zásady legality a oficiality a jeho účelem je, aby stát nezasahoval do rodinného a soukromého života osob, neboť trestní stíhání bez souhlasu poškozeného by mohlo mít na rodinný život zásadní a negativní vliv. Dle Nejvyššího soudu *„je ust. § 163 TŘ jistým průlomem do zásady legality a oficiality. U vyjmenovaných trestných činů řeší konflikt veřejného zájmu na trestním stíhání a zájmu poškozeného, který má blízký vztah k pachateli, a to ve prospěch poškozeného, který může být v důsledku potrestání pachatele rovněž nepřímou postižen. Na souhlas je třeba se poškozeného*

výslovně dotázat, a to podle možností ještě před zahájením trestního stíhání. Za předpokladu, že je souhlas poškozeného k trestnímu stíhání dán, postupují orgány činné v trestním řízení stejně jako v řízení o trestném činu, ohledně něž se souhlas nevyžaduje. Nicméně odepření souhlasu k trestnímu stíhání nebo jeho vzetí zpět je důvodem nepřijatelnosti trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. i) tr. ř.⁹³

Souhlasu poškozeného není třeba mimo jiné tehdy, když je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Je na orgánech činných v trestním řízení, aby rozeznaly, zda je zde některá z výše uvedených okolností, která oběti zamezuje udělení souhlasu.

Pro posouzení nutnosti obdržet souhlas osoby poškozené je přitom rozhodující vztah mezi pachatelem (resp. obviněným) a poškozeným v době vedení trestního stíhání, nikoliv v době spáchání trestného činu (viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 01. 06. 2005, sp. zn. 3 Tdo 567/2005).⁹⁴ Může se dokonce stát, že k proměnlivosti toho, zda je vztah pachatel – oběť vztahem blízkých osob, může dojít v průběhu trvání trestního řízení. Případné změny je potřeba brát v úvahu. V případě, že by například již pachatel přestal být osobou blízkou, ztratila by oběť možnost odvolat svůj souhlas s jeho trestním stíháním. A naopak, pokud by se oběť s pachatelem rozešla a následně se v průběhu trestního řízení vrátili k sobě, stává se vztah mezi obětí a pachatelem znovu vztah mezi osobami blízkými a oběť může svůj souhlas se stíháním pachatele odvolat.

Bude velice zajímavé sledovat, jakým směrem se v tomto ohledu bude trestní řád ubírat po ratifikaci Istanbulské úmluvy. Pokud k ratifikaci dojde, tak jednou ze změn, které by měly v trestním řádu nastat, by bylo zrušení dispoziční zásady ve vztahu k trestným činům a přestupkům, které souvisí s domácím násilím.

⁹³ NS 2227/2016, Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2016, sp. Zn. 3 Tdo 405/2016

⁹⁴ Trestní stíhání se souhlasem poškozené osoby blízké, (cit. 22. 2. 2019). Dostupné z <https://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-stihani-se-souhlasem-poskozene-osoby-blizke-106466.html>

V praxi bohužel existují i případy, kdy je v souvislosti s domácím násilím podáno křivé obvinění. V nedávné době se v médiích objevila zpráva, že žena obvinila svého muže z brutálního násilí, svazování a nucení k prostituci. Muž byl umístěn do vazby, kde strávil tři čtvrtě roku, a nakonec se ukázalo, že žena si vše vymyslela, protože na svého muže žárlila.⁹⁵ Takováto křivá obvinění nejsou v případech domácího násilí nic výjimečného. Na internetu dokonce vznikají i skupiny, ve kterých si ženy radí, jak vykonstruovat falešné obvinění. Toto jednání jim mnohdy má posloužit jako zbraň na manžela v případě rozvodu a určování péče o dítě. Pozoruhodné je, že tyto ženy nepodávají rovnou trestní oznámení, nýbrž nejprve začnou obcházet nejrůznější intervenční centra, kde posbírají rady, následně se obrátí na OSPOD a nebojí se ani podat návrh na předběžné opatření upravující styk dítěte s otcem.⁹⁶

V tomto případě by však falešné oběti měly pamatovat na to, že se dopouští trestného činu křivého obvinění dle § 345 TZ, za které hrozí odnětí svobody až na dvě léta, a pokud je učiněno v úmyslu přivodit jinému trestní stíhání, tak až na tři léta. Dle mého názoru by nejúčinnějším řešením bylo důsledné postihování trestných činů křivého obvinění a zvýšení jejich trestní sazby. Křivé obvinění totiž může oběti ublížit opravdu vážným způsobem a poškodit její reputaci jak v osobním, tak i pracovním životě.

- **Soukromá žaloba v trestním řízení**

Při zmínění souhlasu poškozeného se zahájením trestního stíhání nelze opomenout názory, které by v českém právním řádu opětovně uvítaly tzv. soukromou žalobu v trestním řízení. Soukromá žaloba není v českém právním řádu ničím novým, neboť zde fungovala mezi lety 1850 – 1950, kdy byla novým trestním řádem zrušena. Opětovné zavedení soukromé žaloby by dalo poškozenému

⁹⁵ Muž strávil tři čtvrtě roku ve vazbě kvůli křivému obvinění z týrání. (cit. 23. 2. 2019) Dostupné z <https://www.novinky.cz/krimi/486363-muz-stravil-tri-ctvrte-roku-ve-vazbe-kvuli-krivemu-obvineni-z-tyrani.html>

⁹⁶ Na internetu si ženy radí, jak obvinít manžely ze sexuálních útoků na děti. (cit. 23. 2. 2019) Dostupné z <https://www.novinky.cz/krimi/448235-na-internetu-si-zeny-radi-jak-obvinit-manzely-ze-sexualnich-utoku-na-deti.html>

významné procesní možnosti, kterými by se mohl domáhat u soudu svých práv. Fakticky by tedy došlo k tomu, že monopol trestního stíhání by z rukou státu přešel buď zcela, nebo částečně do rukou poškozeného.

Ač jsem si vědoma, že zavedení tohoto institutu by si vyžádalo rozsáhlou novelizaci trestního řádu a rozhodně by se nemohlo vztahovat na všechny trestné činy, mohlo by při jeho zavedení dojít k ulehčení práce orgánům činným v trestním řízení a zároveň i finančním úsporám, když by náklady řízení byl nucen hradit poškozený.

V případě znovuzavedení tohoto institutu by bylo nutné jej omezit pouze na ty trestné činy, kterými je zasažena primárně soukromá sféra poškozeného a zásah do veřejného zájmu je až na druhém místě. Poměrně problematické je určit míru zásahu do veřejného zájmu. Tento zájem totiž každý vnímá subjektivně. Dle mého názoru však právě trestné činy, které souvisejí s domácím násilím jsou typické tím, že u nich dochází především k zasažení osobní sféry poškozeného, jeho psychiky a jeho zdraví. Veřejný zájem je zde spíše druhotný. Pokud by tedy Česká republika uvažovalo o znovuzavedení soukromé žaloby v trestním řízení, jsem toho názoru, že právě trestné činy navázané na domácí násilí by měly být pod soukromé žaloby zahrnuty. Nicméně se přikláním k tomu názoru, že by podání obžaloby nemělo být zcela odejmuto z kompetencí státního zástupce. Spíše bych uvítala řešení v podobě subsidiární žaloby, kdy by obžalobu mohl podat jak státní zástupce, tak i poškozený, a to především z toho důvodu, že mnoho poškozených nemá odvahu se vrhnout do komplikovaného soudního sporu nebo k tomuto nemají potřebné finanční prostředky. V návaznosti na to, by pak mohlo docházet k odpírání spravedlnosti méně výdělečným osobám, a to považuji zejména v trestněprávním řízení za nepřípustné.

Návrh na zavedení soukromé žaloby do trestního řádu byl připraven již v roce 2008, avšak nebyl úspěšný. Zastánci soukromé žaloby uvádí, že by poškozený nemusel být odkázán pouze na orgány činné v trestním řízení, které se mnohdy bagatelními problémy z nejrůznějších důvodů vůbec nezabývají a mnohdy dochází k odložení věci, neboť nebyl nalezen pachatel. Zde je však na místě protiargument,

se kterým se ztotožňuji i já osobně, a to ten, že vůbec není jisté, že poškozenému by zásadně pomohlo, pokud by měl možnost podat žalobu ve svých rukou. Přece jen státní zástupce v trestněprávním řízení slouží jako garant toho, že bude možné pachatele postavit před soud a věc projednat. Poškození obvykle do svých kauz vnáší mnoho emocí a nedokážou se na věc podívat s potřebným nadhledem. Mohlo by tak docházet k situacím, že by poškozený obžalobu podal, ale soudem by bylo následně zjištěno, že se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání.

Jedním ze zastánců institutu soukromé žaloby je předseda Nejvyššího soudu ČR Pavel Šámal, který zastává názor, že trestní řád by měl obsahovat buď soukromou žalobu nebo subsidiární žalobu, čímž by došlo ke kontrole poškozeného nad rolí státního zástupce. V případě, by státní zástupce trestní stíhání nezačal, poškozený by mohl docílit bez ohledu na názor státního zástupce provedení trestního řízení.⁹⁷

Institut soukromých žalob není ničím cizím ani v zemích EU, přičemž nejširší úprava je v Maďarsku, kde existuje dokonce více než 12 soukromožalobních deliktů. Dalšími zeměmi, které soukromou žalobu využívají jsou Rakousko, Německo, Bulharsko, Finsko, Litva, Španělsko a Dánsko.⁹⁸

5.2.2 Důkazní prostředky v trestním řízení související s domácím násilím

V případě, že policejní orgán dospěje k závěru, že na základě provedeného prověřování vše nasvědčuje tomu, že došlo ke spáchání trestného činu, zahájí trestní stíhání dle § 160 TR. *Oběť již při podání trestního oznámení může policejním orgánům předložit důkazy na podporu svých tvrzení. Při fyzickém týrání mohou být důležité zprávy ošetřujících lékařů o poraněních, která oběť následkem útoku utrpěla. Vedle těchto důkazů může oběť policejnímu orgánu, a v případě řízení před soudem i soudu, předložit také důkazy nepřímé, např. roztržené nebo krví potřísněné oblečení, fotografie škod domácnosti a další. Některé zdroje dokonce navrhuji, aby*

⁹⁷ Prof. Pavel Šámal: Trestní řád je pro společnost, nikoli pro soudce a státní zástupce. (cit. 22. 2. 2019). Dostupné z <http://www.ceska-justice.cz/2014/04/prof-pavel-samal-trestni-rad-je-pro-spolecnost-nikoli-pro-soudce-a-statni-zastupce/>

⁹⁸ Gřivna, T., Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). Trestněprávní revue 12/2005, s. 317

si oběť vedla deník incidentů, do něhož by si zapisovala průběh každého jednotlivého incidentu včetně přesných citací rozhovorů, data a času, kdy k němu došlo. Mimoto má oběť také možnost provést důkaz znaleckým posudkem, pokud policejnímu orgánu předloží příslušnou doložkou opatřený znalecký posudek.⁹⁹

Výpověď obviněného je jak důkazním prostředkem, tak zároveň i jeho obhajobou. Obviněný nemá povinnost vypovídat, naopak se jedná o jeho právo. Jestliže odmítne vypovídat, není možné tuto skutečnost považovat za důkaz viny.¹⁰⁰ K výpovědi obviněného je tedy potřeba přistupovat s určitou rezervou, neboť je možné, že obviněný bude při výpovědi lhát, zamlčovat nebo překrucovat pravdu. Samozřejmě nelze předpokládat, že výpověď obviněného je zcela jistě lživá, nicméně soud musí brát na zřetel, že výpověď obviněného je zcela specifickým důkazem, a tak je k němu třeba i přistupovat.

V případech domácího násilí se výpověď pachatele často dostává do kontrastu s dalším důkazním prostředkem v podobě výpovědi oběti jako poškozené osoby. Pachatel samozřejmě bude ve svých výpovědích, jak v rámci výslechu policejním orgánem během trestního stíhání, tak při samotném výslechu během řízení před soudem, zpravidla svou vinu nebo existenci domácího násilí popírat. Přitom to vždy nemusí být zatajování pravdy. Někteří pachatelé na utrpení způsobovaném oběti nespátřují nic špatného, ale naopak je chápou jako svůj nárok. Takový pachatel pak samozřejmě bude vypovídat dle toho, co on sám považuje za pravdu. Jelikož v podobných případech je pachatel přesvědčen, že se ničeho nedopustil, bude jeho výpověď často sebejistá a klidná, což ještě více umocní kontrast s často zmatenou, nesouvislou a mnohdy i strachem ovlivněnou výpovědí oběti. Je pak na soudu, aby obě výpovědi zhodnotil nejprve každou samostatně a následně v jejich vzájemných souvislostech a vypořádal se s nimi v odůvodnění rozsudku.¹⁰¹

⁹⁹ Krahulová, Lucie. Specifika dokazování domácího násilí. Trestněprávní revue. 2012, č. 11-12, s. 263-269

¹⁰⁰ Musil, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2003.

¹⁰¹ Krahulová, Lucie. Specifika dokazování domácího násilí. Trestněprávní revue. 2012, č. 11-12, s. 263-269

Výpověď poškozené osoby je povinná v případě, kdy poškozená osoba vystupuje v řízení jako svědek. V takové situaci se na oběť vztahují veškerá ustanovení trestního řádu o výpovědi svědka. Pro případy domácího násilí je typické, že oběť bývá zároveň i svědkem. Svědek je povinen se na předvolání dostavit a vypovídat. V případě, že se svědek bez řádné omluvy nedostaví, může být předveden. Zajímavá situace však nastává při aplikaci ust. § 100 TR, který stanoví, že svědek má právo odepřít výpověď je-li příbuzným nebo způsobil-li by nebezpečí trestního stíhání obviněnému, který je v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. Může tedy dojít k situaci, kdy poškozená osoba, která je předvolána jako svědek odmítne svědčit ze zákonem uvedených důvodů, což není ničím ojedinělým, neboť se oběť může vrátit v průběhu trestního řízení k pachateli a vše si rozmyslet. Na rozdíl od obviněného je poškozený, v případě, že je vyslýchán jako svědek, povinen vypovídat pravdu a nic nezamlčovat. V případě, že by vypověděl lživě, mohl by se dopustit trestného činu křivé výpovědi. Poškozenému musí být umožněno, aby souvisle vypověděl vše, co o věci ví a následně může být dotazován. Velice důležité je, aby ze strany všech orgánů činných v trestním řízení docházelo k maximálnímu šetření osobnosti svědka. Vzhledem k tomu, že domácí násilí je pro oběti velice traumatizující a při jejich výslechu si celou situaci musí opakovaně ve své hlavě přehrávat, je obzvláště důležité, aby s poškozeným bylo zacházeno velice opatrně a s jistou dávkou empatie.

Výpověď svědků je na místě v takových případech, kdy o domácím násilí věděl i někdo z okolí pachatele oběti, jako například sousedé, přátelé, kolegové z práce nebo rodina. Tito svědci mohou často vypovídat o tom, že si všimli poranění, která měla oběť nebo o jejím psychickém rozpoložení. Může však dojít k situaci, že domácí násilí má i své očitě svědky, kdy například děti musejí přihlížet násilí, které páchá jejich otec na matce nebo naopak. Takovéto děti se pak stávají nepřímými oběťmi domácího násilí a je nutné s nimi zacházet ve speciálním režimu – jejich výslech provádět obzvláště opatrně s přihlédnutím k jejich rozumové a mravní vyspělosti a to tak, aby nemusel být znovu opakován. K výslechu bývá často přizván také pedagog nebo dětský psycholog, kteří mají zkušenosti s komunikací s dítětem, a jeho výslech může být proveden formou hry, kdy se používají nejrůznější pomůcky, jako třeba hadrové panenky a podobně. *Přítomnost rodiče či*

*rodičů je vyloučena naopak v případě, že rodiče zároveň ve věci mají postavení svědka, jsou na věci zainteresováni jako poškození anebo dokonce by mohli přicházet v úvahu jejich trestní stíhání. Totéž platí i v případě, pokud je možno učinit závěr, že osoba mladší než osmnácti let nebude v přítomnosti rodičů schopna nebo ochotna vypovídat pravdu.*¹⁰² Výslech dítěte, které je přímým svědkem domácího násilí v rodině má často velice zásadní význam pro usvědčení pachatele. I z tohoto důvodu je potřeba k výslechu přistupovat obezřetně a neklást dítěti návodné nebo sugestivní otázky, aby se necítilo tlačeno do určité odpovědi, a nakonec nevypovídalo lživě jen proto, že má pocit, že se od něj určitá odpověď očekává.

Znalecký posudek bývá u případů domácího násilí velice častým důkazem. Znalci jsou upraveni v ust. § 105 a násl. TŘ. Znalec bývá pověřen v takovém případě, kdy je potřeba k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení odborných znalostí. Znalec je povinný se k soudu dostavit a zároveň nesmí podat křivou výpověď ani vědomě nepravdivý znalecký posudek. Znalec se ve svém odborném posudku musí omezit pouze na zkoumání odborného problému. Nikoli na právní hodnocení či hodnocení ostatních důkazů v dané věci. V případech domácího násilí bývají nejčastější znalecké posudky z oboru lékařství. Zkoumána bývají obvykle poranění oběti, jakým způsobem k nim docházelo, jak velké byly intenzity, zda mohou naplňovat zákonná kritéria těžkého ublížení na zdraví, či zda oběť utrpěla v důsledku domácího násilí nějakou psychickou újmu. Znaleckému zkoumání nemusí být podrobena jen oběť, ale může to být i pachatel, u kterého se tímto způsobem vylučuje či potvrzuje přítomnost duševní poruchy.

Ohledání se koná, mají-li být přímým pozorováním objasněny skutečnosti důležité pro trestní řízení. Dle trestního řádu je možné provést prohlídku těla a jiné podobné úkony, prohlídku a pitvu mrtvoly a vyšetření duševního stavu. Každý je povinen se podrobit prohlídce těla, pokud je třeba zjistit, zda na něm jsou stopy nebo následky trestného činu. Prohlídku musí provést lékař, anebo osoba stejného pohlaví. Při prohlídce musí být šetřena důstojnost ohledávané osoby. Prohlídka může být provedena jak na oběti, tak i na pachateli. U pachatele se obvykle zkoumá,

¹⁰² Nejvyšší státní zastupitelství České republiky dne (cit. 27. 4. 2018). Dostupné z <http://www.nsz.cz/index.php/cs/ohroene-osoby-a-pokozeni/ochrana-deti>

zda jsou na jeho těle patrný nějaké stopy po zápasu, jako např. kousancem škrábance apod.

Prohlídka oběti domácího násilí sestává ze dvou etap. Nejprve se provede prohlídka oděvu za účelem zajištění možných biologických stop v podobě spermatu, slin nebo krve pachatele, a současně se veškerý oděv oběti včetně spodního prádla zajistí. Tato etapa je stěžejní zejména v případech násilí sexuálního. Následuje lékařská prohlídka, při níž se zkoumá fyzický i psychický stav oběti a možné stopy na jejím těle, jako jsou např. oděrky, hematomy, popřípadě přítomnost spermatu v genitálních oblastech oběti. Lékařskou prohlídku provádí lékař, který o provedené prohlídce sestavuje lékařskou zprávu a současně také zajišťuje odběr biologického materiálu.¹⁰³

Osoba musí také strpět zkoušku krve nebo odběr biologického materiálu, který nezasahuje do její tělesné integrity. V případě, že je podezření, že došlo ke smrti vlivem trestné činnosti, musí být mrtvola prohlédnuta a pitvána. Exhumaci mrtvoly smí nařídit pouze předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. K vyšetřování duševního stavu se přibírá znalec z oboru psychiatrie.

5.2.3 Předběžná opatření dle trestního řádu

Trestní řád zakotvuje institut předběžných opatření, která smí být obviněnému uložena tehdy, pokud existuje důvodná obava, že bude trestnou činností opakovat nebo že dokoná pokus o trestný čin. Předběžná opatření byla do trestního řádu zakotvena zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, který nabyl účinnosti dne 1. 8. 2013.

Predběžná opatření lze uložit pouze tehdy, pokud jsou zřejmé důvody k podezření, že skutek spáchala obviněná osoba a účelu předběžného opatření nelze dosáhnout i jiným opatřením. Opatření slouží zejména k ochraně poškozeného, a to jeho života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti. *Ve vztahu k poškozenému –*

¹⁰³ Konrád, Z. Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím. Praha: Policejní akademie České republiky, 2007

oběti trestného činu – jde zejména o ochranu před prohlubováním primární viktimizace a prevenci před sekundární či opakovanou viktimizací. Tato ochrana se uskutečňuje zejména omezením kontaktu mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí.¹⁰⁴

Předběžná opatření mohou být uložena až poté, co bylo proti obviněnému zahájeno trestní stíhání. O předběžném opatření zákazu styku s určitými osobami rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. O uložení ostatních předběžných opatření souvisejících s domácím násilím rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Oběť domácího násilí však samozřejmě může k uložení předběžného opatření dát podnět. V případě akutní potřeby vykázat násilníka z domácnosti je aplikován institut vykázání dle zákona o Policii ČR. Ten je však možné uložit pouze na 10 dní. Předběžným opatřením dle trestního řádu může dojít k prodloužení vykázání, za podmínek uvedených níže. Dále pak připadá v úvahu postup dle zákona o zvláštních řízeních soudních, který je rozpracován v následující kapitole.

Předběžná opatření dle trestního řádu mohou trvat tak dlouho, dokud to vyžaduje jejich účel, nejdéle však do právní moci rozhodnutí, kterým se trestní řízení končí.

Možnými předběžnými opatřeními, která lze uložit pachatelům v souvislosti s pácháním domácího násilí jsou:

- **Zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky**
- **Zákaz vstupu do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí**

¹⁰⁴ Jelínek J., Předběžná opatření v trestním řízení. Bulletin advokacie 5/2013, s. 27

Zákaz styku s určitými osobami spočívá v zákazu jakéhokoliv kontaktování nebo vyhledávání určitých osob, a to i prostřednictvím sítě elektronických komunikací nebo jiných prostředků.

Zákaz vstupu do obydlí spočívá v nepřístupnosti vstupu obviněného do společného bydlí, které obývá s poškozeným, a do jeho bezprostředního okolí. V případě, že již došlo k vykázání obviněného dle zákona o Policii ČR, dojde k zákazu vstupu do obydlí až od prvního dne následujícího po skončení vykázání.

V případě, že pachatel nesplní uložené předběžné opatření umožňuje trestní řád, aby takovému pachateli byla uložena pořádková pokuta, uložen jiný druh předběžného opatření nebo aby byl pachatel vzat do vazby. Ačkoliv trestní řád přímo tuto možnost neuvádí, tak nesplnění uloženého předběžného opatření může být podřazeno pod skutkovou podstatu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 TZ.

Zajímavou problematikou je vzájemný vztah mezi předběžnými opatřeními dle trestního řádu a dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. K tomuto vztahu se vyjádřil i Ústavní soud, který vyslovil, že oba typy opatření *mají shodný účel spočívající v poskytnutí včasné a prozatímní ochrany (života, zdraví, svobody či důstojnosti) dotčenému jednotlivci (poškozenému, resp. oběti trestného činu), příp. jeho blízkým proti škodlivému chování odpůrce (obviněného) s nimi žijícího ve společné domácnosti.*¹⁰⁵ Právní úprava nikterak nevylučuje, aby byl podán návrh jak v civilním řízení, tak i trestním, nicméně státní zástupce by měl vždy postupovat zejména podle trestního řádu. Je poněkud pozoruhodné, že zákonodárci ponechali státnímu zástupci pravomoc zahájit řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí i přesto, že státní zástupce je významnou osobou i co se týká přijetí předběžného opatření dle trestního řádu.

¹⁰⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. Zn. II ÚS 3512/14, publikováno 22/2014 Usu. Sbírnka nálezů a usnesení ÚS, 75/2014

5.2.4 Práva oběti domácího násilí dle trestního řádu

Trestní řád přináší obětem trestných činů hned několik práv, přičemž některá z těchto práv jsou současně uvedena i v zákoně o obětech trestných činů. Na následujících řádcích bych se ráda podrobněji podívala na některá práva dle trestního řádu, která jsou zejména typická pro oběti domácího násilí.

Mezi práva poškozeného patří právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížení do spisů, účast na sjednávání dohody o vině a trestu, účast na hlavním líčení a veřejném zasedání konaném o odvolání nebo schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení právo na vyjádření se k věci.

Poškozený má právo žádat náhradu škody v penězích, nemajetkovou újmu nebo vydání bezdůvodného obohacení. V případě, že poškozený tento nárok uplatní včas, tedy nejpozději při hlavním líčení před zahájením dokazování, uloží soud v odsuzujícím rozsudku pachateli též povinnost nahradit majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu. Projednání tohoto nároku je provedeno v tzv. adhezním řízení. Adhezním řízením není žádná zvláštní část trestního řízení, nýbrž je jeho součástí. Tento způsob nárokování si náhrady škody může být pro oběti o dost rychlejší a zároveň levnější, než kdyby podávali soukromoprávní žalobu na náhradu škody. V civilním řízení musí žalobce nejprve zaplatit soudní poplatek, jehož výše se odvíjí od požadované náhrady škody a následně v případě neunesení důkazního břemene musí počítat s tím, že bude žalovanému hradit náhradu nákladů řízení. Nic takového se poškozenému v rámci trestního řízení stát nemůže, tudíž lze jedinečně doporučit, aby se poškozený se svým nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení připojil.

Zatímco náhrada škody v penězích představuje poměrně jednoznačný institut, tak pojem nemajetková újma může přinášet určité potíže. *Nemajetková újma je typem újmy, která oproti škodě pokrývá nepříznivý dopad škodné události do jiných než majetkových hodnot. Bylo by možno ji nazvat i škodou morální, ideální,*

imateriální, za kterou poškozenému může náležet peněžité – materiální – satisfakce (odškodnění, odčinění).¹⁰⁶

Vyčíslení nemajetkové újmy může být velice obtížné, neboť je složité a individuální posoudit dopad, který trestný čin na poškozeného měl. Zejména je tomu z toho důvodu, že každá oběť vnímá způsobenou újmu subjektivně a na každou oběť má trestná činnost jiné dopady a následky. V některých případech může postačovat i například pouhá omluva, nicméně domnívám se, že v případech domácího násilí lze jako přiměřené zadostiučinění považovat pouze finanční plnění. Obecným východiskem pro stanovení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění je ust. § 2957 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který stanoví, že způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala. Při ublížení na zdraví je pachatel povinen nahradit veškeré finanční výdaje, které poškozený měl s péčí o zdraví a zároveň částku, která poškozenému vynahradí utrpěnou bolest.

V období od 28. 2. 2003 do 31. 12. 2013 existovala vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, která stanovovala výši poskytovaných náhrad za bolest a ztížení společenského uplatnění, která exaktně každému typu zranění přidělovala body, na základě kterých se pak vypočetla výše částky. Zrušením této vyhlášky došlo dle mého názoru i ke zrušení předvídatelnosti rozhodování soudů. Od dubna 2014 však existuje Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy, díky čemuž se soudy mohou opět opřít o nějaké východisko při rozhodování o výši újmy. Skutečnost, že je tato Metodika využívána

¹⁰⁶ Vojtek, P., Púry, F. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. Soudní rozhledy. 2017, č. 11-12, str. 346-352

skutečně i v praxi prokazuje i Usnesení Nejvyššího soudu z 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016, když dovedl, že „nemajetková újma vyvolaná ublížením na zdraví má být odčiněna v penězích plně, případně podle zásad slušnosti, přičemž však zákon nestanoví žádná konkrétní kritéria, která má zvažovat soud rozhodující o náhradě za bolest, ztížení společenského uplatnění či další nemajetkové újmy. Za účelem objektivizace a medicínské klasifikace vytrpěných újem na zdraví byl vypracován systém označovaný jako Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (§ 2958 ObčZ), jejíž základní východiska byla publikována pod č. 63/2014 Sb. rozh. obč. Postup v ní popsany má plnit zákonný princip slušnosti (§ 2958 věta druhá ObčZ) i požadavek legitimního očekávání (§ 13 ObčZ). Z něj vyplývá nutnost vypracovat znalecký posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, na jehož podkladě lze rozhodnout v adhezním řízení o nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví (§ 228 odst. 1 TrŘ)“¹⁰⁷

V některých případech, zejména bylo-li by potřeba provádět další dokazování, které by protáhlo trestní řízení nebo nelze-li dle výsledků dosavadního dokazování náhradu škody nebo nemajetkové újmy přiřknout, soud poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, případně před jiným příslušným orgánem. Soud odkáže poškozeného na občanskoprávní řízení také tehdy, pokud mu v řízení trestním přiznal jen část požadovaného nároku. Zároveň také soud odkáže poškozeného na občanskoprávní řízení vždy, pokud je obviněný obžaloby zproštěn.

K zajištění nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je možné zajistit majetek obviněného až do pravděpodobné výše škody nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení. Toto lze učinit na návrh poškozeného nebo státního zástupce.

Dle trestního řádu má poškozený, který je obětí dle zákona o obětech trestných činů (mezi tyto oběti patří i oběti domácího násilí) také právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu z 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016, publikováno v Trestněprávním revue, 2/2018

spáchaný čin na jeho dosavadní život. Oběť může prohlášení provést buď ústně, nebo písemně do protokolu. V takovém případě pak soud prohlášení provádí jako listinný důkaz. V prohlášení by zejména mělo být uvedeno, jaký dopad měl trestný čin na fyzické a psychické zdraví oběti.

Poškozený má právo zvolit si zmocněnce, kterým může být právnická i fyzická osoba. Tato osoba může být současně i jeho důvěrníkem. Nejčastěji v praxi zmocněncem bývá advokát. Oběti domácího násilí, kterým byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, a které osvědčí, že nemají dostatek prostředků, aby si hradily náklady na zmocněnce, mohou na základě rozhodnutí soudu získat nárok na bezplatnou právní pomoc nebo na právní pomoc za sníženou odměnu. Zakotvení tohoto procesního práva poškozeného vyrovnalo nerovnost mezi poškozeným a pachatelem, neboť i pachatel má za splnění určitých podmínek právo na bezplatné zastoupení.¹⁰⁸ Právě pro oběti domácího násilí, které mohou být osobami, které jsou nejvíce ohroženi chudobou, je možnost bezplatného zastoupení velice důležitá.

Jak již bylo detailněji rozvedeno výše, tak za účelem ochrany před prohlubováním primární viktimizace poškozeného a za účelem ochrany způsobení sekundární viktimizace, lze v rámci trestního řízení přistoupit k předběžnému opatření zákazu styku s poškozeným nebo zákazu vstupu do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí.

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného poučit o veškerých jeho právech a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. Poškozený musí být poučen i o tom, že může dojít ke sjednání dohody o vině a trestu a že v takovém případě může uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o této dohodě. Orgány činné v trestním řízení poškozeného poučí také o jeho právech vyplývajících ze zákona o obětech trestných činů, pokud má poškozený postavení oběti dle tohoto zákona.

¹⁰⁸ Jelínek, J. Poškozený po novele trestního řádu 2001. Bulletin advokacie. 2001, č. 11-12, str. 61-68

V neposlední řadě se poškozený svých procesních práv může rovněž výslovným prohlášením vzdát.

5.3 Zákon o obětech trestných činů

Zákon o obětech trestných činů byl zákonodárci přijat v roce 2013. Cesta k přijetí zákona o obětech trestných činů začala však již o mnohem dříve, když v roce 1991 došlo k založení Bílého kruhu bezpečí – občanského sdružení, které si kladlo za cíl pomáhat obětem trestné činnosti. Postupně začaly být zakládány i další nestátní organizace, které se zaměřují na pomoc obětem trestných činů, poskytování psychologické i právní pomoci.

První zákon upravující specificky pomoc ve prospěch obětí trestných činů v České republice představuje již několikrát novelizovaný zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti z roku 1997, jehož hlavním smyslem bylo nabídnout oběti násilného trestného činu finanční pomoc jako kompenzaci utrpěné újmy. Problémem této právní úpravy byly příliš striktní podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci, které fakticky znamenaly určitou formu diskriminace majetnějších poškozených.¹⁰⁹ Čas ukázal, že nejen diskriminace majetnějších poškozených představuje problém. Dalším problémem bylo také to, že obětem se nedostávalo náležité psychologické a sociální péče. Tyto nedostatky se tak staly hlavním podnětem pro přípravu nového zákona.

Zákon o obětech trestných činů byl vyústěním závazku vlády České republiky, která ve svém programovém prohlášení ze dne 4. 8. 2010 uvedla, že posílí práva obětí trestné činnosti. Tento závazek se rovněž objevil i ve vládní Strategii boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015. Návrh zákona pochází z dílny ministerstva spravedlnosti a inspirován byl mimo jiné i Evropskou úmluvou o odškodňování obětí násilných trestných činů. *Zákon také implementuje závazky vyplývající z dokumentů přijatých k podpoře obětí trestných činů na úrovni evropské legislativy, jako jsou např. rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. 3.*

¹⁰⁹ Válková, H., Grívna, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, str. 83-87

2001 o postavení obětí v trestním řízení a nová směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje uvedené rámcové rozhodnutí. Zároveň nový zákon plní požadavek vyjádřený v Doporučení Rady Evropy Rec(2006)8 ohledně odpovědnosti státu zajistit pro oběti trestné činnosti v potřebném rozsahu systematickou pomoc a odpovídající služby.¹¹⁰

Zákon byl připravován za přispění odborné skupiny složené ze zástupců Nejvyššího soudu, Nejvyššího státního zastupitelství, odborů Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, advokátů, akademických pracovníků, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci a nevládních organizací, které se zabývají pomocí obětem trestných činů (Bílý kruh bezpečí, In Iustitia, La Strada a Liga lidských práv). Na přípravě zákona tedy participovali odborníci ze všech právních oblastí a zároveň i odborníci z neziskových organizací, jejichž zapojení do přípravy zákona považují za velice důležité a přínosné, neboť právě tito lidé jsou ti, kteří s oběťmi domácího násilí přichází do osobního kontaktu.

Účelem zákona měla být „*snaha jednak přispět k tomu, aby oběť trestného činu přestala být pojmána jako pouhý objekt trestního řízení a zdroj informací, a jednak snaha přispět k tomu, aby byla posílena práva oběti neprocesního charakteru, zahrnující zejména právo na respektování její důstojnosti, na poskytování a přijímání informací, právo být slyšen, právo na peněžitou pomoc a v neposlední řadě právo na usnadnění přístupu ke komplexní odborné pomoci.*“¹¹¹ Do okamžiku, než došlo k přijetí tohoto zákona, nebyla práva obětí trestných činů komplexně obsažena v žádném právním předpise. Navíc v minulosti nebylo příliš pohlíženo na psychické utrpení, kterým si každá oběť trestné činnosti musí projít.

¹¹⁰ Válková, H., Gřivna, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, str. 83-87

¹¹¹ Zpráva Ministerstva spravedlnosti pro jednání Republikového výboru pro prevenci kriminality dne 29. 3. 2012 (cit. 18. 4. 2018). Dostupné z www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx

Zákon je členěn do 12 částí, přičemž první část se zabývá právy obětí trestných činů a podporou subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů a následující části zákona pojednávají o změnách jiných právních předpisů.

Zákon přichází s rozlišením mezi obětí a mezi zvláště zranitelnou obětí. Oběť je zde definována jako *„fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.“*¹¹²

Za zvláště zranitelnou oběť zákon považuje *„dítě; osobu, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy; oběť trestného činu obchodování s lidmi nebo trestného činu teroristického útoku; oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchaní trestného činu nebo závislost na ní.“*¹¹³

Je tedy evidentní, že oběti domácího násilí budou v naprosté většině patřit mezi takzvané zvláště zranitelné oběti, neboť se jedná o oběti, na kterých mnohdy

¹¹² § 2 odst. 2 a 3 zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

¹¹³ § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

dochází k páčání trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Téměř vždy se pak tyto oběti řadí do kategorií trestných činů zahrnujících nátlak, násilí či pohrůžku násilím.

Zákon dále vymezuje základní zásady, mezi které patří následující:

- je třeba považovat za oběť každého, kdo se cítí být obětí, nejde-li o zjevné zneužití postavení oběti
- existují-li pochybnosti, zda je oběť zvlášť zranitelnou, je třeba ji za zvlášť zranitelnou považovat
- na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen
- osobnost a důstojnost oběti musí být respektována, musí k ní být přistupováno zdvořile, šetrně a musí jí být vycházeno vstříc
- k oběti se přistupuje s ohledem na její věk, zdravotní stav včetně psychického stavu, rozumovou vyspělost, kulturní identitu a to tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy nebo nedocházelo k druhotné újmě
- oběť je nositelem práv dle zákona bez ohledu na rasu, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru, světový názor nebo státní občanství
- oběť musí být srozumitelně informována o svých právech a musí jí být umožněno tato uplatnit
- Policie ČR spolupracuje se subjekty, které poskytují pomoc obětem trestných činů.

Oběti trestných činů mají dle zákona právo na poskytnutí odborné pomoci ze strany subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Tyto subjekty obětem poskytují nejčastěji psychologické, sociální poradenství a právní pomoc. Tato pomoc je ze zákona zvlášť zranitelným obětem poskytována bezplatně, nicméně může být poskytována bezplatně i ostatním obětem trestné činnosti. Právní pomoc mohou za úplatu obětem poskytovat pouze advokáti. Dle výzkumu vlivu zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti (dále v této práci označován jako „Výzkum“) uvedlo 51,3 % respondentů, že dostupnost psychologických služeb je po zavedení zákona snadná, 69,9 % respondentů hodnotí

za snadnou nebo velmi snadnou dostupnost sociálního poradenství a 69,3 % hodnotí za snadnou nebo velmi snadnou dostupnost právní pomoci.¹¹⁴

Oběti mají dále právo na poskytování informací, které se týkají věci, v níž se staly obětí trestné činnosti. Co se týká práva na poskytování informací, tak toto právo je velice důležité, neboť dle Výzkumu bylo zjištěno, že před zavedením zákona oběti vůbec neměly povědomí o svých právech, nevěděly o existenci institucí, které jim mohou pomoci a v neposlední řadě byly přesvědčeni, že jakákoliv forma pomoci bude finančně nákladná, což je odrazovalo od toho, aby svou situaci řešily.

V případě, že by mohlo být ohroženo bezpečí oběti, je policie povinna provést opatření, které zajistí její bezpečnost. Za podmínek stanovených trestním řádem může být zajištěno i utajení totožnosti a podoby oběti v postavení svědka. V případě, že o to oběť požádá, je možné vést veškeré osobní údaje o její osobě odděleně od ostatních částí spisu.

Ochrana před druhotnou újmou je pro oběti domácího násilí obzvláště důležitá, neboť v jejich případě existuje vysoká pravděpodobnost sekundární viktimizace, kdy necitlivý přístup ze strany třetích osob může způsobit prohloubení traumatu oběti. Mezi ochranu před druhotnou újmou se řadí právo zvláště zranitelné oběti na zabránění kontaktu s osobou označenou za pachatele. Oběť má také nárok na podání vysvětlení a výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví, přičemž je nutné při tomto výslechu postupovat obzvláště citlivě s ohledem na konkrétní okolnosti, které oběť činí zranitelnou. Oběť má právo, aby jí k úkonům trestního řízení doprovázel důvěrník, kterého si oběť sama zvolí. Důvěrníkem může být i zmocněnec oběti, ale nesmí to být obviněný, obhájce, svědek, znalec nebo tlumočnick a nemůže zasahovat do průběhu jednotlivých úkonů. Důvěrník je pro oběť velice důležitý z psychického hlediska. I kdyby všechny orgány činné v trestním řízení se kterými oběť přijde do styku, byly na sto procent profesionální, stále jsou to pro

¹¹⁴ Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení oběti trestných činů a návrhy a doporučení pro praxi. SocioFactor s.r.o., 2018 (cit. 23. 2. 2019). Dostupné z <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>

obět' cizí lidé a dle mého názoru je přítomnost důvěrné osoby při jednotlivých úkonech nenahraditelná.

Zavedení nového institutu prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život (§ 22) převzatého z anglosaské právní úpravy (victim impact statement), prostřednictvím něhož se nově dostává oběti možnost vyjádřit se k tomu, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život, a tak se alespoň zčásti citově vyrovnat s tím, co se jí stalo, lze pokládat za jedno z klíčových nových oprávnění oběti. Takové prohlášení může oběť učinit ústně i písemně, a to v kterémkoliv stadiu trestního řízení, přičemž jej soud může využít jako důležitého vodítka při svém rozhodování o konkrétním druhu a výši ukládaného trestu (individualizace soudního trestání) a o přiznání uplatněného nároku oběti na náhradu nemajetkové škody v penězích. V neposlední řadě se prohlášení oběti může stát důležitým mementem i pro pachatele, aby začal přemýšlet o tom, co vše svým činem způsobil a jaké možnosti se mu k jeho odčinění nabízejí.¹¹⁵

Zákon dále zakotvuje právo na peněžitou pomoc za předpokladu splnění podmínek, které jsou v zákoně taxativně stanoveny. Její výše se odvíjí od jednotlivých případů. Peněžítá pomoc se poskytuje buď v paušální částce, nebo ve výši, která představuje prokázanou ztrátu na výdělku a náklady spojené s léčením. Maximum nesmí přesáhnout částku 200.000,- Kč. Právo na peněžitou pomoc má oběť, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, pozůstalá osoba po oběti a oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby. Tato peněžítá pomoc má obětem pomoci překonat obtížnou situaci, ve které se ocitly a v neposlední řadě toto pro řadu obětí bude představovat i určité zadostiučinění.

V závěru první části zákona je pak upravena podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů. Tuto podporu poskytuje ministerstvo spravedlnosti subjektům prostřednictvím dotací ze státního rozpočtu. Aby subjekt měl nárok na podporu, musí být akreditován. Ministerstvo vede na svých webových stránkách

¹¹⁵ Válková, H., Grívna, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. Trestněprávní revue. 2013, č. 4, str. 83-87

www.justice.cz registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, ve kterém jsou uvedeni akreditované subjekty, střediska Probační a mediační služby a advokáti, které ministerstvo do registru zapisuje na základě jejich žádosti, ve které souhlasí s poskytováním právní pomoci v omezeném rozsahu bezplatně. Do registru je možné nahlížet bezplatně.

- **Prostor pro zlepšení postavení obětí**

I přesto, že zákon přinesl výrazné vylepšení postavení obětí domácího násilí, samozřejmě zde stále existuje mnoho aspektů, které by mohly být zdokonaleny. V první řadě je dle mého názoru důležité, aby oběť měla k dispozici kvalitního právního zástupce, který oběti dokáže být oporou nejen ohledně právních postupů ve věci, nýbrž i po stránce psychické. Z Výzkumu vyplývá, že velká část advokátů s poškozenými pracuje jen minimálně a zejména v menších regionech může být opravdovým problémem narazit na advokáta, který by měl zkušenosti při zastupování obětí. K vylepšení této situace by mohly přispět například povinná školení, která by byla organizována Českou advokátní komorou.

Podobná povinná školení by byla žádoucí i pro policisty, neboť i přes velké zlepšení přístupu policistů, z Výzkumu vyplynulo, že oběti se občas stále setkávají s policisty, kteří s nimi nejednají v souladu se všemi zásadami. Jak již v této práci bylo zmíněno, tak v oblasti domácího násilí jsou snahy o zavedení profesionálních policejních týmů specializovaných na domácí násilí, které jsou vybaveny informacemi o tom, jak s oběťmi zacházet. S ohledem na skutečnost, že tyto týmy neoperují v rámci celé České republiky, je žádoucí, aby nezasvěcení policisté byli v oblasti domácího násilí proškolení.

Jako poměrně problematická byla Výzkumem vyhodnocena peněžité pomoci, na kterou mají oběti trestných činů nárok. Jen 1,4 % respondentů uvedlo, že peněžité pomoci je poskytována včas a 19,6 % respondentů uvedlo, že je poskytována relativně včas. Proces vyplácení peněžité pomoci je údajně příliš zdoluhavý a není schopen účelně vyřešit finanční tíseň oběti. Rozhodně by bylo žádoucí, aby se proces vyplácení peněžité pomoci zrychlil, čímž by byl naplněn její účel, tedy snaha o překonání tíživého období oběti.

Závěrem je však třeba konstatovat, že zákon o obětech trestných činů je rozhodně významným legislativním přínosem a zásadním způsobem zlepšuje postavení obětí v trestním řízení a snaží se v co nejvyšší míře zamezit její sekundární viktimizaci, která je u obětí domácího násilí obzvláště riziková. I dnes, kdy společenské povědomí o domácím násilí stoupá, se stále můžeme v nejrůznějších internetových diskuzích dočíst názory typu, že si za to oběť může sama, že měla od tyрана odejít a podobně.

Jednání orgánů činných v trestním řízení s oběťmi se dle mého názoru zlepšuje, ale samozřejmě je zde extrémně důležitý lidský faktor, neboť psané právo je sice jedna věc, ale důležité je zejména to, jakým způsobem se orgány činné v trestním řízení k obětem skutečně chovají.

6 Domácí násilí v mimotrestních předpisech

Legislativa České republiky upravuje případy domácího násilí a obranu proti nim i v mimotrestních předpisech. Zcela zásadní je zejména poměrně nový institut vykázání, který umožňuje obětem domácího násilí vyřešit dočasně svoji situaci vykázáním násilníka, a to až na dobu 10 dnů. Na institut vykázání navazuje úprava v zákoně o zvláštních řízeních soudních, který upravuje vykázání ze společného obydlí prostřednictvím předběžného opatření. Důležitou součástí pomoci obětem domácího násilí představuje i zákon o sociálních službách, který zavádí intervenční centra, prostřednictvím kterých se obětem dostává psychologické a právní pomoci, případně mohou skrze tato centra získat i dočasný azyl. V neposlední řadě je důležité také zmínit zákon o některých přestupcích, neboť v případě, že domácí násilí nenaplnuje znaky některé ze skutkových podstat trestného zákoníku, může být čin vyhodnocen jako přestupek.

6.1 Institut vykázání

Institut vykázání je v českém právu poměrně novým instrumentem. Legislativně upraven je teprve od 1. 1. 2007, kdy byl zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, zakotven do tehdejšího zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky pod ust. § 21a až 21d. V současné době tento zákon již není účinný a byl nahrazen zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „zákon o Policii ČR“). *Vzorem pro přípravu tohoto zákona byla rakouská právní úprava – „Spolkový zákon na ochranu před násilím v rodině“ – Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie (GeSchG), Spolková sbírka zákonů 759, ročník 1996, vydáný dne 30. prosince 1996.*¹¹⁶ Současně se zavedením institutu vykázání došlo také k novelizaci občanského soudního řádu, do kterého bylo přidáno ust. § 76b zvláštní předběžné opatření. V současné době je i tato úprava již neúčinná, neboť byla nahrazena zákonem o zvláštních řízeních soudních.

¹¹⁶ Kočová, K. Domácí násilí a tzv. vykázání – nový institut právního řádu ČR. Bulletin advokacie. 2007, č. 10, str. 34-38

Z ust. § 44 současného zákona o Policii ČR vyplývá, že policie je oprávněna ze společného obydlí i z jeho bezprostředního okolí vykázat osobu, u které lze důvodně předpokládat, že se dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti. Tato osoba smí být vykázána i ve své nepřítomnosti. Vykázání je možné provést na dobu 10 dní, přičemž tuto dobu není možné žádným způsobem zkrátit, a to ani tehdy, souhlasí-li s tím ohrožená osoba. Vykázání není sankcí, nýbrž preventivním opatřením, které má působit na nebezpečné chování násilníka. Z právního pohledu se nejedná o správní rozhodnutí, nýbrž o faktický úkon. Důvodová zpráva k zákonu o Policii ČR přirovnává vykázání k oprávnění inspektora ČOI znehodnotit zdravotně závadné zboží pouze na základě faktického úkonu, bez vydání rozhodnutí.

Policie provedení vykázání oznamuje ohrožené i vykázané osobě ústně a potvrzení o vykázání jim předá v písemné podobě. Součástí tohoto potvrzení je také vymezení prostoru, na který se vykázání vztahuje, uvedení totožnosti vykázané i ohrožené osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a adresa útvaru policie, u kterého si vykázaná osoba může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání. Osobu není možné o vykázání zpravit například telefonicky, jelikož zákon výslovně uvádí, že vykázání se oznamuje ústně. Navíc se jedná o zásadní omezení vlastnického práva vykázané osoby a zároveň také práva na nedotknutelnost obydlí. Je tedy nutné, aby se policista vykázání účastnil osobně, a to i za účelem ztotožnění zúčastněných subjektů.¹¹⁷

Policie určuje územní rozsah prostoru, na které se vykázání vztahuje podle míry požadavku účinné preventivní ochrany ohrožené útokem. Pokud by měl být v důsledku vykázání ohrožen provoz objektu nebo znemožněn výkon zaměstnání vykázané osoby, police o této skutečnosti bezodkladně vyrozumí provozovatele objektu nebo zaměstnavatele vykázané osoby. Při provádění vykázání by měla být na místě přítomna také nezúčastněná osoba, což není nutné dodržet, hrozí-li nebezpečí z prodlení.

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 12. 2003, sp. zn. 9 Aps 11/2013

V případech, kdy vykázaná osoba není vykázání přítomna, policie je povinna vykázanou osobu poučit o jejích právech a povinnostech ihned při prvním kontaktu s touto osobu. Pokud by vykázaná osoba s vykázáním nesouhlasila, může hned na místě podat námitky. Námitky mohou být podány i písemně, a to k příslušnému krajskému ředitelství policie ČR do 3 dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání. Pokud by krajské ředitelství Policie ČR zjistilo, že nebyly splněny veškeré zákonné podmínky pro vykázání, je povinno toto vykázání ukončit a bez zbytečného odkladu vyrozumět ohroženou a vykázanou osobu. Ve starém zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii ČR bylo opravným prostředkem proti vykázání odvolání, což vyjadřovalo dřívější pojetí institutu vykázání jakožto správního rozhodnutí.

Policie je povinna poskytnout ohrožené osobě poučení o tom, že má možnost podat návrh na vydání předběžného opatření, má možnost využít psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí a dále ohroženou osobu poučí o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policie při vykázání přihlíží.

Policie je povinna do 3 dnů od vykázání provést kontrolu, zda vykázaná osoba dodržuje povinnosti vyplývající z vykázání.

- **Práva a povinnosti vykázané osoby**

Vykázaná osoba je samozřejmě povinna toto vykázání respektovat. Pokud by vykázání ignorovala, vystavila by se stíhání pro trestný čin dle ust. § 337 odst. 2 TZ Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, které ukládá trest odnětí svobody až na dvě léta tomu, kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.

Vykázaná osoba je dle zákona o Policii ČR povinna opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání, zdržet se vstupu do

vymezeného prostoru, zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou, vydat policii na její výzvu všechny klíče od společného obydlí, které drží.

Vykázaná osoba má právo si vzít ze společného obydlí věci, které slouží k její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady, a to ještě předtím než neprodleně opustí prostor, jež je vymezený v potvrzení o vykázání. Vykázaná osoba má dále právo si vzít věci, jež jsou nezbytné pro její podnikání nebo pro výkon povolání, dále si smí vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání u příslušného útvaru policie a zároveň si na čísle 158 smí ověřit oprávněnost provedení vykázání. Policie také poskytne vykázané osobě informace o možnostech jejího dalšího ubytování.

Mimo zákona o Policii ČR jsou policisté povinni se řídit i Závazným pokynem policejního prezidenta ze dne 23. 12. 2009 o provedení vykázání (dále jen „Pokyn“), který stanovuje postup při provádění vykázání. Dle tohoto pokynu smí vykázat osobu jen takový příslušník, který k tomuto byl řádně proškolen. Pokyn za typické znaky domácího násilí považuje opakovanost, postupný nárůst intenzity, jasné a nerovné rozdělení rolí mezi osobami ve společném obydlí a páčání násilí v soukromí. Policista je dále povinen uložit klíče vykázané osoby v zapečetěné obálce označené příslušným číslem jednacím na místě určeném nadřízeným. Klíče se vykázané osobě vrací oproti podpisu v potvrzení o vykázání. Policista, který vykázání provedl, vloží tuto informaci do informačního systému ETR – evidence trestního řízení, což je informační systém, který slouží k zaznamenávání průběhu trestních a přestupkových řízení.¹¹⁸

K realizaci Pokynu byla dále vydána Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky (dále jen „Příručka“). Tato Příručka vymezuje pojmy jako domácí násilí, incident, násilná osoba, ohrožená osoba, vykázaná osoba, hrozba nebezpečného útoku, hrozba zvlášť závažného útoku, společné obydlí a vykázání. Za domácí násilí Příručka považuje:

¹¹⁸ Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 23. 12. 2009 o provedení vykázání (cit. 27. 4. 2018) Dostupné z www.policie.cz/soubor/zppp-o-vykazani-166-2009-rtf.aspx

- a) přítomnost některé z forem násilí mezi osobami žijícími ve společném obydlí
- b) dlouhodobost (cyklus násilí se opakuje: růst napětí – násilný incident – zklidnění)
- c) jasně rozpoznatelné role (lze rozlišit násilnou a ohroženou osobu, vzájemné postavení je nerovné a role se v průběhu incidentů nemění)
- d) nárůst intenzity násilí (lze pozorovat, že incidenty jsou častější a krutější nebo hrozí, že se tak stane).¹¹⁹

Příručka slouží policistům zejména k tomu, aby dokázali vyhodnotit, zda se skutečně jedná o domácí násilí a zda je na místě provést vykazání. Policisté k tomuto vyhodnocení využívají metodu SARA DN. *Diagnostická metoda SARA (Spousal Assault Risk Assessment) vznikla v Kanadě a byla transformována pro práci policistů ve Švédsku. Odtud je šířena do dalších zemí. Na základě strukturovaného odborného přístupu může proškolená osoba při jejím použití zjistit rizikové faktory a kvalifikovaně odhadnout riziko dalšího domácího násilí. SARA DN obsahuje 15 strukturovaných otázek na rizikové faktory, z nichž pět otázek odhaluje rizikové faktory u násilné osoby v aktuálním vztahu, dalších pět umožní rychle zjistit rizikové faktory opět u násilné osoby v rámci obecných sklonů k násilí, tj. násilných projevů na veřejnosti. Posledních pět otázek pomáhá zjistit rizikové faktory týkající se zranitelnosti osoby ohrožené domácím násilím.*¹²⁰

¹¹⁹ Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky (cit. 27. 4. 2018) Dostupné z www.policie.cz/soubor/mp-1-2010-docx.aspx

¹²⁰ DONA linka Pomoc obětem domácího násilí (cit. 2. 5. 2018). Dostupné z <http://www.donalinka.cz/nova-praxe/metoda-sara-dn/>

NÁSILÍ VE VZTAHU K BLÍZKÉ OSOBE

ODDÍL 1

- 1) **Dopouští se násilná osoba závažného fyzického nebo sexuálního násilí?**
– např. fyzické útoky a sexuální násilí, pokusy o ně, použití zbraní
- 2) **Vyhrožuje závažným násilím, sděluje své násilné úmysly?**
– např. vyjadřuje vražedné nebo agresivní myšlenky, plány, ničí oblíbené věci ohrožené osoby
- 3) **Dochází ke stupňování fyzického/sexuálního násilí nebo výhrůžek a úmyslů ze strany násilné osoby?**
– např. zvyšuje se krutost, četnost nebo různorodost násilných činů, výhrůžek nebo úmyslů
- 4) **Porušuje násilná osoba příkazy soudu a jiná nařízení?**
– např. podmínky kauce, zkušební doby, podmíněného propuštění, trestu zákazu pobytu, společenské záruky, probace aj.
- 5) **Má násilná osoba názory a postoje, které schvalují násilí?**
– např. vyznává a omlouvá zneužívání moci a různé formy násilí, trpí chorobnou žárlivostí, má potřebu ovládat blízké osoby, zlehčuje nebo popírá dn

OBECNÉ SKLONY NÁSILNÉ OSOBY K NÁSILÍ

ODDÍL 2

- 1) **Dopouští se obecné kriminality?**
– jedná násilná osoba antisociálně na veřejnosti (tj. mimo domácí násilí), existují informace o takovém chování, je držitelem zbraně
- 2) **Jsou informace o problémech v předchozích vztazích?**
– měla násilná osoba problém vytvořit a udržet dlouhodobý důvěrný vztah (opakované opouštění partnera, násilí ve vztahu)
- 3) **Má násilná osoba pracovní nebo finanční problémy?**
– např. je dlouhodobě bez zaměstnání, často mění zaměstnání, má výrazné finanční obtíže
- 4) **Má násilná osoba problémy s toxikomanií a jinými závislostmi?**
– např. problémy spojené s užíváním nelegálních drog, alkoholu nebo předepsaných léků, s hráčskou závislostí např. na automatech
- 5) **Má násilná osoba problémy v oblasti duševního zdraví?**
– např. evidentní známky narušení kontaktu s realitou, extrémní chování vybočující mimo normu

ZRANITELNOST OHROŽENÉ OSOBY

ODDÍL 3

- 1) **Chová se ohrožená osoba rozporuplně ve vztahu k násilné osobě?**
– přestože se chce od násilné osoby odpoutat, udržuje s ní pravidelné nebo nepravidelné kontakty, popírá a omlouvá akce násilníka, svaluje vinu na sebe
- 2) **Má z násilné osoby extrémní strach?**
– tzn. hladina strachu výrazně ovlivňuje její sebeobraně chování, strach ohroženou osobu traumatizuje a ochromuje její jednání
- 3) **Má ohrožená osoba problém se zajištěním svého bezpečí?**
– riziko je veliké, pokud ohrožená osoba nemá znalosti o tom, kde a jak hledat pomoc, není schopna zajistit své bezpečí, nezná svá práva, má malé nebo žádné kontakty s přáteli a s původní rodinou
- 4) **Existují objektivní překážky, které brání zajištění bezpečí pro ohroženou osobu (nejenom v místě bydliště, ale i v zaměstnání)?**
– tato místa nezaručují bezpečí, chybí podpora od jiných osob, zdroje pomoci nejsou rychlé a lehce dosažitelné, existuje problém s dopravní obsluhou
- 5) **Má ohrožená osoba závažné osobní problémy?**
– např. problémy se zaměstnáním, s financemi, problémy právního rázu, mentální problémy, problémy s užíváním návykových látek

121

• Vliv vykázaní na rodičovská práva k dítěti

S institutem vykázaní souvisí zajímavý problém, kterým je vztah mezi dítětem a vykázaným rodičem, zejména s ohledem na rodičovská práva. Základem právního vztahu rodiče a dítěte je obsah rodičovských práv, která rodičům přiznává občanský zákoník v ust. § 858. Tato práva spočívají v péči o dítě, zejména o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění.

Je na první pohled zřejmé, že pokud dojde k vykázaní jednoho z rodičů ze společného domácnosti, ve které žije i jeho dítě, dojde k faktickému znemožnění

¹²¹ Obrázky ke zjištění rizika eskalace domácího násilí (cit. 2. 5. 2018). Dostupné z <http://www.rovnopravnost.cz/zpravy/sara-dn-1414>

výkonu rodičovských práv v plné šíři. Institut vykázání ani předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí samozřejmě rodičovská práva omezit nemohou. To smí učinit pouze soud v souladu se zákonem o zvláštních řízení soudních, kdy předmětem řízení bude rodičovská odpovědnost. Při vykázání je policie povinna informovat OSPOD, který následně rodinu kontaktuje a prošetří jaké poměry uvnitř rodiny panují.

Odlišná je situace v případě, kdy samo dítě je terčem útoků násilníka. Pokud by ani druhý rodič nemohl být zárukou řádné péče nebo by byl ohrožen život, vývoj nebo jiný důležitý zájem dítěte, může být dítě z rodiny odebráno a umístěno do vhodného prostředí. Ústavní soud dovedl, že *„rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do základních lidských práv, a proto se musí opírat o dostatečně pádné argumenty motivované zájmem dítěte. Za takové lze považovat vystavení dětí násilí nebo špatnému zacházení, pohlavnímu zneužívání či „alespoň“ nedostatek citového zázemí, znepokojivý zdravotní stav nebo psychickou nerovnováhu u rodičů, případně nevyhovující životní podmínky nebo materiální nedostatek ve spojení s dalšími okolnostmi.“*¹²²

V případě, kdy dítě není terčem násilných útoků, ale je „pouze“ přihlížejícím, nedochází při vykázání, ani při vydání předběžného opatření ve věci domácího násilí k žádnému právnímu omezení rodičovských práv vykázané osoby.

Na tomto místě je *de lege ferenda* k zamyšlení, zda by nebylo účelné, aby v některých případech bylo možné spojit předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí s řízením o omezení rodičovské odpovědnosti, a to alespoň na dočasnou dobu. Jsem si samozřejmě vědoma toho, že omezení rodičovské odpovědnosti je velice závažným krokem, nicméně v případech, kdy se jedná o rodiče násilníka, který svým jednáním působí dítěti značné psychické útrapy, když dítě musí přihlížet násilí, je omezení rodičovské odpovědnosti, byť i dočasně, zcela

¹²² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07. Publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, 47/2007

na místě. Osoba, která se dopouští domácího násilí může být pro dítě jen stěží dobrým rodičem a vhodným vzorem pro jeho vývoj.

Velkou výhodou předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí je to, že soud o návrhu musí rozhodnout do 48 hodin, a to bez jednání. V případě rozhodování o návrzích na omezení rodičovské odpovědnosti zákon soudu ukládá, aby rozhodnul s největším urychlením, zpravidla do 6 měsíců od zahájení řízení. V případě, kdy však dojde k vykázání násilníka z domácnosti a je žádoucí, aby byla omezena jeho rodičovská práva, jeví se doba 6 měsíců k vydání rozhodnutí poněkud dlouhá. Jediným institutem, prostřednictvím kterého by bylo teoreticky možné dosáhnout omezení rodičovské odpovědnosti formou předběžného opatření je postup dle § 74 a následujících zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Toto předběžné opatření je však zpoplatněno částkou ve výši 10.000,- Kč. Tato částka je zejména pro matky na mateřské dovolené, které jsou odříznuty násilníkem od všech peněz, značně nepřiměřená. Pokud by bylo možné omezení rodičovské odpovědnosti spojit s předběžným opatřením ve věci domácího násilí, byla by velkou výhodou i bezplatnost takového řízení, tudíž by nedocházelo k odpirání práva těm osobám, které si to nemohou z finančních důvodů dovolit. Právě rodiče, kteří jsou obětmi domácího násilí, se mnohdy se svými příjmy nachází na hranici chudoby a jakékoliv výdaje za soudy jsou pro ně nepřijatelné.

6.2 Prodloužení institutu vykázání formou předběžného opatření dle zákona o zvláštních řízeních soudních

Zákonná lhůta pro vykázání je maximálně 10 dní. Zkrátit ji nelze ani se souhlasem ohrožené osoby. Prodloužení této lhůty je možné formou podání návrhu na vydání předběžného opatření za předpokladu splnění podmínek uvedených v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, které tento zákon upravuje v ust. § 400 a následující.

Tato úprava navazuje na občanský zákoník, který v § 751 – 753 obsahuje zvláštní ustanovení proti domácímu násilí, které stanoví, že *stane-li se další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí*

vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet. Totéž platí i pro rozvedené manžele nebo pro ty, kteří spolu bydlí jinde než v rodinné domácnosti. Ochrany proti domácímu násilí se může dožadovat i každá jiná osoba, která žije spolu s manželi (rozvedenými manželi) ve společné domácnosti. Tato úprava tedy vymezuje okruh osob, které jsou aktivně legitimovány k podání návrhu na vydání předběžného opatření. Mimo tyto osoby je návrh na vydání předběžného opatření oprávněn podat také státní zástupce.

Návrh na vydání předběžného opatření se podává k příslušnému soudu navrhovatele a je možné jej vydat pouze na návrh. Návrh musí obsahovat vyličení skutečností, které osvědčují, že je společné bydlení navrhovatele odpůrce pro navrhovatele nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči navrhovateli nebo někomu jinému, kdo s nimi žije ve společné domácnosti a dále musí obsahovat vyličení skutečností, které osvědčují nežádoucí sledování nebo obtěžování navrhovatele.

Soud je povinen o návrhu rozhodnout do 48 hodin od jeho podání, a to bez nařízeného jednání. V případě, že soud návrhu vyhoví, uloží odpůrci předběžným opatřením, aby opustil společné obydlí, jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se v něm a ani do něj nevstupoval. Dále soud odpůrci uloží, aby nevstupoval a ani se nezdržoval v bezprostředním okolí společného obydlí a aby se nesetkával s navrhovatelem a aby se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele. Po vydání rozhodnutí má odpůrce právo odnést si z obydlí osobní dokumenty a věci sloužící k osobní potřebě.

Předběžné opatření trvá 1 měsíc od jeho vykonatelnosti. Vykonatelné je rozhodnutí okamžikem jeho vydání. V případě, že vydání předběžného opatření bude předcházet vykázání ze společného obydlí dle zákona o Policii ČR, prodlužuje se doba platnosti předběžného opatření o tu dobu, která ještě nestačila uplynout.

Například: Dne 1. 7. 2018 Policie ČR rozhodne o vykázání osoby ze společného obydlí na 10 dní, tedy do 11. 7. 2018. Týraná osoba však dne 8. 7. 2018 podá návrh soudu na předběžné opatření, o kterém soud rozhodne dne 9. 7. 2018.

Předběžné opatření by tedy mělo trvat do 9. 8. 2018, nicméně protože ještě neuplynulo celých 10 dní, na které byl násilník vykázan policií, avšak uplynulo pouze 7 dní, bude měsíční lhůta prodloužena o tyto zbývající 3 dny a předběžné opatření tedy bude trvat do 12. 8. 2018.

Předběžné opatření může být před uplynutím lhůty 10 dní na návrh prodlouženo. Okamžikem podání návrhu se prodlužuje doba trvání předběžného opatření, a to až do doby, než soud o návrhu na prodloužení rozhodne. O prodloužení předběžného opatření soud musí rozhodnout do 2 měsíců od jeho podání a k tomuto rozhodnutí soud obvykle nařizuje jednání. Při svém rozhodování soud bere v úvahu zejména trvání stavu ohrožení navrhovatele, majetkové či jiné poměry účastníků, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, na které se vztahuje předběžné opatření. Pokud soud návrhu vyhoví, smí prodloužit dobu trvání předběžného opatření jen na dobu nezbytně nutnou. Předběžné opatření zanikne nejpozději uplynutím 6 měsíců od jeho vykonatelnosti.

Předběžné opatření nemusí zcela nutně navazovat na policejní vykázaní. Návrh na vydání předběžného opatření může být klidně i prvním úkonem oběti ve věci. Je však nutné počítat s tím, že soudu bude potřeba předložit důkazní prostředky, na základě kterých soud rozhodnutí vydá. Může se jednat například o svědectví sousedů nebo třeba fotografie zachycující způsobená zranění oběti. V případě, že návrh nebude dostatečně odůvodněn, nemůže to vést k jeho automatickému zamítnutí, nýbrž soud by měl navrhovatele bezodkladně vyzvat k doplnění návrhu.

V souvislosti s předběžným opatřením se hovoří o tom, zda vykázaná osoba, u které se prokáže, že násilí nespáchala, může požadovat po státu nárok na náhradu škody ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. *Na nárok na náhradu škody z nezákonného rozhodnutí se vztahuje režim § 8 cit. zákona. Podle tohoto ustanovení lze škodu po státu požadovat až ve chvíli, kdy bylo nezákonné rozhodnutí (v daném případě předběžné opatření podle § 76b OSŘ) pro nezákonnost zrušeno. Avšak v drtivé většině případů předběžné opatření proti*

domácímu násilí zanikne proto, že uplyne zákonná lhůta jeho trvání. Zpravidla k žádnému zrušení předběžného opatření pro nezákonnost nedojde. Stát tedy za předběžné opatření vydané na základě nesprávných údajů zřejmě neodpovídá. Navrhovatel předběžného opatření však ano. Pokud se navrhovateli v případném řízení o náhradu škody nepodaří prokázat, že k domácímu násilí skutečně došlo, bude muset škodu související s vykááním z bytu zaplatit.¹²³

- **Statistická data**

V České republice došlo v roce 2017 k celkovému počtu 1348 vykáání, což bylo oproti roku 2016 o 32 vykáání více. Od zavedení institutu vykáání v roce 2007 do roku 2017 došlo více než k 50% nárůstu počtu vykáání. Počet vykáání se každým rokem zvyšuje o desítky, což lze považovat za pozitivní trend, neboť jsem toho názoru, že nedochází k navyšování počtu pachatelů, kteří se domácího násilí dopouští, nýbrž dochází k navýšení počtu případů, kdy je prostřednictvím institutu vykáání oběť alespoň dočasně odříznuta od pachatele a má tak čas učinit další kroky k vyřešení situace.

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2007-2017
Vykáání	862	679	778	1058	1430	1405	1361	1382	1306	1316	1348	12925

124

Pokud se podíváme na vykáání za rok 2017 v průběhu jednotlivých měsíců, je celkem zajímavé, že k nejnižšímu počtu vykáání došlo v měsíci září, kdy bylo vykááno 97 osob z celkového celoročního počtu 1348 vykáání. Nejvyšší počet vykáaných osob byl v lednu, celkem se jednalo o 136 osob z celkového počtu 1348

¹²³ Svoboda K., Soudní praxe při vykazování násilníka z bytu. Právní rozhledy 5/2007, s. II

¹²⁴ Statistická data převzata z webových stránek Bílého kruhu bezpečí (cit. 3. 5. 2018). Dostupné z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

vykázaných osob. Během roku 2017 bylo také z celkového počtu 1348 vykázaní provedeno 182 vykázaní opakovaně, což představuje 13,5 % všech případů.

Měsíc	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	2017
Vykázání	136	120	129	124	126	95	110	110	87	91	104	116	1348
Opakovaná	25	19	19	14	15	11	13	12	7	13	20	14	182
V procentech	18	16	15	11	12	12	12	11	8	14	19	12	13,5

125

6.3 Zákon o sociálních službách

Zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách bylo do českého právního řádu zahrnuto odborné sociální poradenství, které je poskytováno v poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí. Tato služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutickou činností a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Zákon dále zavedl institut intervenčních center, kterým je do 24 hodin od vykázaní pachatele domácího násilí doručena kopie úředního záznamu o vykázaní. Zaměstnanci intervenčního centra následně do 48 hodin od obdržení záznamu kontaktují oběť domácího násilí a nabídnou jí své služby. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti nebo i bez žádosti, a to poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby dozví. Služby intervenčních center jsou poskytovány jako ambulantní, terénní nebo pobytové (poskytnutí ubytování a poskytnutí stravy) a zahrnují sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Služby intervenčních center jsou poskytovány bezplatně. V intervenčních centrech vykonávají odbornou činnost pracovníci v sociálních službách, zdravotníci

¹²⁵ Statistická data převzata z webových stránek Bílého kruhu bezpečí (cit. 3. 5. 2018). Dostupné z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

pracovníci, pedagogičtí pracovníci, manželští a rodinní poradci a další odborní pracovníci.

Od 1. 1. 2007 byl zřízen Registr poskytovatelů sociálních služeb. Tyto služby mohou poskytovat právnické nebo fyzické osoby, které mají k této činnosti oprávnění dle zákona o sociálních službách. Z webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí vyplývá, že v současné době je v Registru uvedeno 18 intervenčních center.¹²⁶

Kraj	Název intervenčního centra
Hlavní město Praha	<ul style="list-style-type: none"> • Centrum sociálních služeb Praha
Jihočeský	<ul style="list-style-type: none"> • Diecézní charita České Budějovice
Jihomoravský	<ul style="list-style-type: none"> • SPONDEA , o.p.s.
Karlovarský	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoc v nouzi, o.p.s.
Královehradecký	<ul style="list-style-type: none"> • Oblastní charita Hradec Králové
Liberecký	<ul style="list-style-type: none"> • Centrum intervenčních a psychosociálních služeb Libereckého kraje, příspěvková organizace
Moravskoslezský	<ul style="list-style-type: none"> • Bílý kruh bezpečí, z.s. • Slezská diakonie
Olomoucký	<ul style="list-style-type: none"> • Středisko sociální prevence Olomouc, příspěvková organizace
Pardubický	<ul style="list-style-type: none"> • SKP - CENTRUM, o.p.s.
Plzeňský	<ul style="list-style-type: none"> • Diecézní charita Plzeň
Středočeský	<ul style="list-style-type: none"> • LUMA MB, z.s. • proFem - centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. • Respondeo, z. s. • Zařízení sociální intervence Kladno
Ústecký	<ul style="list-style-type: none"> • Spirála, Ústecký kraj, z. s.
Vysočina	<ul style="list-style-type: none"> • Psychocentrum - manželská a rodinná poradna Kraje Vysočina, příspěvková organizace
Zlínský	<ul style="list-style-type: none"> • Centrum poradenství pro rodinné a partnerské vztahy, příspěvková organizace

¹²⁶ Dostupné z webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí (cit. 2. 5. 2018). Dostupné z <https://www.mpsv.cz/cs/4228>

Pro nastínění činnosti jednotlivých intervenčních center jsem se rozhodla vybrat jedno z nejznámějších a na následujících řádcích přiblížit jeho činnost, přičemž jsem vycházela z informací, které spolek Bílý kruh bezpečí uvádí na svých webových stránkách www.bkb.cz.

Jedním z nejznámějších intervenčních center je spolek Bílý kruh bezpečí, z.s. který poskytuje služby na území zahrnujícím kolem 600.000 obyvatel v Moravskoslezském kraji, a to především v Ostravě, Opavě a Novém Jičíně. Bílý kruh bezpečí má celkem 12 pracovišť. Intervenční centrum se zaměřuje především na přechodnou odbornou pomoc a nehmotnou podporu osobám, které jsou ohroženy domácím násilím. Za svůj cíl si toto centrum klade pomoci uživatelům služby intervenčního centra vyřešit krizovou situaci a vrátit se k běžnému způsobu života a dále podporovat uživatele služby, aby byli sami schopni situaci vyřešit a aby využívali své přirozené sociální prostředí a síť místních a regionálních institucí. Služba je ohroženým osobám poskytována buď formou ambulantní, nebo formou terénní služby. Ambulantní služba je poskytována prostřednictvím konzultací v konzultačních hodinách během všedních dnů. Terénní služba je poskytována formou výjezdů pracovníků centra do místa pobytu osoby, a to během všedních dnů dle konzultačních hodin. Terénní služba bývá využívána pouze ve specifických případech.

Služba je obětem domácího násilí poskytována buď v režimu „vykázání“ nebo v režimu „nízkopráh“. Rozdíl mezi těmito dvěma režimy spočívá v tom, že při vykázání se intervenční centrum dozvídá o oběti prostřednictvím Policie ČR a oběť je v tomto momentu již chráněna před násilníkem tím, že násilník je vykázán ze společného obydlí. V režimu nízkopráh se však oběť na intervenční centrum obrací sama z vlastní iniciativy a panuje u ní tedy stále ohrožení ze strany násilníka.

Zásadami pro poskytování služeb je bezplatnost, diskrétnost, nestrannost a interdisciplinární spolupráce. Pracovníci centra jsou především vázání mlčenlivostí a bez souhlasu oběti nesmí být žádné její osobní údaje či jakékoliv informace o ní sděleny třetí osobě. Výjimku tvoří situace, kdy by oběť dostala pracovníka intervenčního centra do takové situace, kdy by byl v případě neoznámení určité

skutečnosti trestně odpovědný pro neoznámení nebo nepřekažení trestného činu podle ust. § 367 a § 368 trestního zákoníku. Pracovníci intervenčního centra jsou dále nestranní a pomoc poskytují obětem bez ohledu na jejich etnikum, náboženské nebo politické vyznání, sexuální orientaci, zdravotní stav apod.

Pracovníci intervenčních center se v praxi obvykle snaží obětem domácího násilí nastítnit veškeré možnosti, včetně těch právních. Ze strany pracovníků obětem však nejsou podsouvány jejich osobní názory, ani žádná hodnotící stanoviska. Ke všem zásadním rozhodnutím, jak složitou situaci řešit, musí vždy oběti domácího násilí dospět samy a učinit je na základě vlastní a svobodné vůle, vědomy si všech rizik z tohoto rozhodnutí vyplývajících.¹²⁷

Ze statistik Bílého kruhu bezpečí vyplývá, že v roce 2017 osobně navštívilo centrum 2333 osob. Z toho 1931 žen, 369 mužů a 33 párů. Zajímavé jsou statistiky, které ukazují, v jaké fázi domácího násilí lidé centrum navštíví. Nejvíce, tedy 849 osob navštívilo centrum ve stadiu vyšetřování trestné činnosti. Tento výsledek přičítám skutečnosti, že právní předpisy ukládají orgánům činným v trestním řízení povinnost informovat oběti o jejich právech. Je tedy možné, že mnoho obětí se o možnosti využití intervenčního centra dozvídá právě až při vyšetřování trestné činnosti. Pozitivním trendem je, že intervenční centra ve většině případů poskytují obětem právní a psychologickou pomoc, kterou já osobně v těchto případech považuji za velice důležitou.

¹²⁷ Bílý kruh bezpečí – základní informace o službě (cit. 3. 5. 2018). Dostupné z <http://www.domacinasili.cz/intervencni-centra/intervencni-centrum-bileho-kruhu-bezpeci-v-ostrave/zakladni-informace-o-ic/>

Uživatel centra	Počet	Okamžik příchodu	Počet
Žena	1931	Před spácháním TČ	21
		Do 14 dnů po spáchání TČ	371
Muž	369	Ve stadiu vyšetřování TČ (po 14 dnech)	849
		Ve stadiu soudního projednávání	151
Pár	33	Po vynesení rozsudku	104
		S delším časovým odstupem od TČ	209
Celkem	2333	Jindy	628

Poskytnutá pomoc	Počet
Právní	1224
Psychologická	1327
Organizační	1134
Morální	944
Doprovod – k soudu, na policii, na úřad	43

128

6.4 Přestupky na poli domácího násilí

V praxi mohou nastat i situace, kdy páchané domácí násilí nenaplní znaky žádné skutkové podstaty trestných činů a bude vyhodnoceno jako přestupek. Vzhledem k tomu, že se pokouším přinést ucelený pohled na domácí násilí, není možné téma přestupků zcela vynechat.

Přestupky jsou nově upraveny v zákoně č. 251/2016 Sb., zákon o některých přestupcích, přičemž domácí násilí, které svou intenzitou nebude dosahovat trestného činu, bude obvykle spadat po ust. § 7, který upravuje přestupky proti občanskému soužití. Přestupku proti občanskému soužití se fyzická osoba dopustí tím, že jinému ublíží na cti tím, že ho zesměšní nebo ho jiným způsobem hrubě urazí, jinému ublíží na zdraví nebo úmyslně naruší občanské soužití tak, že jinému vyhrožuje újmou na zdraví, se vůči jinému dopustí schválnosti, nebo se vůči jinému dopustí hrubého jednání. Za tyto přestupky lze jejich pachateli uložit pokutu až do výše 20.000,- Kč nebo 30.000,- Kč, je-li přestupek spáchán opakovaně. Trestem, který lze dále uložit je omezující opatření. Jedná-li se o ublížení na zdraví, vyhrožování újmou na zdraví, nepravdivé obvinění z přestupku, schválnost nebo hrubé jednání, které bylo spácháno mezi osobami blízkými, je možné zahájit a v již zahájeném řízení pokračovat pouze se souhlasem osoby přímo postižené spácháním přestupku.

Ublížení na cti, tím že je oběť zesměšněna nebo jiným způsobem hrubě uražena je hlavní podmínka k naplnění skutkové podstaty tohoto přestupku. Nezáleží, zda dojde k ublížení na cti na veřejnosti, v soukromí, před poškozeným nebo nikoliv. Podstatná také není ani forma jakou k ublížení na cti dojde. Může to být učiněno slovy, písemně, vyobrazením apod. Podstatné je, že poškozený se cítí uraženě a že jednání pachatele je způsobilé poškozeného zesměšnit nebo jiným způsobem hrubě urazit. Ublížením na cti se zabýval i Nejvyšší správní soud, který ve svém usnesení NSS 2 As 60/2006 dovodil „Pokud je totiž posuzováno, zda má být za přestupek ublížení na cti považováno pronesení hanlivého výroku, má skutečnost, zda byl tento výrok pronesen před jedinou třetí osobou, či před více takovými osobami, vliv pouze na intenzitu ublížení na cti, a nikoli na samotný jeho

fakt. Počet osob, jež výrok slyšely, tak určuje pouze závažnost přestupku, plynoucí z míry ublížení na cti, a nikoli fakt jeho spáchání“

Pokud by byl výrok učiněn v mezích čl. 17 LPS, ačkoliv by byl objektivně ironický či sarkastický, a konkrétní osoba by se jím mohla cítit uražena či vydána v posměch, nemůže naplnit znaky skutkové podstaty přestupku podle § 7 odst. 1 písm. a) nebo § 7 odst. 2 písm. a), protože vtip, ironie a sarkasmus patří ke svobodě projevu (KS v Hradci Králové 52 Ca 53/2008). Přestupku se také nedopustí například profesorka na střední škole, jestliže určitým výrokem (v posuzovaném případě se jednalo o výrok „primitivní“), který byl přiměřený dané situaci, negativním příkladem plnila jí svěřenou výchovnou funkci (NSS 2 As 60/2006). K tomu Nejvyšší správní soud doplňuje: „Stěžovateli nelze upřít právo na svobodu projevu, jehož se s odkazem na čl. 17 Listiny základních práv a svobod dovolává. Obecně zajisté též platí, že urážkou na cti nemusí být nutně každý projev subjektivně považovaný za urážlivý. (...) Současně však platí též, že nikoliv každý projev požívá bezvýjimečné a ničím nepodmiňované ochrany“ (NSS 10 As 49/2015).¹²⁹

U ublížení na zdraví je potřeba analogicky užít trestního zákoníku, který trestný čin ublížení na zdraví upravuje v ust. § 146 odst. 1 a trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti v ust. § 148 odst. 1. K rozlišení, zda se u ublížení na zdraví jedná o trestný čin nebo o přestupek je třeba zvážit škodlivost činu a jeho následek na předmětu útoku. Posuzovat se bude zejména, zda oběť byla vyražena v důsledku zranění z běžného života, jak dlouho trvala léčba, jaké tělesné nebo duševní funkce oběti byly poškozeny apod. Jako přestupek Nejvyšší správní soud posoudil ublížení na zdraví v podobě modřin, nevolnosti a oděrek nebo kousnutí od psa.

K narušení občanského soužití dojde tím způsobem, že osoba jinému

- vyhrožuje újmou na zdraví – aby byla naplněna tato skutková podstata, musí pachatel zůstat u pouhého vyhrožování,

¹²⁹ Jemelka, L., Vetešník, P. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zákon o některých přestupcích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 1052

- jiného nepravdivě obviní z přestupku – musí se jednat o situaci, kdy osoba nespáchala žádný přestupek, ale pachatel o této osobě lživě tvrdí opak,
- dopustí se vůči jinému schválnosti nebo se vůči jinému dopustí jiného hrubého jednání – schválností se rozumí hrubé jednání, které je způsobilé narušit občanské soužití. Jiné hrubé jednání pod sebe zahrnuje i pojem domácího násilí. Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí NSS 2 As 84/2009 dal za pravdu stěžovateli, který uvedl, „že musí jít o jednání, které narušuje občanské soužití takovou měrou, že podle obecného názoru a přesvědčení (zvýraznil NSS) překračuje rámec pouhé nevhodnosti (nesprávnosti). Je třeba proto důsledně odlišit jednání hrubé a jednání jinak nevhodné (např. porušení pravidel slušnosti, zdvořilosti). Hranice mezi nimi není ostrá. Určitým vodítkem pro posouzení, zda jednání je hrubé a má být postiženo jako přestupek, jsou jednání, která jsou pod písm. c) jako hrubá výslovně označena. Hrubým jednáním narušujícím občanské soužití je např. vyhrožování jinou újmou než újmou na zdraví, pomlouvání, vydírání, za podmínky, že nejde o trestný čin.“¹³⁰

Občanské soužití, jako tzv. neurčitý právní pojem, můžeme definovat jako určitý souhrn ustálených pravidel jednání a chování ve společnosti, který je založen na respektování práv ostatních lidí, jejichž dodržování v určitém čase a místě je ve společnosti obvyklé. Hrubé jednání můžeme definovat jako jednání, které má schopnost ohrozit nebo porušit zájem uvedený v § 7 a současně narušit občanské soužití. To znamená překročit rámec výše uvedených ustálených jednání a pravidel. K otázce narušení občanského soužití se vyjádřil i Nejvyšší správní soud, který uvedl: „Narušení občanského soužití je pak trestáno tehdy, dojde-li k jeho negativnímu zasažení jednáním určité intenzity, jež svojí povahou typově odpovídá jednáním uvedeným v demonstrativním výčtu hrubých jednání v § 49 zákona o přestupcích“ (NSS 7 As 12/2010).¹³¹

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 2 As 84/2009 - 64

¹³¹Jemelka, L., Vetešník, P. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zákon o některých přestupcích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1052, str. 1052.

6.5 Zákon o advokacii

Na závěr této kapitoly jsem zařadila nový institut, který byl zakotven do zákona o advokacii, a to novelou č. 258/2017 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii. Novela nabyla účinnosti 1. 7. 2018. Tato novela zavedla institut bezplatné právní pomoci, který by dle mého názoru mohl zásadně pomoci právě obětem domácího násilí, kterými jsou mnohdy matky samoživitelky, jejichž finanční situace je častokrát velice špatná a patří dokonce mezi nejvíce chudobou ohrožené skupiny obyvatel.

Institut bezplatné právní pomoci spočívá v tom, že osoba, jejíž průměrný měsíční příjem za dobu posledního půl roku od podání žádosti, nepřesahuje trojnásobek životního minima, má právo na to, aby jí Česká advokátní komora určila advokáta k poskytnutí právní porady. Právní porada je poskytována v délce minimálně 30 minut, nejvíce 120 minut za každý kalendářní rok. Dále Česká advokátní komora určí advokáta žadateli pro poskytnutí právní služby, pokud to jeho příjmové a majetkové poměry odůvodňují.

Dle názoru neziskových organizací však tato novela žádnou zásadní změnu nepřináší, neboť již dříve měli lidé možnost se na Českou advokátní komoru obrátit.¹³² Právní poradenství lze v dnešní době získat také od nejrůznějších neziskových organizací, což by však mohlo být v rozporu se zákonem o advokacii, dle kterého smějí právní služby na území ČR vykonávat pouze advokáti.

Dle mého názoru je přínosem každá novela, která zajistí snadnější přístup veřejnosti k právním službám, přínosem. Navíc poradenství skrze advokáta by mělo jeho příjemci zaručit jistou úroveň této služby, když advokát za poskytnutou radu nese plnou odpovědnost.

Pozitivní je, že mnoho advokátních kanceláří nabízí své právní služby pro vybrané klienty takzvaně pro bono, tedy bezplatně nebo za sníženou cenu. Dle mého

¹³² Právní pomoc chudým stále pokulhává. Nově mají alespoň nárok na zastupování státem placeným právníkem ve sporech s úřady (cit. 12. 2. 2019) Dostupné z <https://archiv.ihned.cz/c1-66211350-pravni-pomoc-chudym-stale-pokulhava-nove-maji-alespon-narok-na-zastupovani-statem-placeny-m-pravnikem-napriklad-i-ve-sporech-s-urady>

názoru by se počet advokátních kanceláří, které jsou ochotné své služby nabídnout pro bono, mohl rozšířit, pokud by stát tyto advokáty nějakým způsobem zvýhodnil, například daňovými slevami. Pokud by za každé poskytnuté poradenství pro bono získal advokát slevu na dani, určitě by se zvýšila ochota advokátních kanceláří poradenství zdarma poskytovat.

6.6 Otázka SJM a výživného

Zajímavý pohled na domácí násilí, které je páčáno formou ekonomického násilí, je především z pohledu společného jmění manželů, které je upraveno občanským zákoníkem v ust. § 708 a násl. Součástí společného jmění manželů je vše, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není ze společného jmění vyloučeno (dále jen „SJM“). Společné jmění manželů může být založeno zákonem, smluvně nebo soudním rozhodnutím. V případě, že je SJM založeno zákonem, tak platí, že oba manželé nakládají s majetkem společně a nerozdílně.

V rámci domácího násilí není ničím výjimečným ani ekonomické násilí, pro které je typické, že pachatel oběť odřízne od finančních prostředků, a to i přesto, že tyto prostředky jsou součástí SJM, tudíž na dispozici s nimi mají nárok oba manželé rovným dílem.

Nezřídkou dochází i k situacím, kdy násilník společné jmění vynakládá ve větších sumách bez souhlasu oběti, čímž domácnost přivádí do dluhů. Proti tomuto jednání jednoho z manželů je druhý manžel chráněn ust. § 732 občanského zákoníku, který však předpokládá, že pokud vznikne dluh proti vůli jednoho z manželů, tak tento manžel musí vůči věřiteli vyslovit s tímto dluhem nesouhlas bez zbytečného odkladu poté, co se o dluhu dozvěděl. Dle odborné literatury však praxe ukazuje, že *i když zákon zná „jak na to“, nejsou v praxi využívána předběžná opatření, kterými by ohrožený manžel mohl ochránit alespoň část prostředků ze společného jmění, které se snaží partner „vyvést“ ze společného hospodaření. Zde je třeba apelovat na*

neziskové organizace pracující s klientkami, aby jim takovéto možnosti při konzultacích přiblížily.“¹³³

Při rozhodování oběti, zda od násilníka odejít, hraje zcela zásadní roli finanční situace oběti. Oběti často bojují se strachem, že se nedokáží sami finančně zajistit, a to zejména v případech, kdy mají děti. V této situaci je žádoucí, aby oběť byla ze strany poradenských organizací či právního zástupce informována o výživném, které náleží rozvedenému manželovi, pokud se rozvedený manžel není schopen sám živit. Samozřejmostí je pak také požadavek na výživné pro nezletilé dítěte.

V souvislosti s výživným ve společnosti aktuálně rezonuje téma zálohového výživného, které má spočívat v tom, že za neplatiče výživného by toto výživné hradil stát a následně jej na neplatičích vymáhal. Na zálohové výživné by měly mít nárok pouze rodiny s nízkými příjmy, a bylo by ve výši maximálně 2.940,- Kč.¹³⁴

I přesto, že ze strany odpůrců zaznívají argumenty, že dojde k zatížení státního rozpočtu a zároveň se dá očekávat, že ne všechny dluhy stát dokáže vymoci, jsem spíše toho názoru, že tento institut by byl pro český právní řád přínosem, neboť by pomohl překonat tíživou situaci těm nejvíce ohroženým skupinám obyvatelstva. Dle informací českého rozhlasu je dnes v České republice okolo 200 tisíc samoživitelů (z 98 % se jedná o ženy) a zároveň přes 30 % žen samoživitelek žádné alimony nedostává.¹³⁵

Oproti rodičům samoživitelům má stát k dispozici odborný aparát pro efektivní vymáhání pohledávek. Rodiče samoživitelé si za účelem vymáhání dlužného výživného musí hradit advokáta, případně se sami „prokousávat“ legislativou, aby zjistili, jakým způsobem mohou výživné vymáhat, což je značně

¹³³ Ježková, V. Právev proti násilí na ženách: bílá místa české legislativy. Praha: ProFem, 2016, str. 26 - 27

¹³⁴ Zálohové výživné bylo schváleno vládou. Co to pro nás znamená? (cit. 12. 2. 2019). Dostupné z <https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/zalohove-vyzivne-bylo-schvaleno-vladou-co-to-pro-nas-znamena-1330854>

¹³⁵ Apolena Rychlíková: Zálohové výživné – šance s řadou otazníků. (cit. 12. 2. 2019). Dostupné z <https://plus.rozhlas.cz/apolena-rychlikova-zalohove-vyzivne-sance-s-radou-otazniku-7401298>

neefektivní a v mnohých případech i nemožné, neboť rodič si sám nedokáže zjistit veškeré potřebné informace a nastudovat příslušné právní předpisy v plné šíři. Pro oběti domácího násilí je tato situace extrémně náročná, neboť se mohou potýkat nejen s nedostatkem financí na hrazení služeb advokáta, nýbrž i s nedostatkem psychických sil a odhodláním danou situaci řešit. V případě, že by se do sporu vložil stát, mohlo by dojít ke zcela zásadní pomoci obětem při překonání této nelehké situace.

Dle definice Rady Evropské unie jsou za chudé považováni „*občani, jejichž zdroje (materiální, kulturní nebo sociální) jsou natolik omezené, že nedosahují na minimálně uznanou životní úroveň členské země, ve které žijí.*“¹³⁶ Za nejvíce ohroženou skupinu chudobou jsou dle dat Českého statistického úřadu považovány právě osoby, které žijí v neúplné rodině a mají děti. Jejich míra ohrožení je až 40 %.¹³⁷ Větší ohrožení se pak týká zejména žen, a to z toho důvodu, že ženy jsou obvykle ty, které zůstávají doma s dětmi, pečují o ně a o domácnost, zatímco jejich partneři vydělávají peníze. V okamžiku, kdy žena může dát dítě do školky a vrátit se zpět do práce, tak stojí před složitým úkolem, kdy svou kariéru musí „znovu nastartovat“, což může být nelehký úkol. I po návratu do práce však žena není příliš flexibilní, neboť stále musí pečovat o dítě, a to jí neumožňuje trávit budováním kariéry tolik času jako mužům.

Při úvahách *de lege ferenda* jsem dospěla k názoru, že dalším z nástrojů, který by mohl obětem pomoci při snaze v odpoutání se od násilnického partnera, by bylo zavedení sociální dávky pro oběti domácího násilí, na které by oběť měla nárok za předpokladu, že se rozhodne rodinnou domácnost, ve které docházelo k násilným atakům, opustit. Tato dávka by obětem byla poskytována ze státního rozpočtu a podmínkou by byla špatná finanční situace oběti a zároveň osamělost oběti, tedy absence blízkých příbuzných, kteří by byli schopni oběti pomoci nepříznivou situaci

¹³⁶ Budinová, A. Rizika chudoby žen postižených domácím násilím a jejich dětí. Praha: proFem, 2012, str. 11

¹³⁷Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby (cit.15. 2. 2019). Dostupné z https://www.czso.cz/documents/10180/20555411/1804120620_21.pdf/926df11d-05ba-456a-9b84-63368874bfc7?version=1.0

překlenout. Peněžní dávka by byla omezena na dobu tří měsíců a sloužila by tak opravdu pouze k překonání toho nejhoršího období.

7 Komparace se slovenským právním řádem

V důsledku téměř 75letého trvání společného československé státní si je právní řád České republiky a právní řád Slovenska velice blízký. I přes tuto blízkost zde však najdeme mnohé odlišnosti, kterými bych se v této kapitole ráda zabývala. Porovnání se slovenskou právní úpravou jsem si vybrala především z toho důvodu, že ke Slovensku máme velice blízko a zajímalo mě tedy, v jakých aspektech je právní úprava našich sousedů odlišná.

S ohledem na skutečnost, že se tato práce zabývá domácím násilím zejména z trestněprávního a kriminologického hlediska, rozhodla jsem se do této kapitoly zařadit základní právní úpravu, která se na Slovensku týká domácího násilí.

7.1 Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.

Hmotněprávní úprava je na Slovensku upravena zákonem č. 300/2005 Z.z., trestný zákon. Stejně tak, jako český trestní zákoník je i slovenský trestný zákon rozdělen na tři části, a to všeobecnou část, osobitnou část a společné, prechodné a závěrečné ustanovenia. Stejně jako český trestní zákoník, tak i slovenský trestný zákon v sobě zahrnuje několik trestných činů, ke kterým může v souvislosti s domácím násilím docházet. V této kapitole bych se ráda zaměřila na základní trestné činy, které se při páchání domácího násilí objevují.

7.1.1 Týranie blízkej osoby a zverenej osoby § 208

Skutková podstata Týrání blízké a svěřené osoby je ze slovenského trestního zákona nejpodobnější české skutkové podstatě týrání osoby žijící ve společném obydlí, ovšem s tím rozdílem, že ust. § 208 slovenského trestního zákona vůbec nepoužívá pojem společného obydlí, nýbrž k naplnění skutkové podstaty postačuje způsobení psychického nebo fyzického utrpení osobě blízké nebo takové osobě, která je v péči nebo výchově pachatele. Oproti tomu, česká právní úprava vyděluje dva trestné činy, a to týrání osoby žijící ve společném obydlí, jehož podstatou je týrání blízké osoby, která s pachatelem sdílí společné obydlí. Pro týrání osoby v péči nebo výchově pachatele má český trestní zákoník zvláštní trestný čin, kterým je Týrání svěřené osoby.

Zajímavé je, že ust. § 208 slov. TZ taxativně vyjmenovává způsoby, kterým musí být fyzické nebo psychické utrpení způsobeno. Na první pohled by se mohlo zdát, že slovenská právní úprava je v tomto bodě poněkud nedokonalá, neboť absencí slova „zejména“ lze dovodit, že výčet způsobů provedení trestného činu je uzavřený, tudíž pokud pachatel nebude oběť týrat konkrétními způsoby uvedenými ve výčtu, nebude za toto jednání postihnutelný.

Zajímavé je, že zásadní rozdíl přináší obě právní úpravy zejména v trestních sazbách, když za naplnění základní skutkové podstaty přináší slov. trestní zákon trest odnětí svobody až na 8 let, přičemž spodní hranice jsou 3 roky. Tato výše sazby je v porovnání s českou úpravou poměrně vysoká, neboť týrání osoby žijící ve společném obydlí i týrání svěřené osoby uvádějí v českém trestním zákoníku sazbu 8 let až v kvalifikované skutkové podstatě. I spodní hranice jsou o dost nižší, když u týrání osoby žijící ve společném obydlí je spodní hranice v základní skutkové podstatě 6 měsíců a u týrání svěřené osoby je to 1 rok.

7.1.2 Znásilnenie § 199, Sexuálne násilie § 200

Trestný čin znásilnění je ve slovenském trestním zákoně definován jako donucení ženy k souloži násilím nebo hrozbou bezprostředního násilí nebo zneužití bezbrannosti k takovému činu. Velice zajímavé je uvedení pohlaví oběti, z čehož vyplývá, že trestného činu znásilnění se lze dopustit pouze na ženě, což je velký rozdíl oproti české právní úpravě, kde toto určení pohlaví zcela chybí.

Naproti tomu český trestní zákoník definuje znásilnění jako donucení k pohlavnímu styku násilím, pohrůžkou násilím nebo jiné těžké újmy nebo zneužití bezbrannosti. Česká právní úprava na rozdíl od té slovenské za znásilnění považuje donucení k pohlavnímu styku, čímž se nerozumí pouze soulož, ale jakýkoliv způsob, kterým pachatel ukájí své sexuální potřeby na těle oběti. Soulož je dle sbírky soudních rozhodnutí R 6/1984 spojením dvou pohlavních orgánů muže a ženy. Trestný čin znásilnění tedy podle slovenského práva postihuje pouze takové případy, ve kterých dojde ke spojení dvou pohlavních orgánů.

Dalším rozdílem je, že v českém právu postačuje, je-li donucení k pohlavnímu styku provedeno pohrůzkou násilím, zatímco ve slovenské úpravě je potřeba pohrůžky bezprostředního násilí. U pohrůžky bezprostředního násilí je typické, že toto násilí má být pachatelem vykonáno ihned, nevyhoví-li oběť pachateli. Samotná pohrůžka násilí nemusí být vykonána ihned, ale může k ní dojít i s časovým odstupem (např. „*pokud se budeš bránit, najdu si tvoji rodinu a zabiju ji*“). Z tohoto pohledu by se tedy dalo hodnotit, že česká právní úprava je přísnější.

Slovenská úprava naproti tomu však přináší mnohem vyšší postih za dopuštění se trestného činu znásilnění, kdy při naplnění základní skutkové podstaty pachateli hrozí trest odnětí svobody na 5 až 10 let, přičemž v ČR je tento trest v rozmezí 6 měsíců až 5 let. Nutno podotknout, že základní skutková podstata znásilnění v ČR je zaměřena však spíše na méně závažné formy znásilnění. Znásilnění provedené souloží je postihováno odnětím svobody v rozmezí 2 až 5 let. I tak je však slovenská spodní hranice vyšší, z čehož by si dle mého názoru čeští zákonodárci měli konkrétně u tohoto trestného činu vzít příklad.

Pro postihování pohlavního styku, který je proveden způsobem srovnatelným se souloží existuje na Slovensku trestný čin Sexuálně násilie dle § 200, který spočívá v tom, že pachatel násilím nebo hrozbou bezprostředního násilí donutí jiného k orálnímu styku, análnímu styku nebo k jiným sexuálním praktikám anebo k tomuto činu zneužije jeho bezbrannosti. Česká úprava tyto dva trestné činy znásilnění a sexuálního násilí spojuje v jeden trestný čin znásilnění.

Pokud se podíváme na vývoj trestného činu znásilnění v českém právu, tak zjistíme, že v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., který byl platný před vydáním nového trestního zákoníku, bylo znásilnění koncipováno obdobně jako v nynější slovenské úpravě. Požadavek na to, aby obětí znásilnění byla pouze žena byl v českém trestním zákoně až do roku 2001. Zároveň až do tohoto roku byla za znásilnění považována pouze soulož, nikoli jiný obdobný pohlavní styk.

Zajímavým institutem je tzv. chráněná osoba, což je pojem, který v českém trestním právu neznáme a zároveň se jedná o pojem, který u mnoha trestných činů (nejen těch, které souvisí s domácím násilím) podmiňuje udělení vyšší trestní sazby.

Pojem chráněné osoby je definován v ust. § 139 slov. TZ a za chráněnou osobu považuje dítě, těhotnou ženu, blízkou osobu, odkázanou osobu, osobu vyššího věku, nemocnou osobu, osobu požívající ochrany podle mezinárodního práva, veřejného činitele nebo osobu, která plní svoje povinnosti uložené na základě zákona, svědka, znalce, tlumočníka, překladatele nebo zdravotnického pracovníka při výkonu zdravotnického povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví.

7.1.3 Nebezpečné pronásledovanie § 360a

Základní skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování je prakticky totožná s českou právní úpravou. Slovensko krom způsoblosti vzbudit ve druhém důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob blízkých přidává ještě možnost pronásledování, které může podstatným způsobem zhoršit kvalitu života oběti.

Na rozdíl od slovenské právní úpravy je v českém právu předpoklad, že kontaktování prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak musí být vytrvalé. Slovenská úprava výslovně vytrvalost nepožaduje, ale navíc uvádí, že může dojít i ke kontaktování prostřednictvím třetí osoby.

Výše trestu odnětí svobody je v obou úpravách jeden rok. Česká úprava má navíc ještě možnost zákazu činnosti. Trest v kvalifikované skutkové podstatě je rovněž stejný, u obou úprav je to šest měsíců až tři roky. Zde je však úprava trochu jiná, neboť ČR podmiňuje užitím vyšší trestní sazby spáchání vůči dítěti, těhotné ženě, se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami. Slovensko požaduje spáchání na chráněné osobě, závažnějším způsobem konání, ze zvláštního motivu nebo veřejně.

7.1.4 Obmezdzovanie osobnej slobody § 183

Omezování osobní svobody je ve slovenské úpravě definováno stejně jako v české, tedy jako bránění užívání osobní svobody bez oprávnění. Slovensko tento čin postihuje sazbou šest měsíců až tři roky, zatímco ČR odnětím svobody až na dvě léta.

Koncepce kvalifikovaných skutkových podstat je však naprosto odlišná. Odnětím svobody až na tři roky trestá ČR pachatele, který spáchá omezování osobní svobody v úmyslu usnadnit jiný trestný čin. Slovenské právo tuto situaci nijak neupravuje a rovnou sazbou tři roky až osm let postihuje spáchání závažnějším způsobem konání, z důvodu zvláštního motivu, jako veřejný činitel, na chráněné osobě nebo způsobí-li větší škodu. Na sedm až dvanáct let bude pachatel potrestán způsobí-li újmu na zdraví nebo smrt nebo způsobí-li značnou škodu. Co je však proti české právní úpravě naprosto zásadně odlišné je sazba dvanáct až dvacet pět let nebo doživotí, pokud bude činem způsobena smrt vícero osob, způsobena škoda velkého rozsahu nebo spáchá-li pachatel čin jako člen nebezpečného seskupení.

Trest doživotí je zde dle mého názoru naprosto nepřiměřený, a to zejména v situaci, kdy je činem způsobena škoda velkého rozsahu. V takovém případě česká právní úprava postihuje pachatele trestem „jen“ na tři až deset let, což je dle mého názoru mnohem přiměřenější než trestat pachatele na doživotí.

7.2 Institut vykázání a předběžné opatření dle občanského soudního pořádku

Institut vykázání byl do slovenského zákona o Policajnom zbore zakotven až o 2 roky později, než k tomu došlo v České republice. Stalo se tak zákonem č. 491/2008 Z.z., kterým sa mení a doplňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore ve znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Touto novelou zákona o Policajnom zbore došlo k zavedení nového ust. § 27a, který policii přinesl oprávnění vykázat z bytu, domu nebo jiného prostoru společně obývaného s ohroženou osobou. Zajímavé je sledovat vývoj délky vykázání, neboť nejprve bylo vykázání možné provést pouze na dobu 48 hodin a až od 1. 1. 2016 tato doba byla prodloužena na dobu 10 dnů, stejně jako je tomu v ČR. Tuto úpravu hodnotím jako pozitivní, neboť dle mého názoru není doba 48 hodin dostatečně dlouhá na to, aby oběť byla schopna zmobilizovat všechny své síly a začít situaci účelně řešit. Prodloužení na dobu 10 dní je tedy zcela jistě správným směrem. Zajímavé je ve slovenském zákoně i prostorové vymezení, neboť v případě vykázání se vykázaná osoba nesmí k oběti přiblížit na více než 10 metrů. Obdobné prostorové vymezení v české úpravě zcela absentuje a bývá vymezeno až

na základě konkrétního rozhodnutí. Vykázání musí rovněž proběhnout pouze ústně a je možné jej vykonat i vůči nepřítomné osobě.

Novela zákona, kterým došlo k prodloužení doby vykázání ze 48 hodin na 10 dní zároveň novelizovala i zákon o přestupcích a zavedla přísnější finanční sankce za urážku, vydání osoby na posměch nebo za vyhrožování újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním. Do té doby byla pokuta do výše 33 eur nebo 99 eur. Novelou došlo k navýšení sankce na 200 eur.

Obdobně jako v ČR, tak i na Slovensku je možné předběžným opatřením dle ust. § 74 a následující zákona č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok nařídit násilníkovi, aby nevstupoval dočasně do domu nebo bytu, ve kterém bydlí osoba ve vztahu ke které je důvodně podezřelý z násilí. O takovém návrhu soud rozhodne bezodkladně, nejpozději do 48 hodin. Tato právní úprava je tedy totožná s ČR.

7.3 Trestný poriadok č. 301/2005 Z.z.

Na rozdíl od České republiky má Slovensko poměrně novou úpravu trestního práva procesního. Jedná se o zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok (dále jen „TP“)

Vůči obviněnému může být obdobně jako je tomu v českém právu dle § 82 slov. TP uloženo přiměřené omezení spočívající v

- a) zákazu styku s určitými osobami nebo zákazu úmyslného přiblížení se k určité osobě na vzdálenost menší než 5 metrů
- b) zákazu nebo omezení kontaktu s určitou osobou v jakékoliv formě včetně kontaktování prostřednictvím elektronické komunikační služby nebo jinými obdobnými prostředky
- c) zákaz zdržování se v blízkosti obydlí určené osoby nebo v určeném místě, kde se tato osoba zdržuje nebo které navštěvuje.

Ve všech případech je soud povinen informovat určenou osobu o možnosti požádat o vydání evropského ochranného příkazu za účelem zabezpečení její ochrany na území jiného členského státu.

Úplně novým zákonem ve slovenském právu je zákon č. 274/2017 Z. z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nabył účinnosti dne 1. 1. 2018 a posiluje zcela zásadně práva obětí domácího násilí. Skutečnost, že je česká a slovenská právní úprava tohoto zákona prakticky totožná vychází z faktu, že se jedná o transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. 10. 2012, kterou se stanovují minimální normy v oblasti práv, podpory a ochrany obětí trestných činů. Slovensko bylo jednou z posledních zemí, které právní úpravu přijaly.¹³⁸

7.4 Výsledky komparace

Blížkost české i slovenské právní úpravy je patrná ve všech oblastech práva. Slovensko má velice podobně vymezené jednotlivé skutkové podstaty, v některých případech až na drobné nuance téměř totožné. Co mě při srovnání velice překvapilo je odlišnost výše trestních sazeb. Slovensko všechny uvedené trestné činy postihuje přísnějšími tresty. V jednom případě dokonce uvádí možnost trestu doživotí na místě, kde česká právní úprava uvádí maximální sazbu 10 let.

Slovenská právní úprava se mi jeví jako nepřiměřeně přísná. Uchylovat se k trestu doživotí je dle mého názoru vhodné především u těch trestných činů, které nějakým způsobem postihují lidské zdraví a lidskou důstojnost, zejména v intimní sféře.

Úprava institutů jako je vykázání nebo předběžné opatření dle občanského soudního pořádku jsou si rovněž velice blízké, stejně jako slovenský nový zákon o obětech trestných činů.

Zajímavé je, že jak u vykázání, tak i u přiměřených omezení dle trestního pořádku dochází k prostorovému vymezení zákazu přiblížení, a to v prvním případě na 10 metrů a ve druhém případě na 5 metrů. Česká právní úprava nic podobného nezná a mně osobně se tato úprava jeví jako nadbytečná. Navíc není zcela zřejmé, z jakého důvodu při užití přiměřeného omezení dochází ke snížení hranice pouze na

¹³⁸ Zákon o obetiach trestných činov (cit. 23. 2. 2019). Dostupné z <https://www.pravnenoviny.sk/zakon-o-obetiach-trestnych-cinov>

5 metrů oproti vykázání, když přitom vykázání je mírnějším prostředkem, neboť jej lze užít pouze na omezenou dobu 10 dní, zatímco přiměřené omezení trvá až do doby než dojde k jeho zrušení soudcem, přičemž délka jeho trvání není zákonem omezena.

Podobná právní úprava je zcela jistě i výsledkem skutečnosti, že Česká a Slovenská republika jsou sousedními zeměmi, obě země jsou členskými státy EU a jsou vázány stejnými mezinárodními dohodami o ochraně lidských práv.

8 Případové studie

Abych veškeré teoretické poznatky ověřila v praxi, rozhodla jsem se oslovit několik obětí domácího násilí, přičemž jedna byla z mého okolí a na zbývající jsem získala kontakt prostřednictvím internetových komunit, které obětem domácího násilí pomáhají. Respondenty jsem se pokusila získat i prostřednictvím organizace Bílý kruh bezpečí, nicméně to se mi bohužel nepodařilo s ohledem na absolutní mlčenlivost ve vztahu ke klientům organizace.

S každou z těchto osob jsem nejprve udělala rozhovor formou dotazníku. Dotazník jsem rozdělila na tři části. První částí jsou osobní údaje, pomocí kterých jsem se dozvěděla informace o sociálním zázemí oběti, jejím vzdělání a zaměstnání. Druhá část dotazníku byla zaměřena na seznámení s partnerem, jejich vztah a eskalaci domácího násilí. Třetí část dotazníku pak obsahovala otázky týkající se řešení domácího násilí. Cílem dotazníku mělo být zjištění, zda teoretické poznatky uvedené v této práci odpovídají praxi. Respondentům z mé strany byla zaručena naprostá anonymita.

I. ČÁST – OSOBNÍ ÚDAJE

<u>Pohlaví</u>	<u>Věk</u>	<u>Vzdělání</u>	<u>Zaměstnání</u>
1. Žena	44	Vysokoškolské	Učitelka
2. Žena	27	SOŠ s maturitou	Rodičovská dovolená
3. Žena	44	Střední odborné učiliště	Provozní v MŠ
4. Žena	26	Střední	Produkční
5. Žena	33	Oděvní průmyslová škola	Rodičovská dovolená

Subjektivní hodnocení finanční situace (velmi dobrá, dobrá, dostačující, nedostačující)

1. Dobrá
2. Nedostačující
3. Dostačující
4. Dobrá
5. Nedostačující

Stručný popis dětství (s kým jste vyrůstala, jaké máte na dětství vzpomínky)

1. *V úplné rodině, časté konflikty mezi rodiči*
2. *Vyrůstala jsem se sestrou a s rodiči, když mi bylo 6 let, tak se rodiče rozvedli, dále pak společný život s nevlastním otcem. Na dětství mám vcelku dobré vzpomínky, nic strašného se nedělo (kromě rozvodu, který jsem psychicky snášela špatně – docházení k psychologovi), jen matka byla velmi strachující se, neumožňovala dostatek volnosti.*
3. *Vyrůstala jsem v úplné rodině. Oba rodiče byli zaměstnaní. Otec vydělával v té době dost peněz (pracoval jako důlní záchranář). Takže finanční stránka naší rodiny bych si troufla i říct byla nadprůměrná. Měla jsem hezké na tu dobu velmi moderní oblečení, jezdili jsme občas na dovolenou do zahraničí. Ovšem chyběla mi láska, objemutí, porozumění a podpora. Žádné city, takový studený odchov.*
4. *2 starší sourozenci, v movité rodině, nejstarší bratr agresor*
5. *Dětství pěstounská péče, úžasná mamča, která ze mě vychovala člověka*

V první části dotazníku jsem si kladla za cíl zjistit pohlaví oběti, jejich věk, bytovou situaci, vzdělání, rodinný stav, zaměstnání, subjektivní hodnocení finanční situace a stručný popis dětství.

Veškeré respondentky v mém výzkumu byly ženy. I přesto, že domácí násilí se týká i mužů, jsem přesvědčena o tom, že muži tento problém považují za ještě větší tabu než ženy, neboť se domnívají, že selhali. Je to zejména z toho důvodu, že muži jsou již od dětství stavěni do role těch silných, tudíž případy domácího násilí mohou mnohdy nést i mnohem hůře než ženy, neboť jen zřídkakdy najdou odvahu, aby se se svým problémem někomu svěřili.

Věkové rozpětí respondentů bylo velice široké, což jsem předpokládala, neboť problematika domácího násilí se netýká žádné věkově vymezené skupiny lidí. Co se týče vzdělání, očekávala jsem naopak, že mezi oběťmi budou převažovat méně vzdělaní, neboť vzdělané ženy mají obvykle i vyšší příjem, tudíž u nich odpadá obava z toho, že se nedokáží uživit, která je v případech domácího násilí také velice častá. Z výsledků mého výzkumu vyplývá, že většina obětí je středoškolsky vzdělaných, nicméně překvapilo mě, že jednou z respondentek byla vysokoškolsky vzdělaná žena, která ve vztahu s násilníkem přetrvávala dokonce 15 let. Respondentka navíc svou finanční situaci subjektivně hodnotí jako dobrou. Méně překvapivá již byla skutečnost, že drtivá většina respondentek uvedla, že již během

dětství se setkala s nějakou z forem agrese a to ať již ze strany rodičů nebo ze strany sourozenců.

II. ČÁST – ESKALACE PROBLÉMU

Jak probíhal Váš vztah s partnerem?

1. *Nevím, jak odpovědět. Asi normálně.*
2. *Jako na houpačce, občas byl na chvíli klid, ale většinu vztahu hádky.*
3. *Ze začátku jsem ho odmítala, byla jsem vždycky spíše stydlivá holka. Po měsíci snažení jsem kývla na vztah, Pak vše probíhalo celkem normálně, první náš sex, postupná zamilovanost. Chodili jsme spolu 5 let. Pak jsem otěhotněla a byla svatba. Narodil se nám syn a po 4 letech přišla na svět dcera. Rozváděli jsme se téměř po 18 letech a já podala žádost o rozvod.*
4. *Spontánní, všechno rychle, rychle.*
5. *Zpočátku dobře.*

Jak dlouho jste spolu byli, než začaly problémy?

1. *Již před svatbou, během prvního roku. Blíže si nepamatují.*
2. *Problémy se vyskytly hned v počátku, ale to jsem si uvědomila až s odstupem času. V tu dobu jsem si problémy nechtěla připustit.*
3. *Vše začalo po 2 letech našeho vztahu.*
4. *Půl roku.*
5. *Jeden rok.*

Vzpomínáte si na první incident?

1. *Ano*
2. *Ano*
3. *Ano, vzpomínám. Dostala jsem první facku za to, že jsem se chtěla jít podívat na mého synovce, kterého si přivezla moje sestra z porodnice. Jeho věta zněla: „Se všichni poserte z toho mimina“, a plesk.*
4. *Ne*
5. *Jako by to bylo včera. Incidenty byly běžné, posléze se stupňovaly.*

Jak dlouho násilí trvalo?

1. *V určité VB podobě po celou dobu vztahu do rozvodu. 15 let.*
2. *Méně než jeden rok.*
3. *Trvalo téměř 16 let. Někdy byly půlroční pauzy, kdy byl klid. Někdy jen týden, a ke konci jsem byla napadána i ob den.*
4. *4 měsíce a po rozchodu ještě tak 3 měsíce.*
5. *4 roky.*

Jak se násilí projevovalo? Byly zasaženy děti?

- 1. Fyzické napadání, oddělení od finančních prostředků, ponižování, zákazy a příkazy - kam smím jít, co smím dělat, co si vzít na sebe, s kým mluvit, děti to samozřejmě vnímaly, projevilo se spíše psychickou nepohodou, úzkostlivostí, přecitlivělostí, mladší dcera nezvládla adaptaci a vstup do základní školy.*
- 2. Narušování osobního soukromí v podobě prohledávání osobních věcí a telefonu, počítače. Psychický nátlak, vulgarismy, dotyčný si v hlavě vždy vytvořil nějakou situaci, které uvěřil a snažil se mi ji vnutit a donutit mě, abych se přiznala, ačkoliv nebylo k čemu. Snažil se ve mně neustále vyvolávat strach, že mě sleduje pře IP adresy, přes kamery apod. Nutil mě do pohlavního styku a psychicky velmi ubližoval. Těžko říct, jestli bylo zasaženo i dítě, jelikož v době, kdy jsem od dotyčného utekla, jsem byla ve 3. měsíci těhotenství, ale myslím, že určitě na dítě působilo to, jak jsem se cítila a to, že po celé těhotenství jsem byla ve stresu, nejen kvůli výhružným zprávám, ale i z toho, že jsem byla na pochybách, jak zcela sama vše zvládnou.*
- 3. Ze začátku nepřemýšlel, takže co facka do obličeje, to monokl. Pak už si dával pozor a na těle nikdo nic neuvidí. Tahání za vlasy, a za ně i vláčení po podlaze, kopání do břicha. Trhání oblečení při bití. Rozřezával na mém těle oblečení a veškeré moje věci, které mu padly pod ruky větším kuchyňským nožem. Ponižování, nadávky, nic jsem sama od sebe nesměla. Přístup k penězům žádný. Rozbil mi několik telefonů, anebo mi vzal sim kartu, abych neměla spojení s nejbližšími. Poléval mi věci savem. Vyhazoval mi oblečení z okna. Vyhodil mě na krátkou dobu v zimě nahou na náš dvůr. Musela jsem klečet a odprošovat ho. Jednou mě zamknul do sklepa. Výhrůžek, že mi vezme děti a už je nikdy neuvidím, bylo nepočítaně. Vyhrožoval několikrát, že podpálí náš dům. Dětem fyzicky neubližoval. Ve většině případů mého napadení, ale byly bohužel svědky, strašně plakaly a bály se.
Syn se mě snažil i bránit.*
- 4. Psychické vydírání, facky, škracení, násilný sex, pronásledování po rozchodu.*
- 5. Nedával finance, urážky, nadával všemi nadávkami, ponižování a omezování. Děti v tom vyrůstaly.*

Druhá část dotazníku směřovala k tomu, aby oběti popsaly svůj vztah s násilníkem. Zajímalo mě, zda se nějaké problémy objevily již na začátku vztahu, jak dlouho násilí přetrvávalo, zda si oběti vzpomínají na první incident, jakých forem násilí se pachatel dopouštěl a zda byly zasaženy i děti. První problémy ve vztahu se většinou začaly projevovat velice brzy. Zde je poměrně zajímavé, že žádná z respondentek chování partnera nevyhodnotila jako nebezpečné a všechny setrvaly ve vztahu delší dobu, která v nejdelším případě dosáhla až 18 let. Na první incident si až na jednu výjimku vzpomínají všechny oběti. Formy násilí, které se ve vztahu

projevovaly, byly velice pestré od sexuálního násilí, ekonomické izolace, bití, řezání, nadávek, psychického nátlaku, škrcení, pronásledování, izolace od společnosti apod. Ani u jedné z respondentek se neobjevily izolované formy násilí. Všichni násilníci se dopouštěli jak psychického, tak i fyzického násilí. Nepřímými oběťmi v několika případech byly i děti, které násilí nesly velice těžce a následně je to poznamenalo i v budoucím životě.

III. ČÁST – ŘEŠENÍ PROBLÉMU

Svěřila jste se někomu s problémy?

1. *Ne*
2. *Ano, kolegovi v práci, který mi následně i pomohl od dotyčného utéct, nedal mi na výběr, řekl, že pro mě další den přijede, ať mám věci připravené a tak se i stalo a jsem mu velice vděčná.*
3. *Ze začátku ne. Nikdo nic netušil, skrývala jsem vše, jak jsem mohla, a to i po duševní stránce. Bála jsem se, že mi nikdo neuvěří, anebo že by to pak bylo ještě horší. První byla moje matka, ukázala jsem jí moje rozřezané věci a koukala jsem se před ní na webovky kde se o domácím násilí psalo, ale to spíše ze zvědavosti, pořád jsem si nepřipouštěla, že je to vlastně i můj velký problém. Po přečtení jsem zjistila, že jsem se našla v 8 bodech, myslím z 12 bodů a oněměla hrůzou. Další byla moje doktorka, která viděla modřiny v hlavě a téměř po celém těle.*
4. *Ano, po ukončení vztahu.*
5. *Dříve ne, až na konci pár lidem.*

Kontaktovala jste policii?

1. *Ne*
2. *Ne*
3. *Ano, to už mi dal tu nejposlednější facku v mém životě. Policii volala dcera, bylo jí tehdy 12 let.*
4. *Ne*
5. *Ke konci už ano.*

Byla věc řešena soudně? Jestli ano, jak?

1. *Ne*
2. *Ne*
3. *Nebyla, při rozvodu jsem odmítla další tahanice a největší důvod byl ten, že jsem nechtěla, aby si děti musely projít veškerými výslechy a znovu se v myšlenkách vracet k úzkostem, kterými si prošly.*
4. *Ne*
5. *Ještě ne.*

Jak se vám podařilo situaci vyřešit?

1. *Rozvod*
2. *Kolega z práce mi pomohl od tyрана utéct, přestěhoval mě k sestře a já si po čase našla vlastní bydlení. Psychická újma však přetrvává do dnes.*
3. *Pomohla mi kamarádka, která se mi nabídla, že mě odstěhuje. V tu dobu nebyl doma a tak se nám to podařilo. Utekla jsem, ale kdyby byl doma tak by mě z domu nikam nepustil a bála jsem se dalšího úderu. Šly jsme bydlet zatím na 3 měsíce k mým rodičům a pak jsem si dala žádost na bytový úřad a povedlo se mi na základě papírů od Policie a Intervenčního oddělení získat státní byt.*
4. *Nepodařilo, rozešli jsme se.*
5. *Zatím nijak.*

Využila jste pomoci nějaké nadace, organizace, centra?

1. *Ano, manželskou poradnu - mám negativní zkušenosti.*
2. *Bohužel ne, ale myslím, že jsem klidně mohla, nebyla jsem na tom psychicky vůbec dobře, ale měla jsem čerstvé miminko a tak jsem věnovala veškerý čas jemu.*
3. *Navštěvovala jsem pár měsíců zmiňované Intervenční oddělení na Kladně, kde mi paní psycholožka pomohla s tím, že si o mém problému semnou hodiny a hodiny povídala.*
4. *Ne*
5. *Ano, intervenčního centra.*

Jak reagovala rodina a okolí?

1. *Styděla se za mne, bydlíme na vesnici. Okolí - přátelé mne podpořili.*
2. *Rodina mě podpořila v rozhodnutí utéct od dotyčného, ale v tu dobu na mě byl kladen z jejich strany nátlak, abych podstoupila potrat. Mělo to takový efekt, že jsem se stáhla ještě více do sebe a o svých problémech s nimi nemluvila.*
3. *Moje rodina mi poskytla dočasný azyl. Naši někteří společní známí komunikují výhradně semnou a fandí mi. Nikoho nepřesvědčuji o tom co se u nás za zavřenými dveřmi dělo. Většinou překvapeně koukali, protože on se reprezentuje milostí, pohostinností, zábavností.*
4. *Nevědí to, spousta přátel mi to doted' nevěří.*
5. *Pryč s ním mi říkali.*

Jaká je vaše současná situace?

1. *Rozvedená, žiji sama s dětmi, finančně zabezpečená.*
2. *Synovi již byly dva roky a já se stále potýkám se špatnou finanční situací, otec dítěte není v rodném listě. Pobírám méně peněz, než jaký platím nájem. Finanční nedostatky doháním např. žehlením prádla, hlídáním dětí apod. Ale naše celková situace není dobrá. Psychicky jsem na tom o kus lépe, dotyčný ještě dlouhou dobu po mém odchodu odesílal výhružné zprávy, nyní je ale už klid a*

doufám, že to tak i zůstane, jen se modlím, aby ho později nenapadlo požadovat se nějakých rodičovských práv. Avšak jistá újma na psychice stále přetrvává, např. ztracené sebevědomí, nedůvěra k lidem, méně smíchu.

3. *Bydlím jen z dcerou. Žije se nám dobře. Nemusím se bát jít spát. Vím, že když přijdu kdykoliv domů bude klid. Vrátilo se kdysi ztracené mé JÁ. Můžu volně dýchat a být sama sebou.*
4. *Ve vážném vztahu, šťastná, velice poškozená psychicky, ale snažím se s tím vyrovnat pozitivním přístupem, bez léků a psychologů.*
5. *Probíhá soud o alimenty a výchovu.*

Poslední část dotazníku byla zaměřena na zjištění, jakým způsobem oběti domácí násilí řešily, zda kontaktovaly policii, využily pomoci některé z organizací, zda věc byla řešena soudně, jak reagovala jejich rodina a okolí a jaká je jejich současná situace.

Ve všech případech krom jediného obět' policii nekontaktovala a v žádném z případů nebyla věc řešena soudní cestou. I z těchto důvodů jsem toho názoru, že čísla, která jsou uváděna v policejních statistikách, tvoří pouze zlomek veškerých případů domácího násilí, ke kterým v České republice dochází. Trochu lépe je na tom využití odborné pomoci prostřednictvím intervenčních center či jiných organizací. Dle mého názoru na tom nese hlavní zásluhu ta skutečnost, že se o domácím násilí začíná stále více mluvit. Čas od času se objeví nějaká informace v médiích a na internetu existuje velké množství nejrůznějších skupin, které si kladou za cíl pomáhat obětem domácího násilí. V těchto skupinách se pak oběti dozvídají i o pomoci, která jim může být poskytnuta skrze intervenční centra.

Reakce okolí uváděly oběti nejrůznější. Rodina často je tím, kdo oběti pomůže zbavit se násilníka a definitivně se od něj odpoutat. Na druhou stranu se ale objevují i takové případy, kdy okolí oběti nevěří nebo její situaci zlehčuje. Toto jednání však může být velice nebezpečné, neboť může docházet k silné sekundární viktimizaci oběti.

Téměř všechny oběti i poté, co se z domácího násilí vymanily, si v sobě stále nesou psychickou újmu, nejsou schopny radovat se ze života, jsou smutné, trpí depresemi, pocitu méněcennosti apod.

9 Závěr

Domácí násilí je velice rozsáhlá problematika, na kterou se dá nahlížet z pohledu mnoha právních disciplín a kterou je velice obtížné komplexně zpracovat a vtěsnat do jedné práce.

Definice domácího násilí není jednotná a objevuje se jak v mezinárodně právních předpisech, tak i odborné literatuře. Český právní řád v sobě definici domácího násilí neobsahuje. Je k zamyšlení, zda by nebylo vhodné tuto definici do právního řádu zahrnout, nicméně já osobně jsem toho názoru, že současná právní úprava je dostatečná a dokáže postihnout celou širokou škálu projevů domácího násilí.

Lze shrnout, že nejvýraznějším specifíkem domácího násilí je skutečnost, že se odehrává za zavřenými dveřmi, tudíž je u něho poměrně značná míra latence, a to zejména co se týká ohlašování ze strany mužů. Typickou obětí je tedy dle všech statistik žena. Oběti domácího násilí jsou jedny z vůbec nejvíce traumatizovaných obětí, neboť na nich dochází k páchání násilí ze strany jim blízké osoby, ke které mají mnohdy velice silné citové pouto. Není tedy výjimkou, že u obětí dochází k výskytu různých psychických poruch a posttraumatických syndromů. S viktimizací oběti je také úzce spojena sekundární viktimizace, přičemž je kladen velký důraz na to, aby sekundární viktimizaci bylo předcházeno.

Hlavními typy domácího násilí je násilí fyzické, psychické, sociální, sexuální a ekonomické. V souvislosti s ekonomickým násilím je důležité zmínit, že matky-samoživitelky jsou jednou z hlavních skupin, která je ohrožena chudobou. V souvislosti s tímto následkem navrhuji, aby ze strany státu docházelo k vyšší podpoře těchto matek-samoživitelek, kterým by byla poskytována finanční dávka v případě, že se rozhodnou od násilného partnera odejít, ale jejich finanční situace není dobrá.

Nejrůznější formy násilného jednání jsou upraveny také velkým množstvím mezinárodních úmluv. V současné době je velice kontroverzní Istanbulská úmluva, kterou by Česká republika měla ratifikovat. Nicméně názory na ratifikaci se různí.

Část veřejnosti, kterou zastupují především různé organizace, které se zabývají ochranou obětí, je přesvědčena, že tato úmluva musí být přijata, neboť by Česká republika měla neustále posilovat ochranu obětí a česká společnost stále ještě není v takovém stavu, aby zde nemusel existovat lepší právní rámec. Odpůrci pak obvykle uvádí, že je úmluva nadbytečná, nepřináší nic nového, a naopak díky ní může dojít například k ohrožení mlčenlivosti ze strany advokátů. Pohled na Istanbulskou úmluvu rozhodně není jen černo-bílý. Já osobně se přikláním k tomu názoru, že Česká republika Istanbulskou úmluvu nezbytně nutně nepotřebuje, nicméně bych byla ráda, aby se naše země zařadila k té části světa, která jakoukoliv formu násilí hlasitě odsuzuje a činí maximum pro to, aby k násilí nedocházelo.

Z pohledu trestního zákoníku může být domácí násilí podřazeno hned pod několik skutkových podstat, neboť jeho projevy jsou velice různorodé. Nejtypičtějším činem, který cílí na ochranu proti domácímu násilí je Týrání osoby žijící ve společném obydlí. Inspirována Istanbulskou úmluvou, provedla jsem zamyšlení, zda by tento trestný čin nepotřeboval projít nějakou legislativní úpravou, ovšem dle mého názoru je nynější právní úprava dostatečná, neboť postihuje prakticky veškeré spektrum násilných jednání, a i osob, které se tohoto jednání mohou dopouštět. Oproti tomu trestný čin znásilnění, který bývá často v souvislosti s domácím násilím páchán by dle mého názoru mohl být upraven, a to tak, že za znásilnění by se považoval jakýkoliv sexuální akt, ke kterému by oběť nedala pachateli svůj výslovný souhlas. Zároveň bych navrhovala zvýšení trestní sazby, která je v současné době nepřiměřeně nízká, zejména v porovnání s jinými trestnými činy.

I přesto, že tato práce pojednává o domácím násilí z trestního a kriminologického hlediska, považuji za nutné zařazení úpravy uvedené v mimotrestních předpisech, neboť institut vykázání nebo předběžného opatření, je pro oběti naprosto klíčový v boji proti domácímu násilí. Právě institut vykázání je prvním ze všech obranných mechanismů, se kterým se oběť ve snaze vymanit se z koloběhu domácího násilí, setká. Neopomenula jsem zmínit ani správní úpravu přestupků, neboť některé mírnější projevy domácího násilí mohou být posuzovány právě jako přestupky.

Dalším sporným bodem, který spatřuji v právní úpravě domácího násilí, je absence trestného činu znásilnění a týrání osoby žijící ve společném obydlí, ve výčtu trestných činů, jejichž oznámení je povinné. Při úvahách *de lege ferenda* jsem ovšem dospěla k závěru, že bych oznamovací povinnost na tyto trestné činy nevztáhla, neboť se jedná o velice intimní a osobní záležitosti, jejichž řešení by měla chtít vyvolat v první řadě oběť. S oznamovací povinností velice úzce souvisí i otázka souhlasu se zahájením trestního stíhání ohledně trestných činů postihujících domácí násilí, která by měla být zrušena právě s ratifikací Istanbulské úmluvy.

Zajímavé jsou také úvahy nad znovuzavedením soukromé žaloby v trestním řízení, která již nyní existuje v několika evropských zemích a mohla by představovat účinný nástroj, jak odlehčit práci policie a státních zástupců. Její zavedení by ovšem muselo proběhnout s důkladným rozmyslem a péčí, aby nedošlo k odpírání spravedlnosti osobám, které si například nemohou podání žaloby dovolit z finančních důvodů. Rozhodně by zde měla existovat jakási dvoukolejnost, kdy by vedle sebe působil státní zástupce spolu se soukromým žalobcem.

Komparace se slovenským právním řádem ukazuje, že obě právní úpravy jsou si velice blízké, což však neplatí ohledně trestních sazeb, které jsou na Slovensku upraveny o dost přísněji, z čehož bychom si dle mého názoru mohli u některých skutkových podstat vzít příklad.

Úplným závěrem této práce jsem se věnovala ověření veškerých poznatků v praxi, kdy jsem se obrátila na oběti domácího násilí a provedla na nich šetření. Po získání jejich příběhů se mi téma domácího násilí dostalo pod kůži, neboť najednou veškerá teoretická zjištění nabrala konkrétních rozměrů a já jsem viděla, že odpoutat se od násilného partnera opravdu nemusí být jednoduché, i přesto, že oběť celou dobu ví, že její setrvání ve vztahu není v pořádku.

Závěrem si dovoluji konstatovat, že v současné době je dle mého názoru právní úprava postihující nejrůznější formy domácího násilí a jeho obranu na velice vysoké úrovni. V průběhu času byly do právního řádu zakotveny veškeré potřebné instituty, které oběti chrání před domácím násilím a pomáhají jim se s tímto jevem účinně vyrovnat. Do trestního zákoníku byly zakotveny trestné činy Týrání osoby

žijící ve společném obydlí a Nebezpečné vyhrožování neboli stalking. Za klíčové považují zavedení institutu vykázání.

V současné době by mělo být cíleno zejména na následnou práci s oběťmi, kterým by měla být poskytnuta podpora v plné šíři, a to nejen psychologická a právní, ale zejména finanční, což může obětem pomoci odrazit se znovu ode dna a nastartovat svůj život novým směrem. Dále by mělo být věnováno úsilí směrem ke vzdělávání všech osob, které přichází do styku s oběťmi, ať už jsou to policisté nebo třeba advokáti, a to za účelem odbourání sekundární viktimizace, která obětem domácího násilí hrozí.

V nejbližší době lze očekávat ratifikaci Istanbulské úmluvy, která by mohla přinést do trestního práva některé dílčí úpravy. Já sama budu s napětím sledovat, jakou cestou se česká legislativa na poli ochrany proti domácímu násilí bude ubírat.

10 Seznam literatury

Literatura

- BENTOVIM, Arnon. Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada)
- BUDINOVÁ, Adriena. Rizika chudoby žen postižených domácím násilím a jejich dětí. Praha: proFem, 2012
- CIMRMANNOVÁ, Tereza. Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí. Praha: Karolinum, 2013
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada).
- ČUHELOVÁ, K. Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016
- GRIVNA, Tomáš. Týrání svěřené osoby. In: HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. Právníký slovník. 3.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009
- HUŇKOVÁ, Markéta a Jiřina VOŇKOVÁ. Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím). Stráž pod Ralskem: Justiční akademie ČR, 2004
- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017
- JEMELKA, L, VETEŠNÍK, P. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zákon o některých přestupcích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017
- JEŽKOVÁ, Veronika: Právem proti násilí na ženách: Bílá mísa české legislativy. Praha: proFem, 2016
- JOHNSON, Michael P. A typology of domestic violence [electronic resource]: intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence / Michael P. Johnson. 2008. Boston: Northeastern University Press ; Hanover, [N.H.] : Published by University Press of New England, 2008

- KONRÁD, Z. Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím. Praha: Policejní akademie České republiky, 2007
- KUTÁLKOVÁ, Petra a Lubica KOBOVÁ, ed. Sexuální násilí: proč se nikdo neptá? Praha: In Iustitia, 2014
- MUSIL, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol., Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001
- STAŇKOVÁ, L., ŠČERBA, F., VICHLENDÁ, M. Násilná kriminalita. Praha: Leges, 2014
- ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012
- ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012
- ŠÁMAL, P a kol. Trestní řád I, II, III. 7.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013
- ŠÁMAL P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer. 2016
- ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011
- VANGELI, B.: Zákon o Policii České republiky. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014
- VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016.
- VOŇKOVÁ, Jiřina a David OPLATEK. Vraždy v kontextu domácího násilí. Praha: proFem, 2015
- WALKER, Lenore E. The battered woman syndrome [electronic resource] / Lenore E.A. Walker; with research associates. 2009

Odborné články

- BAXA, Josef, KRÁL, Vladimír. Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 10, s. 284
- BEDNÁŘ, Miroslav. Stalking – nebezpečné pronásledování. *Právní rozhledy*. 2014, č. 20, s. 698-702
- CANTOR C a PRICE J. Traumatic entrapment, appeasement and complex post-traumatic stress disorder: evolutionary perspectives of hostage reactions, domestic abuse and the Stockholm syndrome. *The Australian And New Zealand Journal Of Psychiatry* [online]. 2007, 41(5), 377-84
- CARVER, Joseph. Love and Stockholm Syndrome: The Mystery of Loving an Abuser, 2003 [online]
- ČÍRTKOVÁ L. Muži jako oběti domácího násilí, *Právo a rodina* č. 7/2010, dostupné k 7. 2. 2019 z <https://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/>
- FRA - European Union Agency for fundamental rights. Violence against women: an EU-wide survey. Luxembourg Publications Office of the European Union, 2015. s. 21
- GRAHAM DL, Rawlings EI, Ihms K. A scale for identifying Stockholm syndrome reactions in young dating women: factor structure, reliability and validity. *Violence Vict* 1995;10:3–22.
- GŘIVNA, Tomáš. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 67-72
- GŘIVNA T., Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue* 12/2005, s. 317
- HOŘÁK J., Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie* 10/2009, s. 53
- JELÍNEK, Jiří. Poškozený po novele trestního řádu 2001. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 11-12, s. 61-68
- JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 5, s. 27-30

- JEŽKOVÁ, Veronika. Jen ano je ano: trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské smlouvy. Praha: proFem, 2017, str. 12 – 13
- JEŽKOVÁ, Veronika. PráveM proti násilí na ženách: bílá místa české legislativy. Praha: ProFem, 2016, str. 26 – 27
- KOČOVÁ, Klára. Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR. Bulletin advokacie. 2007, č. 10, s. 34-38
- KRÁLÍČKOVÁ Z. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. Právní rozhledy 11/2011, s. 381
- KRATKOCZKA V., VYBÍRAL Z. Prožitky nesezdaných partnerů ve vztazích s psychickým násilím. Aplikovaná psychologie II č. 3/2017
- KRAHULOVÁ, Lucie. Specifika dokazování domácího násilí. Trestněprávní revue. 2012, č. 11-12, s. 263-269
- MARTINKOVÁ, Milada, Vladan SLAVĚTÍNSKÝ a Jiří VLACH. Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)
- MORALES, Elizabeth. Battered Men: Implementing Educational Programs for an Overlooked Problem null [article]. Public Interest Law Reporter [online]. 2003, 8(1), 7
- NAMNYAK, M., N. TUFTON, R. SZEKELY, M. TOAL, S. WORBOYS a E. L. SAMPSON. Stockholm syndrome?: psychiatric diagnosis or urban myth?. Acta Psychiatrica Scandinavica [online]. 2008, 117(1), 4-11
- RODE, Danuta a Magdalena Marta RODE. Risk factors in committing domestic violence in light of gender psychology. Current Issues in Personality Psychology [online]. 2018, 6(2), 143-153
- RŮŽIČKA, Miroslav. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. Trestněprávní revue. 2003, č. 8, s. 223–227
- SVOBODA K., Soudní praxe při vykazování násilníka z bytu. Právní rozhledy 5/2007, s. 2
- VÁLKOVÁ, Helena, GŘIVNA, Tomáš. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. Trestněprávní revue. 2013, č. 4, s. 83-87

- VOJTEK, Petr, PŮRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. Soudní rozhledy. 2017, č. 11-12, s. 346-352
- VISINGER, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue 11/2009, s. 331

Internetové zdroje

- Declaration on the Elimination of Violence against Woman, dostupné k 21. 2. 2017 z http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/48/104
- Pekingská deklarace, dostupné k 21. 2. 2017 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/12427/Peking-1995_1.pdf
- Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, dostupné k 21. 1. 2017 z <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462471>
- Intervenční centra – informace, jaké služby poskytují a nabízejí, dostupné k 10. 4. 2019 z <http://www.domacinasili.cz/intervencni-centra/intervencni-centra-informace-jake-sluzby-poskytuji-a-nabizi/>
- Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, dostupné k 10. 4. 2019 z <https://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=330753>
- Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie, dostupné k 27. 4. 2018 z www.policie.cz/soubor/mp-1-2010-docx.aspx
- Otázky ke zjištění rizika eskalace domácího násilí, dostupné k 10. 4. 2019 z <http://www.rovnopravnost.cz/zpravy/sara-dn-1414/>
- Statistiky domácího násilí Bílého kruhu pomoci, dostupné k 3. 5. 2018 z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>
- Statistiky domácího násilí Policie ČR, dostupné k 10. 4. 2019 z <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>
- Intervenční centra, dostupné k 10. 4. 2019 z <https://www.mpsv.cz/cs/4228>

- Základní informace o službě intervenčního centra, dostupné k 10. 4. 2019 z <http://www.domacinasili.cz/intervencni-centra/intervencni-centrum-bileho-kruhu-bezpeci-v-ostrave/zakladni-informace-o-ic/>
- OSN, Lidská práva, dostupné k 4. 5. 2018 z <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/lidska-prava/>
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, dostupné k 4. 5. 2018 z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen-19700/>
- NE násilí na ženách: oranžová je symbolem, dostupné k 8. 5. 2018 z <http://www.osn.cz/ne-nasili-na-zenach-oranzova-je-symbolem/>
- Global norms and standards: Ending violence against women, dostupné k 10. 5. 2018 z <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/global-norms-and-standards>
- World Conference on Human Rights, 14-25 June 1993, Vienna, Austria, dostupné k 15. 5. 2018 z <http://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/ViennaWC.aspx>
- Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod, dostupné k 15. 5. 2018 z <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>
- Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018, dostupné k 8. 5. 2018 z <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili.pdf>
- Love and Stockholm Syndrome: The Mystery of Loving an Abuser, Carver Joseph, dostupné k 18. 5. 2018 z http://drjoecarver.makeswebsites.com/clients/49355/File/love_and_stockholm_syndrome.html
- Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., dostupná k 27. 5. 2018 z <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13407>
- WHO: World report on violence and health, Geneva 2002, dostupné k 2. 8. 2018 z http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=D165083B2633CBAB17928CDAFECAE841?sequence=1

- ISTANBULSKÁ ÚMLUVA: Neratifikovat!, dostupné k 7. 2. 2019 z http://neviditelnypes.lidovky.cz/istanbulska-umluva-neratifikovat-d50-/p_politika.aspx?c=A181020_213820_p_politika_wag
- SEMINÁŘ O ISTANBULSKÉ ÚMLUVĚ, dostupné k 7. 2. 2019 z <http://www.bulletin-advokacie.cz/cak-proti-istanbulske-umluve>
- Istanbulská úmluva vadí nejen církvi, ale i advokátům. Bojí se prolomení mlčenlivosti, dostupné k 7. 2. 2019 z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nejen-cirkev-istanbulska-umluva-vadi-i-advokatum-boji-se-pro/r~23d6658ad6cd11e890ecac1f6b220ee8/?redirected=154953974>
- Církev ke schvalování tzv. Istanbulské úmluvy v ČR, dostupné k 7. 2. 2019 z <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/180625cirkve-ke-schvalovani-tzv-istanbulske-umluvy-v-cr>
- Zeman: Istanbulská úmluva není škodlivá, dostupné k 7. 2. 2019 z <https://www.novinky.cz/domaci/488640-zeman-istanbulska-umluva-neni-skodлива.html>
- Proč potřebuje Česká republika Istanbulskou úmluvu? Dostupné k 7. 2. 2019 z <https://www.amnesty.cz/news/4354/proc-potrebuje-ceska-republika-istanbulskou-umluvu>
- Tisková zpráva Občané ČR o tzv. Istanbulské úmluvě – prosinec 2018, dostupné k 7. 2. 2019 z https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4797/f9/pm190111.pdf
- Istanbulská úmluva a dvě petice ve sněmovně. Třídní dělení na muže a ženy není cesta, říká odpůrkyně. Dostupné k 7. 9. 2019 z https://www.lidovky.cz/domov/istanbulska-umluva-a-dve-petice-ve-snemovne-tridni-deleni-na-muze-a-zeny-neni-cesta-rika-odpurkyne.A181102_103300_in_domov_jho
- Přehled vhodné rozhodovací praxe soudů v případě znásilnění. Dostupné k 7. 2. 2019 z https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_OPZ/Vystupy_projektu/prehled_vhodne_rozhodovaci_praxe_soudu_znasilneni.pdf
- Istanbulská úmluva upřednostňuje ženy – většina mužů nikdy nepřizná, že jsou oběťmi, tvrdí Zdechovský (KDU-ČSL). Právnička nesouhlasí. Dostupné k 7. 2. 2019 z <https://plus.rozhlas.cz/istanbulska-umluva-uprednostnuje-zeny-vetsina-muzu-nikdy-neprizna-ze-jsou-obetmi-7667658>

- Apolena Rychlíková: Záláhové výživné – šance s řadou otazníků. Dostupné k 12. 2. 2019 z <https://plus.rozhlas.cz/apolena-rychlikova-zalohove-vyzivne-sance-s-radou-otazniku-7401298>
- Záláhové výživné bylo schváleno vládou. Co to pro nás znamená? Dostupné k 12. 2. 2019 z <https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/zalohove-vyzivne-bylo-schvaleno-vladou-co-to-pro-nas-znamená-1330854>
- Právní pomoc chudým stále pokulhává. Nově mají alespoň nárok na zastupování státem placeným právníkem ve sporech s úřady. Dostupné k 12. 2. 2019 z <https://archiv.ihned.cz/c1-66211350-pravni-pomoc-chudym-stale-pokulhava-nove-maji-alespon-narok-na-zastupovani-statem-placeny-pravnikem-napriklad-i-ve-sporech-s-urady>
- Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby. Dostupné k 15. 2. 2019 z https://www.czso.cz/documents/10180/20555411/1804120620_21.pdf/926df11d-05ba-456a-9b84-63368874bfc7?version=1.0
- Šest otázek pro vedoucí Skupiny domácího násilí Městského ředitelství Brno Policie České republiky npor. Mgr. Bc. Alenou Sedláčkovou. Dostupné k 22. 2. 2019 z <https://www.donalinka.cz/aktuality/n39-sest-otazek/>
- Domácí násilí může mít na dítě horší vliv než válečný konflikt. Dostupné k 22. 2. 2019 z <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/-domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nez-valecny-konflikt-180.html>
- Trestní stíhání se souhlasem poškozené osoby blízké, dostupné k 22. 2. 2019 z <https://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-stihani-se-souhlasem-poskozene-osoby-blizke-106466.html>
- Kritika soukromé žaloby v trestním řízení, dostupné k 22. 2. 2019 z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kritika-soukrome-zaloby-v-trestnim-rizeni>
- Prof. Pavel Šámal: Trestní řád je pro společnost, nikoli pro soudce a státní zástupce. Dostupné k 22. 2. 2019 z <http://www.ceska-justice.cz/2014/04/prof-pavel-samal-trestni-rad-je-pro-spolecnost-nikoli-pro-soudce-a-statni-zastupce/>
- Muž strávil tři čtvrtě roku ve vazbě kvůli křivému obvinění z týrání. Dostupné k 23. 2. 2019 z <https://www.novinky.cz/krimi/486363-muz-stravil-tri-ctvrte-roku-ve-vazbe-kvuli-krivemu-obvineni-z-tyrani.html>
- Na internetu si ženy radí, jak obvinít manžely ze sexuálních útoků na děti. Dostupné k 23. 2. 2019 z <https://www.novinky.cz/krimi/448235-na-internetu-si-zeny-radi-jak-obvinit-manzely-ze-sexualnich-utoku-na-deti.html>

- Za neoznámení sexuálního násilí až tři roky vězení, navrhuje ministerstvo. Dostupné k 23. 2. 2019 z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-nasil-novela-trestniho-zakoniku-ministerstvo-prace-a-socialnich-veci-ministerstvo-spravedl.A171113_132315_domaci_bja
- Právní minimum pro zdravotníky. Dostupné k 23. 2. 2019 z <http://stopnasili.cz/wp-content/uploads/2016/03/10-Pr%C3%A1vn%C3%AD-minimum-pro-zdravotn%C3%ADky.pdf>
- Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení oběti trestných činů a návrhy a doporučení pro praxi. SocioFactor s.r.o., 2018. Dostupné k 23. 2. 2019 z <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>
- Zákon o obetiach trestných činov. Dostupné k 23. 2. 2019 z <https://www.pravnenoviny.sk/zakon-o-obetiach-trestnych-cinov>
- Nosí minisukně? O znásilnění si koledovala, myslí si třetina Čechů. Dostupné k 24. 2. 2019 z <https://www.amnesty.cz/news/1418/nosi-minisukne-o-znasilneni-si-koledovala-mysli-si-tretina-cechu>
- Sex bez souhlasu je znásilnění, tečka.‘ Amnesty kárá evropské země včetně Česka za zastaralé zákony. Dostupné k 24. 2. 2019 z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/znasilneni-amnesty-international-pavel-houdek-konsent-souhlas-obet-zakony_1811241903_och
- Italská domácnost, dostupné k 24. 2. 2019 z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/italska-domacnost>
- O týrání. Dostupné k 3. 3. 2019 z <http://www.fod.cz/nase-cinnost/o-tyrani>
- Tři čtvrtiny Čechů jsou proti zákazu fyzických trestů u dětí. Dostupné k 3. 3. 2019 z <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/tri-ctvrtiny-cechu-jsou-proti-zakazu-fyzickych-trestu-u-deti/1683407>
- Smacking children makes them more aggressive and antisocial, say scientists. Dostupné k 3. 3. 2019 z <https://www.independent.co.uk/news/science/children-smacking-more-aggressive-antisocial-scientists-study-behaviour-punishment-kids-parents-a8061471.html>
- Rozdíl mezi trestným činem vraždy a zabitím. Dostupné k 3. 3. 2019 z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rozdil-mezi-trestnym-cinem-vrazdy-a-zabitim>
- Německo výrazně upraví trestní řád v oblasti sexuálních deliktů. Kvůli údajnému znásilnění modelky. Dostupné k 7. 4. 2019 z <https://www.ceska-justice.cz/2016/07/nemecko-vyrazne-upravi-trestni-rad-v-oblasti-sexualnich-deliktu-kvuli-udajnemu-znasilneni-modelky/>

- Zpráva Muži a násilí v České republice. Dostupné k 7. 4. 2019 z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/zprava-muzi-a-nasili-v-ceske-republice-150013/>

Zákony a ostatní právní předpisy

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
- Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR
- Zákon č. 101/200 Sb., o ochraně osobních údajů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích
- Zákon č. 218/2003 Sb., o trestním soudnictví ve věcech mladistvých
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 86/1996 Sb., o advokacii
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 23. 12. 2009 o provedení vykázání
- Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky
- Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
- Důvodová zpráva k zákonu č. 273/2008 o Policii ČR
- Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok
- Zákon č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok

- Zákon č. 274/2017 Z. z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Mezinárodní úmluvy

- Všeobecná deklaráce lidských práv
- Úmluvu o ochraně lidských práv a svobod
- Úmluva o ochraně dětí
- Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen
- Deklarace pro odstranění násilí proti ženám
- Vídeňská deklaráce a akční program
- Pekingská deklaráce a akční platforma
- Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EÚ

Judikatura

Ústavní soud

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07. Publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, 47/2007
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. Zn. II ÚS 3512/14, publikováno 22/2014 Usu. Sbírka nálezů a usnesení ÚS, 75/2014

Nejvyšší soud

- Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 1965, Sp. zn. Pls 5/65
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 01. 06. 2005, sp. zn. 3 Tdo 567/2005. Publikováno T 806 Soubor trestních rozhodnutí NS, Svazek 17/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005. Publikováno: R 20/2006 tr.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006. Publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 4/2007 (R 23/2007 tr.)

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2011 sp. zn. 3 Tdo 391/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1051/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2012 sp. zn. 7 Tdo 445/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1072/2012. Publikováno: R 35/2013 tr.
- Usnesení Nejvyššího soudu 4 Tdo 1333/2013-45 ze dne 17. 12. 2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR, ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014
- Usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014. Publikováno: R 17/2015 tr. Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, 4/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2015, sp. zn. 5 Tdo 847/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2016, sp. zn. 3 Tdo 405/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu z 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu, 8 Tdo 1022/2017. Publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 10/2018, R 48/2018 tr.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1052/2017
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 3 Tdo 680/2017

Nejvyšší správní soud

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 12. 2003, sp. zn. 9 Aps 11/2013
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. 2 As 60/2006
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 2 As 84/2009 – 64
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 7. 2010 sp. zn. 7 As 12/2010
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 2. 2016 sp. zn. 10 As 49/2015
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. 2 As 60/2006

Vrchní soud

- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994 sp. Zn. 3 To 105/93. Publikováno se Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1994 (R 43/1994 tr.)

Krajský soud

- Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 20.1. 2009, sp. zn. 52 Ca 53/2008

11 Abstrakt

Cílem této práce bylo podat kompletní rozbor fenoménu domácího násilí, a to zejména z trestněprávního a kriminologického hlediska. Téma domácího násilí je velice široké a pro jeho úplnost jsem považovala za nutné zmínit i právní úpravu, kterou nalezneme v mimotrestních právních předpisech a která se týká zejména vykazání, zákona o sociálních službách a předběžných opatření dle zákona o zvláštních řízení soudních.

V úvodních kapitolách je vymezena definice domácího násilí, jeho specifika a jednotlivé druhy, kterými je fyzické násilí, psychické, sociální, sexuální a ekonomické. Následují příčiny domácího násilí spolu s kriminologickým popisem pachatele, oběti a typickými syndromy, které se u oběti domácího násilí mohou projevit. Jelikož je Česká republika signatářem mnoha mezinárodních úmluv, které se domácího násilí dotýkají, zařadila jsem do této práce jejich základní rozbor, přičemž největší důraz je kladen na Istanbulskou úmluvu.

Stěžejní částí práce je domácí násilí z pohledu trestního práva hmotného a procesního. Kapitola hmotného práva obsahuje typické trestné činy, které bývají v souvislosti s domácím násilím páčány. Vůbec těmi nejtypičtějšími je týrání osoby žijící ve společném obydlí, týrání svěřené osoby, znásilnění, omezování osobní svobody, nebezpečné pronásledování, nebezpečné vyhrožování a maření výkonu úředního rozhodnutí. Z pohledu oběti je pak zajímavým trestným činem zabití a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky. Na trestní právo hmotné navazuje neméně důležitá kapitola pojednávající o trestním právu procesním, kde je kladen důraz na podání trestního oznámení, důkazní prostředky, předběžná opatření a práva obětí domácího násilí.

Komparace české právní úpravy byla provedena se slovenským právem.

Závěrem práce jsem provedla vlastní studii, kdy jsem podrobila dotazování pět respondentek, na nichž jsem si v praxi ověřila teoretické poznatky, které jsou v práci uvedené.

12 Abstract

The aim of this work was to give a complete analysis of the phenomenon of domestic violence, especially from the criminal and criminological point of view. The topic of domestic violence is very wide. I considered necessary to also mention the legal regulation, which can be found in non-punitive legislation. It concerns especially the expulsion, the Act on social services and preliminary measures according to the Act on special proceedings.

The introductory chapters define the definition of domestic violence, its specifics and individual types, which are physical, mental, social, sexual and economic violence. Followed by causes of domestic violence, along with the criminological description of the perpetrator, the victim, and the typical syndromes that may be manifested by the victim of domestic violence. Since the Czech Republic is a signatory to many international conventions affecting domestic violence, I have included in this work their basic analysis, with the greatest emphasis placed on the Istanbul Convention.

The main part of the work is domestic violence from the perspective of substantive criminal and procedural law. The chapter of substantive law contains typical crimes that are perpetrated in connection with domestic violence. The most typical is the abuse of a person living in a shared home, the abuse of a person, rape, restriction of personal freedom, dangerous persecution, dangerous threats and obstruction of the execution of an official decision. Focusing on the perpetrators among the victims, killing and bodily harm from an excusable motive are an interesting offense. The substantive criminal law is followed by an equally important chapter dealing with procedural criminal law, where emphasis is placed on the filing of criminal complaints, evidence, preliminary measures and the rights of victims of domestic violence.

The comparison of the Czech legislation was carried out with the Slovak law. At the end of my work I carried out my own study, when I interviewed five respondents, in which I verified in practice the theoretical knowledge that is mentioned in the thesis.

Název: Domáci násilí

Klíčová slova: domácí násilí, násilí, oběť, ochrana oběti

Title: Domestic violence

Key words: domestic violence, violence, victim, protection of the victim